

GEÇİCİ KAPAK

*Kapak tasarımı
devam ediyor.*

BİDGE Yayınları

**Mimarlık, Planlama ve Tasarım Alanında Güncel Akademik
Çalışmalar**

Editör: MURAT DAL

ISBN: -

1. Baskı

Sayfa Düzeni: Gözde YÜCEL

Yayınlama Tarihi: -

BİDGE Yayınları

Bu eserin bütün hakları saklıdır. Kaynak gösterilerek tanıtım için yapılacak kısa alıntılar dışında yayıncının ve editörün yazılı izni olmaksızın hiçbir yolla çoğaltılamaz.

Sertifika No: 71374

Yayın hakları © BİDGE Yayınları

www.bidgeyayinlari.com.tr - bidgeyayinlari@gmail.com

Krc Bilişim Ticaret ve Organizasyon Ltd. Şti.

Güzeltpe Mahallesi Abidin Daver Sokak Sefer Apartmanı No: 7/9 Çankaya /
Ankara

İÇİNDEKİLER

KIRSAL MİMARİ MİRASIN BELGELENMESİ: KONYA
KULU KARACADAĞ H-TASD TAŞ EVİ ÖRNEĞİ 1

HATİCE SEVDE DEMİR

SATALA ANTİK KENTİ ZİYARETÇİ KARŞILAMA
YAPISI VE ÇEVRE DÜZENLEMESİ TASARIMI:
ARKEOLOJİK ALANLARDA ZİYARETÇİ DENEYİMİNİN
GÜÇLENDİRİLMESİNE YÖNELİK BİR UYGULAMA 27

*ELİF YAVUZ ÇAKMUR, TUNCER ÇAĞRI ÇAKMUR, HÜSEYİN
İÇOĞLU, ÖZGE DENİZ TOKÖZ, ALİ BERKAY AVCI*

MİMARLIKTA AKUSTİK VE GÜRÜLTÜ DENETİMİ:
TARİHİ YAPILAR ÜZERİNE BİR BİBLİYOMETRİK
ANALİZ 52

OSMAN ZİYAETTİN YAĞCI

MİMARLIKTA YANGIN GÜVENLİĞİ VE MİMARİ
MİRAS: BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZ 77

OSMAN ZİYAETTİN YAĞCI

DİCLE ÜNİVERSİTESİ KAMPÜSÜ İÇİN SWOT
ANALİZİNE DAYALI BİR TASARIM YAKLAŞIMI
ÖNERİSİ 99

DİLŞAH KILIÇ, F. DEMET AYKAL, GÜL ŞEBNEM TUTAL

TARİHİ DOKUNUN YENİDEN ÜRETİMİ MÜMKÜN MÜ?
ANTAKYA UZUN ÇARŞI'NIN DEPREM SONRASI
YENİDEN İNŞASINDA OTANTİKLİK TARTIŞMASI 120

MAZLUM KALAK, ŞEYMA DUMAN GÜLTEPE

KAZIMKARABEKİR İLÇESİ TARİHİ KENT
MERKEZİNDEKİ GELENEKSEL YAPILARIN KORUMA
SORUNLARI 147

ŞADAN SENA ERDEMİR, MURAT ERDEMİR

ADANA, 5 OCAK MEYDANI'NIN KENTSEL MEKAN

İÇİNDEKİLER

KALİTESİ BAĞLAMINDA ANALİZİ	175
<i>ÖZLEM BÜYÜKTAŞ</i>	

BÖLÜM 0

KIRSAL MİMARİ MİRASIN BELGELENMESİ: KONYA KULU KARACADAĞ H-TASD TAŞ EVİ ÖRNEĞİ

Hatice Sevde DEMİR¹

Giriş

Kültürel miras, toplumların tarih boyunca oluşturdukları bilgi birikimini, yaşam biçimlerini ve kimliklerini gelecek kuşaklara aktaran önemli değerler bütünüdür. Bu mirasın önemli bir bölümünü oluşturan kırsal mimari miras, doğal çevre koşulları ile kültürel birikimin etkileşimi sonucunda şekillenen yerleşmeler ve yapılardan meydana gelmektedir. Geleneksel kırsal konutlar yalnızca barınma ihtiyacını karşılayan yapılar değil, aynı zamanda ait oldukları toplumun sosyal yapısını, ekonomik faaliyetlerini, üretim biçimlerini ve kültürel değerlerini yansıtan somut kültürel miras unsurlarıdır (Köse, 2005).

Yerleşmeler ve konutlar, benzer doğal çevre koşullarında dahi farklı kültürel topluluklar tarafından farklı biçimlerde şekillendirilebilmektedir. Bu durum, yerleşimlerin oluşumunda yalnızca iklim, topoğrafya ve doğal kaynakların değil, kültürel

---

¹ Arş. Gör. Dr., Konya Teknik Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Mimarlık Bölümü, Orcid: 0000-0002-7661-0310

değerlerin de belirleyici rol oynadığını göstermektedir. Toplumlar, çevrenin sunduğu olanakları kendi kültürel deneyimleri doğrultusunda yorumlamakta; yerel malzemeleri farklı biçimlerde işleyerek özgün plan şemalarına, mekânsal organizasyonlara ve mimari karakterlere sahip konutlar üretmektedirler (Köse, 2005). Bu nedenle geleneksel konutlar, buldukları coğrafyanın kültürel kimliğini yansıtan önemli belgeler olarak değerlendirilmektedir.

Konut mimarisi, toplumların yaşam biçimlerini ve kültürel kabullerini mekâna yansıtan en önemli araçlardan biridir. İnsan yaşamını etkileyen sosyal, ekonomik ve kültürel unsurlar, doğrudan konut tasarımına da yansımaktadır. Bu nedenle geleneksel konutlarda görülen birçok mekânsal düzenleme ve mimari unsur, günümüzde işlevsel gerekçeleri tam olarak bilinmese dahi geçmişten günümüze aktarılan kültürel alışkanlıkların izlerini taşımaktadır (Gür, 2000; Köse, 2005). Özellikle kırsal alanlarda yer alan geleneksel konutlar, hızlı kentleşme ve modernleşme süreçlerinden görece daha az etkilenmeleri nedeniyle kültürel sürekliliğin okunabildiği önemli mimari kaynaklar olarak kabul edilmektedir.

Geleneksel kırsal mimarinin korunmasına yönelik uluslararası yaklaşımlar özellikle 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişmeye başlamıştır. 1964 tarihli Venedik Tüzüğü ile tarihi çevrelerin yalnızca anıtsal yapılar üzerinden değil, kentsel ve kırsal dokuların bütünlüğü içerisinde değerlendirilmesi gerektiği kabul edilmiş; böylece kırsal yerleşimlerin korunması uluslararası koruma gündeminin önemli konularından biri haline gelmiştir (ICOMOS, 1964). Bu süreçte kırsal mimari mirasın yerinde korunması yaklaşımı ön plana çıkmış ve geleneksel yerleşimlerin özgün çevreleri içerisinde yaşatılmasının önemi vurgulanmıştır (Binan, 1999; Eres, 2013).

Buna rağmen kırsal mimari miras, günümüzde dünya ölçeğinde en fazla tehdit altında bulunan kültür varlığı gruplarından biri olarak değerlendirilmektedir. Nüfus kayıpları, ekonomik dönüşümler, kullanım değişiklikleri ve modern yapılaşma baskıları nedeniyle birçok geleneksel köy ve konut dokusu hızla yok olmaktadır. ICOMOS tarafından hazırlanan Heritage@Risk raporlarında kırsal mimarlık mirasının en yüksek risk altındaki kültürel miras türleri arasında yer aldığı belirtilmiştir; bu kapsamda 2001 yılında “Tarihi Köylerimizi Koruyalım” temasıyla uluslararası farkındalık çalışmaları yürütülmüştür (Eres, 2020). Bir yandan nüfusunu kaybeden yerleşimlerde yapıların bakımsızlık nedeniyle harap olduğu, diğer yandan yaşamın sürdüğü kırsal yerleşimlerde yeni yapılaşma baskısı sonucunda özgün mimari karakterin hızla değişime uğradığı görülmektedir (Güler, 2020).

Koruma kuramının gelişim sürecinde yalnızca anıtsal ve görkemli yapıların değil, sıradan insanların oluşturduğu yerleşimlerin ve gündelik yaşamı yansıtan yapıların da kültürel mirasın ayrılmaz bir parçası olduğu kabul edilmiştir. Bu yaklaşım doğrultusunda kırsal konutlar, geçmiş yaşam kültürünün günümüze ulaşan somut tanıkları olarak değerlendirilmekte ve belgelenmeleri koruma çalışmalarının ilk aşaması olarak görülmektedir (Eres, 2020).

Konya ili Kulu ilçesine bağlı Karacadağ Mahallesi, geleneksel taş konut dokusunun kısmen günümüze ulaşabildiği kırsal yerleşimlerden biridir. Bölgede yer alan taş konutlar; yerel malzeme kullanımı, yığma yapım sistemi, düz toprak damları ve geleneksel iç mekân düzenlemeleriyle Orta Anadolu kırsal mimarisinin karakteristik özelliklerini yansıtmaktadır. Ancak kullanım değişiklikleri, bakım eksiklikleri ve fiziksel bozulmalar nedeniyle bu yapıların önemli bir bölümü günümüzde korunma riski altındadır.

Bu çalışma kapsamında Karacadağ Mahallesi'nde bulunan H-TASD Evi ele alınmıştır. Yapının ismi kitabesindeki kabartmadan dolayı H-TASD olmuştur. Yapının plan özellikleri, mekânsal organizasyonu, yapım sistemi, cephe düzeni ve mimari elemanları rölöve çalışmaları aracılığıyla belgelenmiş; mevcut korunma durumu değerlendirilerek kırsal mimari miras içerisindeki yeri ortaya konulmuştur. Çalışmanın amacı, H-TASD Evi örneği üzerinden Karacadağ yerleşimindeki geleneksel taş konut mimarisine ilişkin bilimsel veri üretmek ve bölgenin kırsal kültürel mirasının korunmasına katkı sağlamaktır.

H-TASD Evi

Yapının Tarihi ve Konumu

H-TASD Evi Konya ili, Kulu ilçesi, Karacadağ mahallesi 459 ada, 4 parselde bulunmaktadır. Yapı Karacadağ caddesi ile 139892 nolu sokak köşesinde konumlanmaktadır.

Şekil 1. H-TASD Evi konumu Google haritalar üzerinde işaretlenmiştir

Kaynak: (URL 1, 2026)

Şekil 2. H-TASD Evi yapım tarihi (Demir, 2024)

Kaynak: (Üçkulak vd., 2024)

Yapının yapım yılı 1954 yılıdır. Bu bilgiye yapının cephesinde yer alan kitabeden ulaşılmıştır.

Yapının Mekân Kurgusu

Şekil 3. H-TASD Evi yakın çevresi

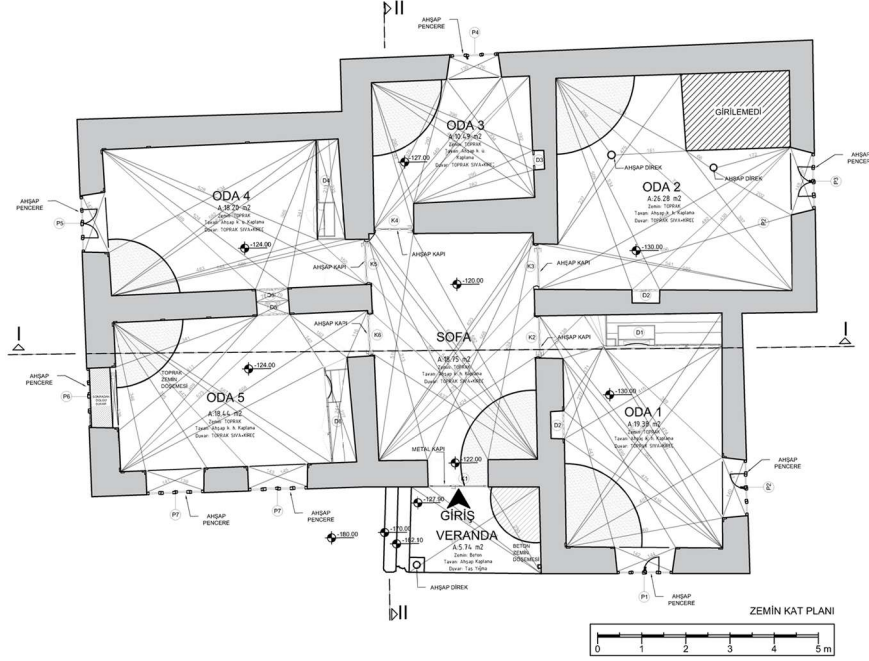

Kaynak: (URL 1, 2026)

Yapının mekân kurgusunu incelediğimizde tek katlı olduğunu görmekteyiz. Yapının çeperinde herhangi bir bahçe duvarı bulunmamaktadır (Şekil 3.). Yapının güney cephesi Karacadağ caddesine bakmaktadır. Yapının güney cephesinde bulunan verandasına iki basamaklı merdivenden ulaşılmaktadır. Verandadan yapının ana girişi olan sofaya metal bir kapı ile ulaşılmaktadır. Yapının planında sofa olarak isimlendirilen (Şekil 4.) mekândan Oda

1, Oda 2, Oda 3, Oda4 ve Oda 5 isimli mekanlara ahşap kapılar ile geçiş sağlanmaktadır. Oda 1'in aydınlanması iki adet ahşap pencere ile sağlanmaktadır. Oda 2, Oda 3 ve Oda 4'ün aydınlanması bir adet ahşap pencere ile sağlanmaktadır. Oda 5'te yapının ilk halinde yapılmış olan 3 adet ahşap pencerenin birinin sonradan kapatılmış olduğu görülmektedir. Bu nedenle Oda 5'in aydınlanması iki adet ahşap pencere ile sağlanmıştır.

Şekil 4. H-TASD Evi zemin kat planı

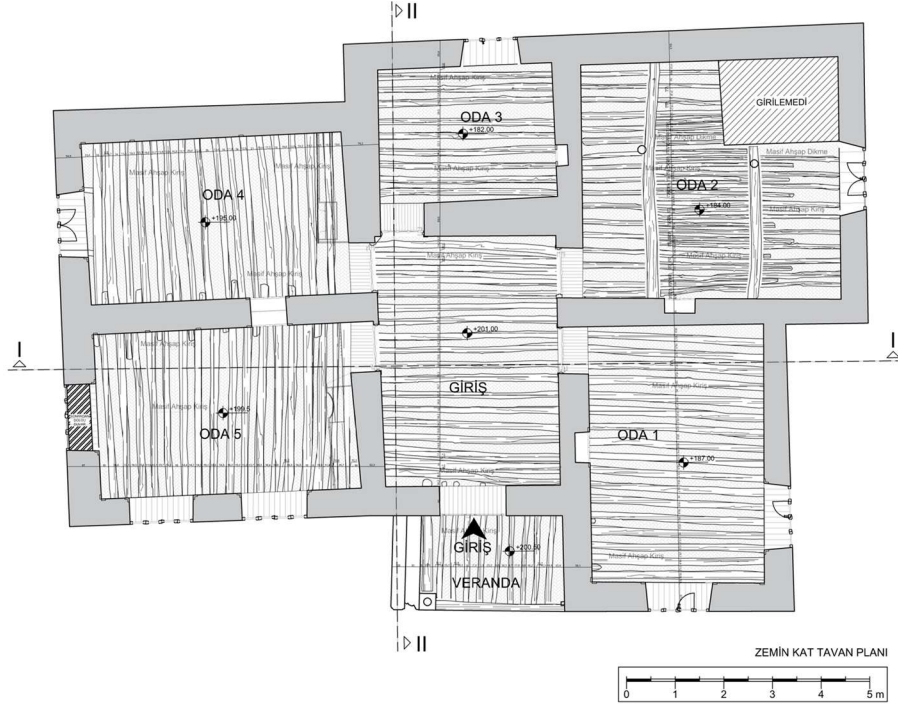
Kaynak: (Demir vd., 2025)

Yapının Yapım Tekniği ve Malzeme Kullanımı

H-TASD Evinin üst örtüsü düz toprak damdır. Yapının üst örtüsünün yapım tekniğini incelediğimizde yapının duvarlarının üzerinde yer alan hatılın üzerine ahşap kirişler yerleştirilmiştir. Bu kirişler yerleştirildikleri odanın kısa kenarına paralel olarak yerleştirilmiştir. Bu ahşap kirişlerin çapları 15 cm ile 18 cm

arasındadır. Bu kirişler tomruk haldedir. Kirişlerin hangi ağaçtan yapıldığı bilinmemektedir ancak hafif olması için kavak ağacından yapıldığı düşünülmektedir. Kirişler arasındaki mesafe 15 cm ile 25 cm arasında değişmektedir (Şekil 5.).

Şekil 5. H-TASD EVİ zemin kat tavan planı

Kaynak: (Demir vd., 2025)

Kirişlerin üzerine balıksırtı örgü deseni ile örülmüş kamış hasır örgü yerleştirilmiştir (Şekil 6.). Kamış hasır örgünün üzerinde ise yaklaşık 20 cm ile 30 cm kalınlığında toprak katmanı bulunmaktadır. Toprak katmanının yaklaşık kalınlığının bilgisine bölgede bulunan damı çöken evlerden ulaşılmıştır. Yapının üst örtüsünün çevresi taş malzeme ile çevrelenmiştir (Şekil 6.).

Şekil 6. H-TASD Evi toprak dam görselleri

Kaynak: (Üçkulak vd., 2024)

H-TASD Evinin yapım tekniğini ve malzemesini incelediğimizde yerel taş malzeme kullanıldığını ve yapım tekniği olarak yığma yapım tekniği kullanıldığını görmekteyiz. Cephe yüzeylerin ağırlıklı olarak kaba yonu taş örgü tekniğinin kullanıldığını yer yer düzgün kesme taş kullanıldığını görmekteyiz.

Cephe Özellikleri

H-TASD Evinin cephe özelliklerini incelediğimizde kullanılan taşlar yatay sıralar oluşturacak şekilde düzenlenmiş olup kullanılan taşların yüzleri kısmen düzeltilmiştir. Ancak yapı köşelerinde, pencere ve kapı açıklıklarının çevresinde düzgün kesme taş kullanımı görülmektedir. Lento ve söve elemanlarında da düzgün kesme taş kullanımı görülmektedir. Bu uygulamanın evin cephelerinde açıklıkları vurguladığı görülmektedir (Şekil 7. Ve Şekil 8.).

Evin giriş (güney) cephesini incelediğimizde ortada yer alan giriş kapısı ve iki yanında bulunan pencere açıklıklarını görmekteyiz (Şekil 7.). Bu durumun ön cephede simetriye yakın bir düzen oluşturduğunu söyleyebiliriz.

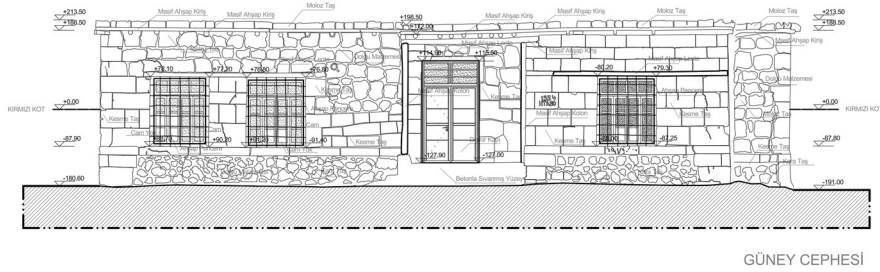
Şekil 7. H-TASD EVİ güney cephesi

Kaynak: (Üçkulak vd., 2024)

Evin güney cephesinde giriş, içeriye doğru çekilerek taş basamaklı merdivenler ile sağlanmaktadır. Giriş bölümü önünde yer alan giriş saçağı, ahşap direklerle taşınan düz dam uzantısı ile oluşmuştur (Şekil 7., Şekil 8.).

Şekil 8. H-TASD Evi Güney cephesi rölöve çizimi

Kaynak: (Demir vd., 2025)

Evin cephelerindeki pencere açıklıkları sınırlı ebatlarda tutulmuştur. Pencerelelerde demir parmaklıklar bulunmaktadır. Bu durum kırsal bölgelerde yapılan konutlarda güvenlik nedeni ile yaygın olarak görülmektedir (Şekil 7., Şekil 9., Şekil 11., Şekil 13.).

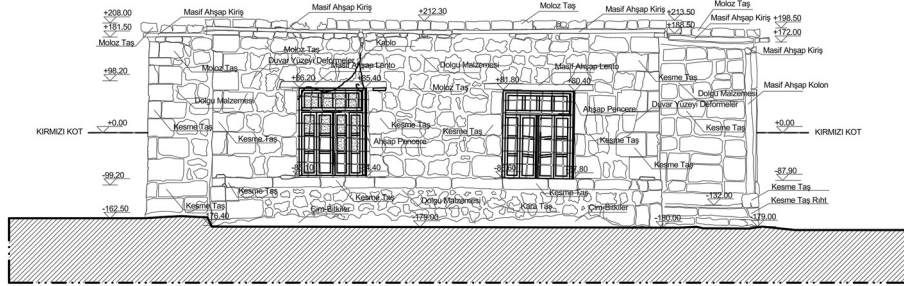
Şekil 9. H-TASD Evi Batı cephesi

Kaynak: (Üçkulak vd., 2024)

Evin batı cephesi genel olarak sade olup, iki adet pencere açıklığı görülmektedir. Pencerelerde demir parmaklıklar bulunmaktadır. Batı cephesinde bulunan düşey kesme taşlar ve köşe taşları cepheye bir kimlik kazandırmıştır (Şekil 9., Şekil 10.).

Şekil 10. H-TASD Evi Batı Cephesi rölöve çizimi

Kaynak: (Demir vd., 2025)

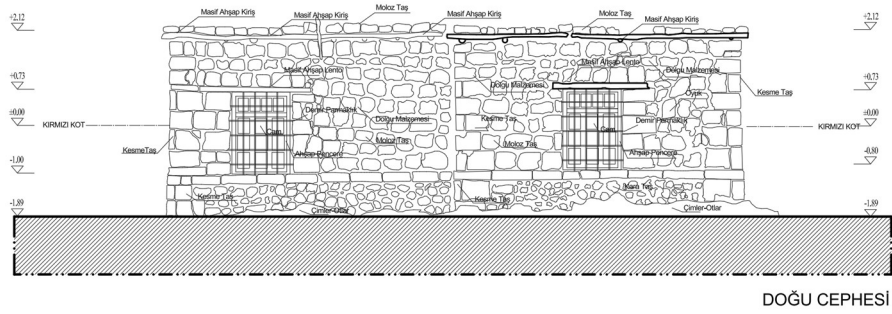
Şekil 11. H-TASD Evi Doğu cephesi

Kaynak: (Üçkulak vd., 2024)

Evin doğu cephesi genel olarak sade olup, iki adet pencere açıklığı görülmektedir. Pencerelerde demir parmaklıklar bulunmaktadır. Batı cephesindeki gibi doğu cephesinde de bulunan düşey kesme taşlar ve köşe taşları cepheye bir kimlik kazandırmıştır (Şekil 11., Şekil 12.).

Şekil 12. H-TASD Evi doğu cephesi rölöve çizimi

Kaynak: (Demir vd., 2025)

Şekil 13. H-TASD Evi kuzey cephesi

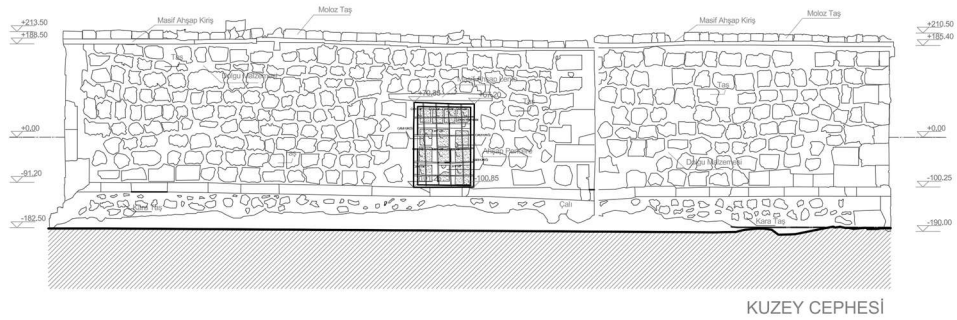

Kaynak: (Üçkulak vd., 2024)

Evin kuzey cephesinde bir adet pencere açıklığı görülmektedir. Evin pencereleri dikdörtgen formlu olup kesme taş sövelerle çevrelenmiştir.

Cepheelerde damı taşıyan ahşap hatıl ve kiriş uçları evin cephelerinden okunabilmektedir. Çatı seviyesinde yer yer taş kayıpları, duvar üst kotlarında bozulmalar ve ahşap elemanlarda yıpranmalar gözlenmektedir. Bununla birlikte yapı genel olarak özgün malzeme ve cephe karakterini büyük ölçüde korumaktadır.

Şekil 14. H-TASD Evi kuzey cephesi rölöve çizimi

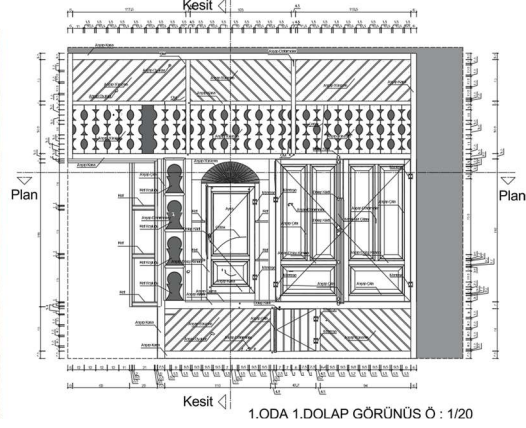

Kaynak: (Demir vd., 2025)

Mimari Elemanlar

Yapının iç mekânında, geleneksel kırsal konut mimarisinin karakteristik unsurlarından biri olan ahşap yüklük sistemi yer almaktadır. Oda duvarının büyük bir bölümünü kaplayan bu sabit donatı elemanı, depolama, mahremiyet sağlama ve günlük yaşam gereksinimlerini karşılamaya yönelik çok işlevli bir düzenleme olarak tasarlanmıştır. Ahşap malzemeden inşa edilen sistem; kapaklı yüklükler, gusülhane bölümü, çiçeklik ve üst seviyede konumlandırılmış ajurlu musandıra elemanlarından oluşmaktadır.

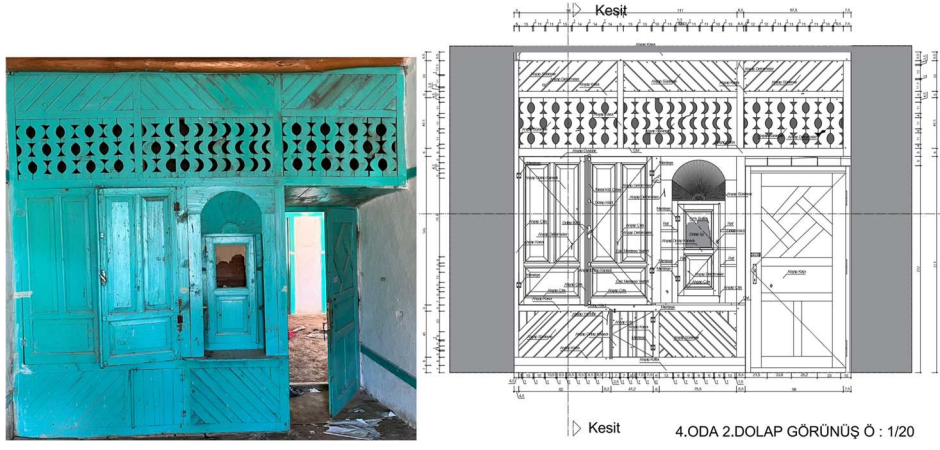
Şekil 15. Oda 1, Dolap 1 görseli ve rölöve çizimi

Kaynak: (Demir vd., 2025; Üçkulak vd., 2024)

Yüklük sisteminin üst bölümünde bulunan ajurlu ahşap panolarla çevrili musandıra kısmı ise ek depolama alanı olarak tasarlanmıştır. Bu bölüm, kullanılmayan ev eşyalarının, yatak ve yorganların ya da tarımsal ürünlerin muhafaza edilmesine imkân vermektedir. Ajurlu panolar sayesinde hava dolaşımı sağlanarak depolanan malzemelerin nemden korunması amaçlanmıştır. Aynı zamanda geometrik desenli bu kafesli düzenleme, işlevsel özelliklerinin yanı sıra iç mekâna estetik bir değer de katmaktadır.

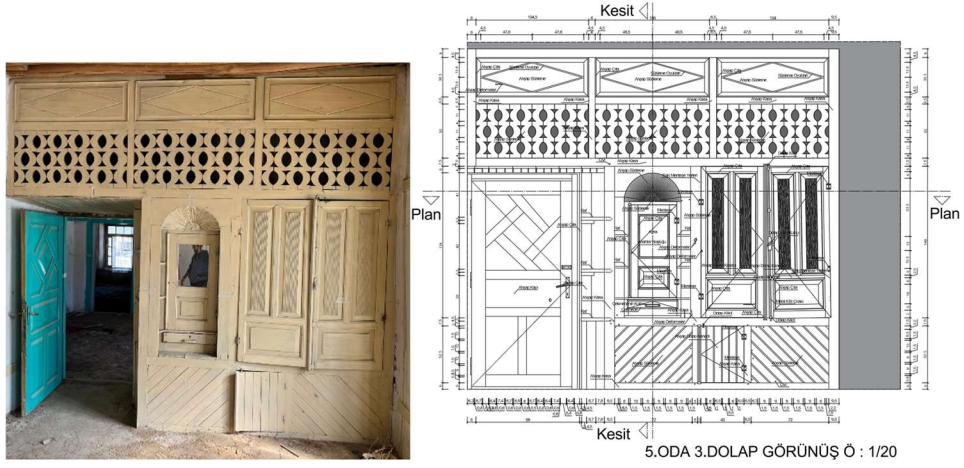
Şekil 16. Oda 4, Dolap 2 görseli ve rölöve çizimi

Kaynak: (Demir vd., 2025; Üçkulak vd., 2024)

Sistemde yer alan kemerli nişler ve açık raf düzenlemeleri ise hem işlevsel hem de dekoratif amaçlarla kullanılmıştır. Bu nişlerde kandil, gaz lambası, saat, süs eşyaları veya günlük kullanımda ihtiyaç duyulan çeşitli nesnelerin sergilendiği düşünülmektedir.

Şekil 17. Oda 5, Dolap 3 görseli ve rölöve çizimi

Kaynak: (Demir vd., 2025; Üçkulak vd., 2024)

Şekil 18. Dolap 4 görseli ve rölöve çizimi

Kaynak: (Demir vd., 2025; Üçkulak vd., 2024)

H-TASD Evinin odalarında duvar kalınlığı içerisine yerleştirilmiş geleneksel ahşap gömme dolaplar bulunmaktadır. Bu gömme dolaplar ahşap çerçeveli ve iki kanatlıdır. Dolapların üst bölümünde yer alan yarım daire formulu ve kıvrımlı kenarlara sahip açıklıklar, depolama hacimlerinin havalandırılmasını sağlayan ve aynı zamanda estetik değer oluşturan elemanlar olarak değerlendirilmektedir. Dolap 4 olarak isimlendirilen (Şekil 18.) gömme dolap evin Oda 1 ve Oda 2 olarak isimlendirilen odalarında bulunmaktadır.

Şekil 19. Dolap 5 görseli ve rölöve çizimi

Kaynak: (Demir vd., 2025; Üçkulak vd., 2024)

Şekil 20. Dolap 6 görseli ve rölöve çizimi

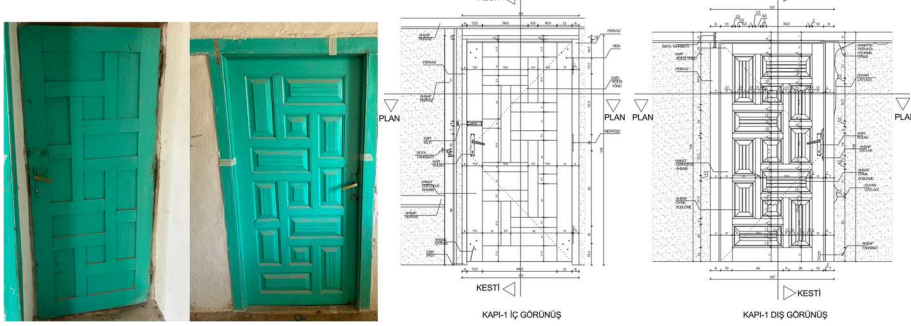

Kaynak: (Demir vd., 2025; Üçkulak vd., 2024)

Dolap 5 olarak isimlendirilen (Şekil 19.) gömme dolap ise evin Oda 4 ve Oda 5 olarak isimlendirilen odalarında bulunmaktadır. Dolap 6 olarak isimlendirilen (Şekil 20.) gömme dolap ise evin Oda 3 olarak isimlendirilen odasında bulunmaktadır.

K1 isimli kapı, evin Oda 1 isimli mekâna girişi sağlamaktadır. K2 isimli kapı, Oda 2 isimli mekâna girişi sağlamaktadır. K3 isimli kapı, Oda 3 isimli mekâna girişi sağlamaktadır. K4 isimli kapı, Oda 4 ve Oda 5 isimli mekâna girişi sağlamaktadır.

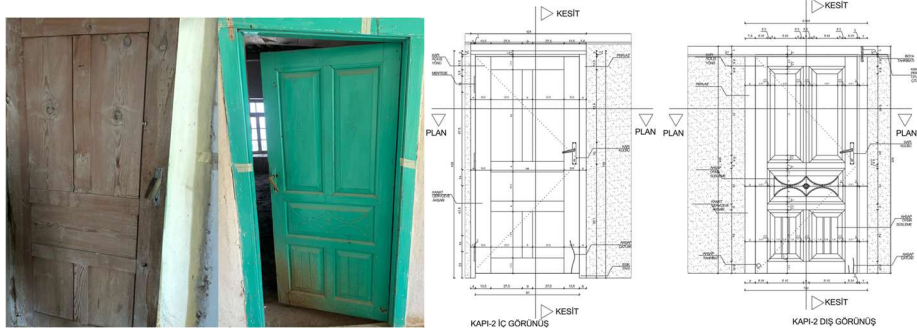
Şekil 21. K1 Kapı iç ve dış görselleri ve rölöve çizimleri

Kaynak: (Demir vd., 2025; Üçkulak vd., 2024)

H-TASD Evinin kapılarından biri olan K1, geleneksel Türk konut mimarisinde sıkça rastlanan ahşap işçiliğinin nitelikli örneklerinden biridir. Ahşap malzemeden imal edilen tek kanatlı kapı, yüzeyinde farklı ölçü ve derinliklerde düzenlenmiş geometrik desenlere sahiptir. Kapı kanadı üzerinde yer alan kare ve dikdörtgen formlu tablalar, birbirine geçmeli bir kompozisyon anlayışı içerisinde düzenlenmiş olup yüzeye hareketlilik kazandırmaktadır (Şekil 21.).

Şekil 22. K2 Kapı iç ve dış görünüş rölöve çizimleri

Kaynak: (Demir vd., 2025; Üçkulak vd., 2024)

H-TASD Evinin kapılarından biri olan K2, geleneksel ahşap doğrama işçiliğinin sade ancak işlevsel örneklerinden biridir. Ahşap malzemeden imal edilen tek kanatlı kapı, düşey doğrultuda düzenlenmiş tablalar ve bunları çevreleyen silmeli çerçevelerden oluşmaktadır. Kapı yüzeyinde üst bölümde iki adet dikdörtgen formlu göbekli tabla, alt bölümde ise geometrik bezemelerle hareketlendirilmiş yatay bir pano yer almaktadır. Yatay panonun altında ise yine iki adet dikdörtgen formlu göbekli tabla bulunmaktadır (Şekil 22.).

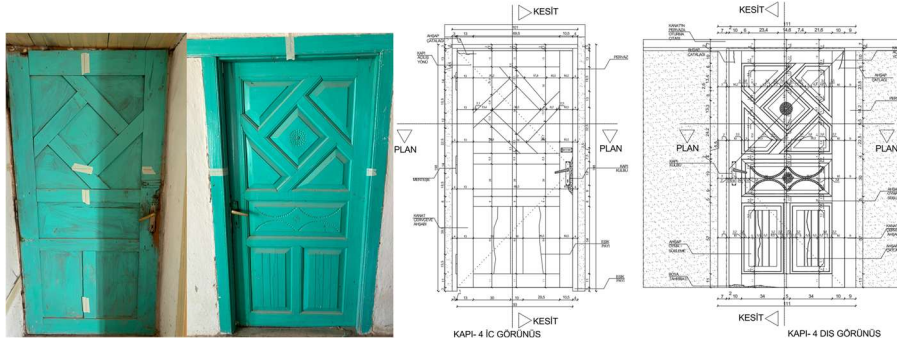
Şekil 23. K3 Kapı iç ve dış görselleri ve rölöve çizimleri

Kaynak: (Demir vd., 2025; Üçkulak vd., 2024)

Evin kapılarından biri olan K3, ahşap malzemeden imal edilmiş tek kanatlı bir doğrama elemanıdır. Kapı, üst bölümde camlı, alt bölümde ise ahşap tablalı bir düzenlemeye sahiptir. Üst kesimde yer alan düşey dikdörtgen formlu cam paneller, ahşap kayıtlarla bölümlenmiş olup iç mekâna doğal ışık girişini sağlayan başlıca unsurlar arasında yer almaktadır. Kapının alt bölümünde dikdörtgen formlu ahşap tablalar ve merkezde bezeme bulunmaktadır (Şekil 23.).

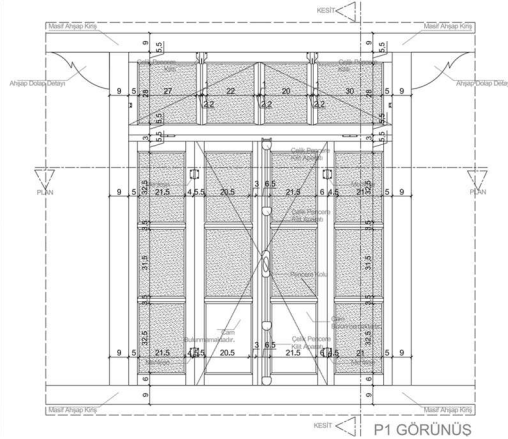
Şekil 24. K4 Kapı iç ve dış görselleri ve rölöve çizimleri

Kaynak: (Demir vd., 2025; Üçkulak vd., 2024)

H-TASD evinin iç mekânında yer alan K4, geometrik kompozisyonuyla dikkat çekmektedir. Ahşap malzemeden üretilmiş tek kanatlı kapı, çerçeve ve tabla sistemiyle teşkil edilmiştir. Kapının üst bölümünde, merkezden dışa doğru gelişen kare ve baklava biçimli geometrik düzenlemeler yer almaktadır. İç içe geçmiş silmeli çerçevelerle oluşturulan bu kompozisyon bulunmaktadır. Merkezde bulunan küçük dairesel göbek motifi, çevresindeki çapraz ve köşegen doğrultudaki elemanlar yüzeyde dinamik bir görünüm meydana getirmektedir. Kapının orta bölümünde simetrik olarak yerleştirilmiş eğrisel bezeme kuşağı bulunmakta, alt bölümde ise düşey dikdörtgen tablolardan oluşan sade bir düzenleme görülmektedir (Şekil 24.).

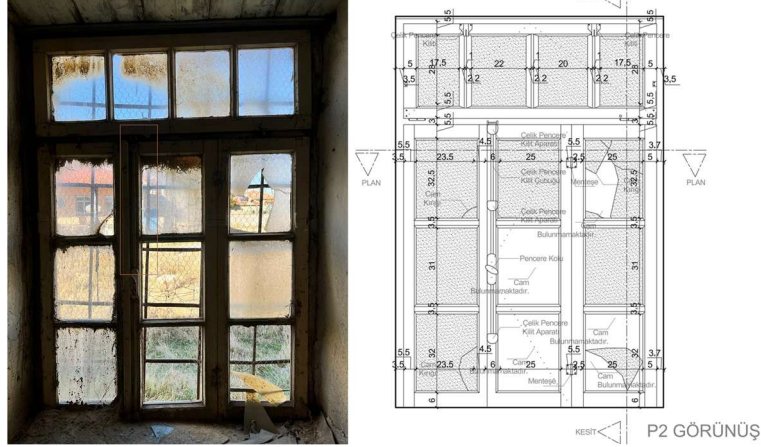
Şekil 25. P1 Pencere görseli ve rölöve çizimi

Kaynak: (Demir vd., 2025; Üçkulak vd., 2024)

Evin dış cepheye açılan pencerelerinden bir olan P1, ahşap malzemeden imal edilmiştir. Dikdörtgen formlu pencere açıklığı, alt bölümde düşey doğrultuda düzenlenmiş çok kanatlı pencere sistemi ve üst bölümde sabit tepe penceresi (vasistas) niteliğindeki açıklıklardan oluşmaktadır. Pencere doğramaları ahşap kayıtlarla küçük bölümlere ayrılmıştır. Üst sırada yer alan yatay pencere iç mekânın daha fazla doğal ışık almasını sağlayan tamamlayıcı bir elemandır. P1 olarak isimlendirilen pencere Oda1, Oda 2, Oda 4 ve Oda 5 isimli mekanlarda bulunmaktadır.

Şekil 26. P2 Pencere görseli ve rölöve çizimi

Kaynak: (Demir vd., 2025; Üçkulak vd., 2024)

Evin dış cepheye açılan pencerelerinden bir olan P2, geleneksel konut mimarisinde görülen ahşap doğrama sisteminin karakteristik örneklerinden biridir. Dikdörtgen formlu pencere açıklığı, alt bölümde açılır kanatlardan, üst bölümde ise sabit tepe pencerelerinden oluşan çok bölmeli bir düzenlemeye sahiptir. Ahşap kayıtlarla oluşturulan düşey ve yatay bölümlenme görülmektedir. Evde pencerelerin önünde oluşan geniş iç denizlik ve gün ışığının mekân içerisine düşüş biçimi, yapının iklim koşullarına uyumlu tasarım anlayışını göstermektedir.

H-TASD Evinin Korunma Durumu ve Mevcut Fiziksel Özelliklerinin Değerlendirilmesi

H-TASD Evi'nin mevcut fiziksel durumu incelendiğinde, yapının genel olarak özgün plan şemasını, yapım sistemini ve mimari karakterini büyük ölçüde koruduğu görülmektedir. Yapıda gerçekleştirilen rölöve çalışmaları sonucunda, geleneksel taş konut mimarisine ait mekânsal organizasyonun günümüze ulaşabildiği, odalar, sofa ve giriş bölümlerinin özgün konumlarını muhafaza ettiği tespit edilmiştir. Bununla birlikte yapının uzun yıllar boyunca maruz

kaldığı çevresel etkiler ve bakım eksiklikleri nedeniyle çeşitli malzeme bozulmaları ve yapısal sorunlar gözlenmektedir.

Yapının taşıyıcı sistemini oluşturan taş duvarlarda genel olarak önemli bir yapısal deformasyon bulunmamakla birlikte, özellikle duvar üst kotlarında taş kayıpları, derz boşalmaları ve yüzey aşınmaları görülmektedir. Cephelerde kullanılan taş malzemenin atmosferik etkiler sonucunda yer yer yüzey kayıplarına uğradığı, bazı bölgelerde ise taş yüzeylerinde kirlenme ve renk değişimlerinin meydana geldiği tespit edilmiştir. Özellikle çatı seviyesine yakın bölümlerde taş örgü sisteminde ayrışmalar ve malzeme kayıpları dikkat çekmektedir.

Yapının üst örtüsünü oluşturan geleneksel toprak dam sistemi, özgün karakterini korumakla birlikte zaman içerisinde meydana gelen yıpranmalar nedeniyle risk oluşturmaktadır. Ahşap kiriş uçlarında yer yer deformasyonlar ve biyolojik bozulma belirtileri gözlenmektedir. Toprak dam yüzeyinde bakım eksikliğine bağlı olarak oluşan düzensizlikler, yağmur ve kar sularının yapı bünyesine nüfuz etmesine neden olabilecek niteliktedir. Bu durum, özellikle ahşap taşıyıcı elemanların ve duvar üst kotlarının uzun vadede zarar görmesine yol açabilecek potansiyel bir tehdit oluşturmaktadır.

Cephelerde yer alan pencere ve kapı açıklıklarının büyük ölçüde özgün durumlarını koruduğu görülmektedir. Ahşap doğrama elemanlarında boya kayıpları, yüzey aşınmaları ve kısmi deformasyonlar bulunmakla birlikte, özgün tasarım özellikleri okunabilmektedir. Pencerelerde bulunan demir parmaklıklar işlevlerini sürdürmekte olup ciddi bir taşıyıcı problem göstermemektedir. Ancak bazı pencere doğramalarında bakım eksikliğine bağlı olarak malzeme yıpranmaları gözlenmiştir.

Yapının iç mekânında bulunan geleneksel ahşap yüklükler, gömme dolaplar, musandıra bölümleri ve kapılar büyük ölçüde korunmuş durumdadır. Bu elemanlar yapının özgün iç mekân karakterinin günümüze ulaşmasını sağlayan önemli mimari unsurlar arasında yer almaktadır. Ahşap elemanların bazı bölümlerinde boya dökülmeleri, yüzey kirlenmeleri ve yerel deformasyonlar bulunmakla birlikte, genel olarak özgün tasarım ve işçilik özellikleri korunmaktadır. Özellikle yüklük sistemlerinde yer alan ajurlu panolar, kemerli nişler ve gusülhane düzenlemeleri yapının geleneksel yaşam kültürünü yansıtan önemli unsurlar olarak varlıklarını sürdürmektedir.

Yapının çevresi incelendiğinde, bahçe duvarının bulunmaması ve çevre düzenlemesinin büyük ölçüde kontrolsüz şekilde gelişmesi nedeniyle yapının dış etkilere açık durumda olduğu görülmektedir. Yapı çevresinde oluşan yabani bitki örtüsü ve düzensiz kullanım izleri, uzun vadede yapı malzemeleri üzerinde olumsuz etkiler oluşturabilecek unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

Genel bir değerlendirme yapıldığında H-TASD Evi'nin, Karacadağ yerleşimindeki geleneksel taş konut mimarisinin özgün özelliklerini günümüze taşıyan önemli örneklerden biri olduğu anlaşılmaktadır. Yapı, plan şeması, taş duvar örgüsü, toprak dam sistemi, ahşap doğrama elemanları ve geleneksel iç mekân donatıları bakımından yüksek düzeyde özgünlük değerine sahiptir. Bununla birlikte, yapıda gözlenen malzeme bozulmaları, bakım eksiklikleri ve çevresel etkiler nedeniyle koruma müdahalelerine ihtiyaç duyulmaktadır. Bu kapsamda gerçekleştirilecek bilimsel koruma ve onarım çalışmalarının, yapının özgün mimari karakterinin gelecek kuşaklara aktarılmasına önemli katkı sağlayacağı değerlendirilmektedir.

Sonuç

Kırsal mimari miras, yerel yaşam kültürünün, geleneksel yapı bilgisinin ve bölgesel kimliğin somut göstergelerinden biridir. Bu mirasın önemli bileşenlerinden olan geleneksel taş konutlar, buldukları coğrafyanın iklimsel koşulları, malzeme olanakları ve toplumsal yaşam biçimleri doğrultusunda şekillenmiş özgün mimari özellikler taşımaktadır. Ancak günümüzde kırsal alanlarda yaşanan nüfus kaybı, kullanım değişiklikleri, ekonomik dönüşümler ve bakım eksiklikleri nedeniyle birçok geleneksel konut yapısı yok olma tehlikesiyle karşı karşıya bulunmaktadır.

Bu çalışma kapsamında Konya ili Kulu ilçesi Karacadağ Mahallesi'nde yer alan H-TASD Evi mimari belgeleme yöntemiyle incelenmiştir. Yapının konumu, plan özellikleri, mekânsal organizasyonu, yapım sistemi, malzeme kullanımı, cephe düzeni ve mimari elemanları ayrıntılı olarak değerlendirilmiştir. Yapılan incelemeler sonucunda yapının geleneksel Karacadağ taş konut mimarisinin karakteristik özelliklerini büyük ölçüde koruduğu belirlenmiştir.

H-TASD Evi, yığma taş duvar sistemi, düz toprak dam örtüsü, ahşap doğrama elemanları, geleneksel yüklük ve musandıra düzenlemeleri ile bölgedeki kırsal konut kültürünün önemli temsilcilerinden biridir. Yapının plan şeması, sofa etrafında şekillenen mekân organizasyonu ve özgün iç mekân donatıları, geleneksel yaşam biçiminin mimariye yansımaları açık biçimde ortaya koymaktadır. Özellikle odalarda bulunan ahşap yüklük sistemleri, gusülhaneler, musandıralar ve gömme dolaplar, yapının yalnızca mimari değil aynı zamanda kültürel değerini de artıran unsurlar olarak değerlendirilmektedir.

Yapının mevcut durumunun incelenmesi sonucunda, genel olarak özgün karakterini koruduğu; ancak taş yüzeylerde aşınmalar, duvar üst kotlarında malzeme kayıpları, ahşap elemanlarda

yıpranmalar ve bakım eksikliğine bağlı çeşitli bozulmaların bulunduğu tespit edilmiştir. Bu durum, yapının uzun vadede korunabilmesi için gerekli bakım, onarım ve koruma çalışmalarının geciktirilmeden gerçekleştirilmesi gerektiğini göstermektedir.

Çalışma sonucunda elde edilen veriler, Karacadağ yerleşimindeki geleneksel taş konutların mimari özelliklerinin belgelenmesine katkı sağlamış ve kırsal mimari mirasın korunmasına yönelik bilimsel bir kaynak oluşturmuştur. Geleneksel konutların ayrıntılı olarak belgelenmesi, gelecekte gerçekleştirilecek koruma ve restorasyon çalışmalarının temel veri altyapısını oluşturması açısından büyük önem taşımaktadır. Bu nedenle Karacadağ yerleşiminde bulunan diğer geleneksel taş konutların da benzer yöntemlerle belgelenmesi, korunması ve gelecek kuşaklara aktarılması gerekli görülmektedir.

Sonuç olarak H-TASD Evi, sahip olduğu mimari özellikleri, özgün yapı sistemi ve geleneksel iç mekân unsurlarıyla Karacadağ kırsal yerleşiminin kültürel belleğini yansıtan önemli bir mimari miras örneğidir. Yapının korunması ve yaşatılması, yalnızca tek bir yapının değil, aynı zamanda bölgenin geleneksel yaşam kültürünün ve mimari kimliğinin sürdürülebilirliği açısından da önem taşımaktadır.

Teşekkür

Bu çalışmada kullanılan rölöve çizimleri, Konya Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü'nde Dr. Hatice Sevde DEMİR tarafından yürütülen Tarihi Çevre Düzenleme ve Restorasyon Projesi dersi kapsamında hazırlanmıştır. Çizimlerin oluşturulmasına katkı sağlayan öğrenciler Yasin SEVEN, Hatice ÜÇKULAK, Abdulkadir BAYTOK, Esmâ ÖZTÜRK, Piraye ARSLAN ve Sıla YEŞİLER'e çok teşekkür ederim. Çizimlerin ve görsellerin kullanımı için onay verdiklerini beyan ederim.

Kaynakça

- Binan, C. (1999). *Mimari Koruma Alanında Venedik Tüzüğü'nden Günümüze Düşünsel Gelişimin Uluslararası Evrim Süreci*. YTÜ Mimarlık Fakültesi Yayınları.
- Council of Europe. (1989). *Convention for the Protection of the Architectural Heritage of Europe*.
- Demir, H. S., Seven, Y., Üçkulak, H., Baytok, A., Arslan, P., Yeşiler, S., & Öztürk, E. (2025). *H-TASD Evi Rölöve Projesi* .
- Eres, Z. (2013). Türkiye’de geleneksel kırsal mimarinin korunması: Tarihsel süreç, yasal boyut. İçinde Kemal Kutgün Eyüpgiller - Zeynep Eres (Ed.), *Mimari ve Kentsel Koruma, Prof.Dr. Nur Akın'a Armağan* (ss. 457-469). Yem Yayınları. https://www.academia.edu/download/37653435/zeynep_eres_kirsal_koruma.pdf
- Eres, Z. (2020). Kırsal Mimarlığın “Miraslaşma” Süreci: Avrupa Açık Hava Köy Müzeleri Üzerinden Bir Değerlendirme. *Mimarist*, 67, 40-52.
- Güler, K. (2020). Kamunun Kırsal Mimari İçin Gelecek Öngörülleri. *Mimaris*, 67, 65-78.
- Gür, Şengül. Öymen. (2000). Doğu Karadeniz örneğinde konut kültürü. İçinde *cir.nii.ac.jp*. Yem Yayınları. <https://cir.nii.ac.jp/crid/1970307305659620506/holdings>
- ICOMOS. (1964). *International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites (The Venice Charter 1964)*.
- Köse, A. (2005). Türkiye’de Geleneksel Kırsal Konut Planlarında Göçebe Türk Kültürü İzleri. *Afyon Kocatepe Üniversitesi*

Sosyal Bilimler Dergisi, 158-191.
<https://dergipark.org.tr/en/download/article-file/4815178>

URL 1. (2026, Haziran 13). URL 1.
https://www.google.com/maps/dir//39.0891162,32.933171/@39.0891302,32.9324606,424m/data=!3m1!1e3!4m2!4m1!3e0?entry=tu&g_ep=EgoyMDI2MDYxMC4wIKXMDS0ASAFQAw%3D%3D

Üçkulak, H., Arslan, P., Yeşiler, S., Baytok, A., Seven, Y., & Öztürk, E. (2024). *H-TASD Evi Fotoğraf Albümü*.

BÖLÜM 0

SATALA ANTİK KENTİ ZİYARETÇİ KARŞILAMA YAPISI VE ÇEVRE DÜZENLEMESİ TASARIMI: ARKEOLOJİK ALANLARDA ZİYARETÇİ DENEYİMİNİN GÜÇLENDİRİLMESİNE YÖNELİK BİR UYGULAMA

ELİF YAVUZ ÇAKMUR¹ TUNCER ÇAĞRI
ÇAKMUR² HÜSEYİN İÇOĞLU³
ÖZGE DENİZ TOKÖZ⁴
Ali BERKAY AVCI⁵

Giriş

---

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Arkeoloji, Orcid: 0000-0001-5826-0444

² Arş. Gör., Atatürk Üniversitesi, Mimarlık, Orcid: 0000-0003-3948-3786

³ Y. Mimar, Atatürk Üniversitesi, Mimarlık, Orcid: 0009-0001-9860-6566

⁴ Arş. Gör. Dr., İzmir Yüksek Teknoloji Enstitüsü, Mimarlık, Orcid: 0000-0002-2150-5468

⁵ Dr. Öğr. Üyesi, Süleyman Demirel University, Mimarlık, Orcid: 0000-0001-8291-4567

Arkeolojik miras, insanlık tarihinin somut kanıtlarını oluşturan, toplumların geçmişle olan bağıny kuran ve kültürel sürekliliğı belgeleyen en temel yapı taşlarından biridir (Gregory & Witcomb, 2007). Uluslararası Anıtlar ve Sitler Konseyi (ICOMOS) tarafından tanımlandığı üzere arkeolojik miras; insan varlığının her türlü izini, terk edilmiş yapıları, su altı kalıntılarını ve kültürel malzemeleri kapsayan, verileri arkeolojik yöntemlerle elde edilen maddi mirastır (ICOMOS, 1990). Bu mirasın korunması, yalnızca fiziksel formun sürekliliğinin sağlanması değil, aynı zamanda bu alanların çağdaş toplumlar tarafından anlaşılması, yorumlanması ve deneyimlenmesi süreçlerini de beraberinde getiren dinamik bir yönetim anlayışını zorunlu kılar. Kültürel miras alanlarının sürdürülebilirliği, koruma-kullanma dengesinin hassas bir şekilde kurulmasıyla doğrudan ilişkilidir; alanın korunması birincil öncelik olmakla birlikte, toplum tarafından algılanmayan bir mirasın kamu nezdindeki karşılığı ve dolayısıyla koruma bilincinin geliştirilmesi de oldukça kısıtlı kalmaktadır (ICOMOS, 2008).

Arkeolojik alanlarda yorumlama ve sunum, mirasın kamusal değerinin ortaya çıkarılmasında anahtar rol oynar (Cengiz & Tanaç Zeren, 2021; Killebrew & Lehmann, 1999; Grima, 2017). Sunum, sadece fiziksel bir düzenleme değil; kültürel miras alanındaki bilgilerin, ziyaretçilerin fiziksel erişim süreçleri ve bu süreci destekleyen altyapı mekanizmaları aracılığıyla planlı bir şekilde aktarılmasını ifade eder (Toköz & İpekoğlu, 2020; ICOMOS, 2008). Bu noktada, ziyaretçi karşılama yapıları, yönlendirme sistemleri ve temel hizmet altyapıları, alanın yönetilebilirliğini artırırken, ziyaretçinin arkeolojik bağlamı kavramasını sağlayan en önemli ara yüzlerdir (Akşehirlioğlu, Uçar, & Büyükmihci, 2024; Nikolić, 2011). Avrupa Arkeolojik Mirasının Korunmasına İlişkin Sözleşme (1992), arkeolojik alanların halka açılmasında, ziyaretçi kabulü için kurulan yapısal düzenlemelerin alanın bilimsel niteliklerine zarar vermemesini ve bu alanların

değerine yönelik kamu bilinci geliştirilmesini öncelikli bir taahhüt olarak belirlemiştir (Avrupa Konseyi, 1992). Bu nedenle, ziyaretçi deneyiminin planlanması, alanın korunması ve sürdürülebilir bir miras turizmi oluşturulması açısından stratejik bir öneme sahiptir.

Satala Antik Kenti, Roma İmparatorluğu'nun Doğu sınırını korumak amacıyla stratejik bir noktada kurulan ve MS 1. yüzyıldan itibaren XV. Apollinaris Lejyonuna ev sahipliği yapmış olmasıyla, Anadolu'nun Roma lejyon yerleşimleri arasında özgün bir yere sahiptir (Lightfoot, 1998). Gümüşhane ili, Kelkit ilçesi, Sadak köyü sınırları içerisinde yer alan Satala, son yıllarda gerçekleştirilen sistemli arkeolojik kazılarla ulusal ve uluslararası ölçekte bilimsel ilgi odağı haline gelmiştir. Artan bilimsel çalışmalar ve buna paralel olarak yükselen ziyaretçi potansiyeli, antik kentin sunduğu arkeolojik verilerin kamusal düzeyde doğru okunması ihtiyacını doğurmuştur. Ancak mevcut durumda, kentin temel ziyaretçi hizmetlerini (bilgilendirme, yönlendirme, temel ihtiyaçların karşılanması) karşılayacak altyapı eksiklikleri, ziyaretçi deneyimini kısıtlamakta ve alanın arkeolojik ciddiyetini olumsuz etkilemektedir.

Bu ihtiyaçlar doğrultusunda geliştirilen "Satala Antik Kenti Ziyaretçi Karşılama Yapısı ve Çevre Düzenlemesi Tasarım ve Uygulama Projesi", arkeolojik miras alanlarında minimum müdahale ilkesine bağlı kalarak, sürdürülebilir ve sökülebilir bir karşılama altyapısı sunmayı amaçlamaktadır. Proje, özgün zemin kotuna müdahale etmeden, çağdaş koruma ilkeleri ve uluslararası standartlar ışığında, arkeolojik alanın korunması ile ziyaretçinin alanı deneyimlemesi arasındaki dengeyi kurmayı hedeflemektedir. Çalışma kapsamında hazırlanan mimari tasarım ve çevre düzenlemesi projeleri; Tuncer Çağrı Çakmur, Hüseyin İçoğlu, Özge Deniz Toköz Avcı, A. Burak Kaya, Ali Berkay Avcı, Faris Karahan ve Ayşe Karahan tarafından gerçekleştirilmiş olup, teknik dokümantasyon süreci tamamlanmıştır. İnşaa aşamasına geçilen

Satala Antik Kenti Ziyaretçi Karşılama Yapısı, arkeolojik alanın korunması ile kamusal erişim arasındaki dengeyi gözeten çağdaş bir uygulama örneği olarak bu çalışmanın temel odak noktasını oluşturmaktadır.

Satala Antik Kenti'nde Mevcut Durum ve İhtiyaç Analizi

Satala Antik Kenti, son yıllarda gerçekleştirilen sistemli arkeolojik kazılar sayesinde bilimsel görünürlüğü giderek artan bir kültürel miras alanı haline gelmiştir (Yıldırım, 2023). Özellikle XV. Apollinaris Lejyonu ile ilişkili bulguların ortaya çıkarılması, alanın yalnızca ulusal ölçekte değil, uluslararası akademik çevrelerde de ilgi görmesine katkı sağlamıştır (Lightfoot, 1998; Yavuz Çakmur & Çakmur, 2025). Buna bağlı olarak alanın ziyaretçi potansiyeli de artış göstermektedir. Arkeolojik alanların görünürlüğünün artması, beraberinde ziyaretçilerin temel gereksinimlerini karşılayacak fiziksel ve yönetsel altyapı ihtiyaçlarını da gündeme getirmektedir.

Mevcut durumda Satala Antik Kenti'nin en yoğun ziyaret edilen bölümlerinden biri olan Castrum yapısı çevresinde ziyaretçilerin ihtiyaçlarını karşılayabilecek bütüncül bir karşılama altyapısının bulunmadığı görülmektedir. Ziyaretçilerin ilk karşılaşma deneyimini yönlendirecek bir karşılama noktası, alan hakkında bilgi sağlayacak bir bilgilendirme birimi, dinlenme olanakları veya temel ihtiyaçları karşılayacak hizmet mekânları mevcut değildir. Bu durum, ziyaretçilerin arkeolojik alanı yalnızca fiziksel kalıntılar üzerinden deneyimlemesine neden olmakta, alanın tarihsel ve kültürel bağlamının aktarılmasını zorlaştırmaktadır.

Arkeolojik miras alanlarında ziyaretçi deneyimi yalnızca kalıntıların görülmesiyle sınırlı değildir. ICOMOS tarafından da vurgulandığı üzere algılama ve sunum süreçleri, ziyaretçinin alanı anlamlandırmasını sağlayan temel bileşenlerdir. Satala'da mevcut durumda yönlendirme, bilgilendirme ve ziyaretçi karşılama

altyapısının yetersiz olması, alanın sahip olduğu tarihsel değerin ziyaretçilere aktarılmasını güçleştirmektedir. Ziyaretçiler alanı kendi bireysel yorumlarıyla deneyimlemekte, bu durum ise arkeolojik verilerin bütüncül biçimde okunmasını sınırlandırmaktadır.

Alanın mevcut kullanımında gözlenen önemli sorunlardan biri de ziyaretçi araç hareketlerinin kontrol altına alınamamasıdır. Kazı alanı sınırlarının fiziksel olarak yeterince tanımlanmamış olması nedeniyle bazı ziyaretçiler araçlarıyla açmaların sınırlarına kadar ulaşabilmektedir. Bu durum yalnızca arkeolojik alanın fiziksel güvenliği açısından değil, ziyaret deneyiminin niteliği açısından da sorun oluşturmaktadır. Kontrolsüz araç hareketleri, arkeolojik alanın bütünlüğünün algılanmasını zorlaştırmakta ve ziyaret sürecinin düzenli bir organizasyon içerisinde gerçekleşmesini engellemektedir.

Benzer biçimde kazı alanını çevreleyen mevcut tel örgüler, geçici konteyner yapılar ve kazı çalışmalarında kullanılan tenteler, alanın bilimsel niteliğini ve kültürel önemini yeterince yansıtamamaktadır. Arkeolojik alanların ziyaretçiler tarafından algılanmasında fiziksel çevrenin oluşturduğu ilk izlenim oldukça önemlidir. Geçici ve düzensiz unsurların baskın olduğu bir çevre düzeni, alanın sahip olduğu kültürel miras değerinin ziyaretçiler tarafından doğru biçimde algılanmasını zorlaştırmaktadır.

Mevcut durum değerlendirmesi göstermektedir ki Satala Antik Kenti'nde ortaya çıkan ihtiyaçlar yalnızca fiziksel eksikliklerden ibaret değildir. Karşılama yapısının bulunmaması, yönlendirme sistemlerinin yetersizliği, ziyaretçi hizmet alanlarının eksikliği ve alan sınırlarının belirsizliği; koruma, algılama, sunum ve ziyaretçi yönetimi süreçlerinin bütününe etkileyen sorunlar olarak ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle geliştirilen tasarım yaklaşımı, arkeolojik alanın daha okunabilir, daha kontrollü ve

daha sürdürülebilir biçimde deneyimlenmesini sağlamayı amaçlamaktadır.

Tasarım Yaklaşımı ve Koruma İlkeleri

Satala Antik Kenti Ziyaretçi Karşılama Yapısı ve Çevre Düzenlemesi Projesi'nin temel amacı, arkeolojik alanın korunmasını öncelikli kabul eden bir yaklaşım doğrultusunda ziyaretçi deneyimini iyileştirecek bir altyapı oluşturmaktır. Bu yaklaşım, koruma ve kullanım arasındaki hassas dengeyi gözetmekte ve ziyaretçilerin alanı daha bilinçli şekilde deneyimleyebilmesini hedeflemektedir.

Arkeolojik miras alanlarında gerçekleştirilen her müdahale, alanın özgünlüğünü ve bilimsel değerini koruma sorumluluğunu taşımaktadır. Bu nedenle proje sürecinde benimsenen temel yaklaşım, alanın mevcut arkeolojik potansiyeline zarar vermeden ziyaretçi ihtiyaçlarını karşılayabilecek çözümler geliştirmek olmuştur. Böylece ziyaretçilerin alana erişimi kolaylaştırılırken, koruma ilkelerinden ödün verilmemesi amaçlanmıştır.

Tasarım yaklaşımının temel referanslarını UNESCO tarafından yayımlanan uluslararası ilkeler, ICOMOS'un Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü, Kültürel Miras Alanlarının Algılanması ve Sunumu Tüzüğü ile Avrupa Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Sözleşme oluşturmaktadır. Bu belgelerde arkeolojik alanların halka açılmasının teşvik edilmesi gerektiği vurgulanırken, ziyaretçi kullanımına yönelik tüm düzenlemelerin alanın bilimsel ve arkeolojik değerlerine zarar vermemesi gerektiği de özellikle belirtilmektedir. Bu doğrultuda tasarımın temel kavramlarından biri minimum müdahale ilkesidir. Minimum müdahale yaklaşımı, arkeolojik alanın fiziksel bütünlüğünü korumayı ve gelecekte gerçekleştirilebilecek bilimsel araştırmaların önünü kapatmayan çözümler geliştirmeyi

amaçlamaktadır. Satala'da önerilen tasarım kararları da bu ilke doğrultusunda şekillendirilmiştir.

Projelendirme sürecinde özgün zemine müdahale edilmemesi temel önceliklerden biri olarak kabul edilmiştir. Alanın gelecekte daha yüksek koruma statülerine kavuşma olasılığı göz önünde bulundurularak, tasarım kararları arkeolojik katmanların korunmasını esas alacak şekilde geliştirilmiştir. Böylece günümüzde görünmeyen ancak gelecekte ortaya çıkarılabilecek arkeolojik verilerin zarar görmesinin önüne geçilmesi hedeflenmiştir.

Minimum müdahale yaklaşımının bir diğer sonucu, yapı sisteminin sökülüp taşınabilir nitelikte tasarlanmış olmasıdır. Uzun vadede kazı çalışmalarının genişleme ihtimali dikkate alınarak, yapının gerektiğinde kaldırılabilmesi veya başka bir noktaya taşınabilmesi amaçlanmıştır. Bu yaklaşım, arkeolojik araştırmaların önünü açarken, tasarımın kalıcı bir engel oluşturmasını da önlemektedir.

Benzer biçimde çevre düzenlemesinde önerilen otopark ve panel çit uygulamaları da geri dönüşümlü ve değiştirilebilir çözümler olarak ele alınmıştır. Böylece kazı alanı sınırlarının gelecekte değişmesi durumunda sistemlerin yeniden düzenlenebilmesine olanak sağlanmaktadır. Bu durum, koruma süreçlerinin dinamik doğasına uyum sağlayan esnek bir alan yönetimi yaklaşımını ortaya koymaktadır.

Sonuç olarak proje, ziyaretçi ihtiyaçları ile arkeolojik koruma gerekliliklerini aynı çerçevede değerlendiren bir anlayış üzerine kurulmuştur. Amaç yalnızca yeni bir yapı üretmek değil, aynı zamanda Satala Antik Kenti'nin algılanmasını güçlendiren, ziyaretçi deneyimini iyileştiren ve gelecekteki koruma süreçlerine uyum sağlayabilen sürdürülebilir bir altyapı oluşturmaktır.

Ziyaretçi Karşılama Yapısının Mimari Tasarımı

Yer Seçimi Kararları

Ziyaretçi karşılama yapısının konumlandırılmasında temel belirleyici unsur, ziyaretçilerin arkeolojik alanla ilk karşılaşma süreçlerini düzenlemek ve bunu yaparken arkeolojik kalıntılara zarar vermemektir. Bu doğrultuda yapı, C3 açmasının kuzeybatısında konumlandırılmıştır (Şekil 1). Seçilen konum, ziyaretçilerin kazı alanına erişimini kolaylaştırırken aynı zamanda arkeolojik kalıntıların doğrudan üzerinde yeni yapılaşma baskısı oluşturulmasını önlemektedir.

Şekil 1 Ziyaretçi Karşılama Yapısı Konumu

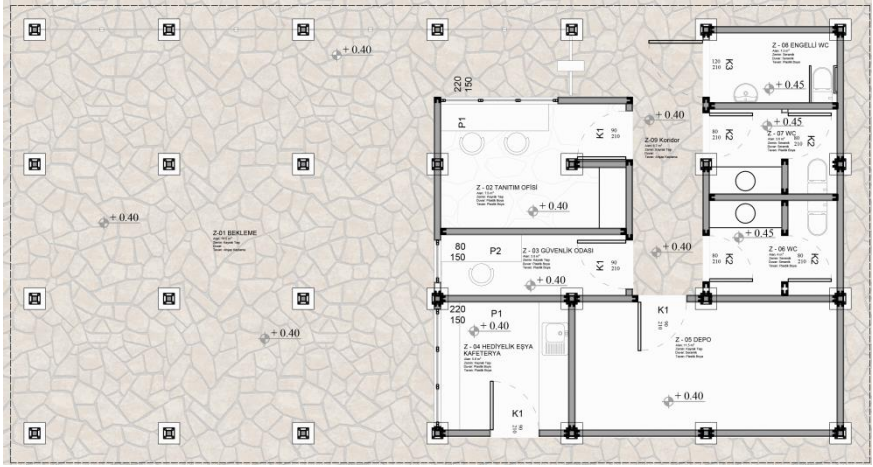
Kaynak: Yazarların Satala Antik Kenti Ziyaretçi Karşılama Yapısı ve Çevre Düzenlemesi Tasarımı Projesi Arşivi

Yer seçimi kararında alanın mevcut kullanım biçimi ve ziyaretçi hareketleri de dikkate alınmıştır. Karşılama yapısının kazı alanına yakın konumlandırılması, ziyaretçilerin alan hakkında bilgi edinmelerine ve ziyaretlerini planlamalarına olanak sağlamaktadır. Böylece ziyaret deneyimi daha düzenli ve kontrollü bir süreç haline gelmektedir.

Mekânsal Organizasyon

Yapının mekânsal organizasyonu, ziyaretçi ihtiyaçları ile alan yönetimi gerekliliklerinin birlikte değerlendirilmesi sonucunda oluşturulmuştur (Şekil 2). Yapı içerisinde yer alan karşılama ve bilgilendirme birimi, ziyaretçilerin alan hakkında temel bilgiye ulaşmasını sağlayan ilk temas noktası niteliğindedir. Bu birim aracılığıyla ziyaretçilerin arkeolojik alanı daha bilinçli biçimde deneyimlemeleri amaçlanmaktadır. Karşılama birimi ile birlikte planlanan broşür dağıtım alanı, alanın tarihsel ve mekânsal özelliklerinin ziyaretçilere aktarılmasına katkı sağlamaktadır. Arkeolojik alanlarda bilgiye erişim olanaklarının artırılması, ziyaretçilerin gördükleri kalıntıları anlamlandırabilmeleri açısından önemli bir işlev üstlenmektedir.

Şekil 2 Ziyaretçi Karşılama Yapısı Planı

Kaynak: Yazarların Satala Antik Kenti Ziyaretçi Karşılama Yapısı ve Çevre Düzenlemesi Tasarımı Projesi Arşivi

Yapının önemli bileşenlerinden biri olan yarı açık bekleme ve dinlenme alanı, hem ziyaretçilere hem de kazı ekibine hizmet verecek şekilde tasarlanmıştır. Bu alan, ziyaret öncesinde veya sonrasında kısa süreli bekleme ve dinlenme olanağı sağlayarak ziyaret deneyiminin konforunu artırmaktadır. Aynı zamanda alanın kontrollü biçimde kullanılmasına katkı sunan bir geçiş mekânı işlevi görmektedir.

Yapı içerisinde konumlandırılan tuvaletler, arkeolojik alanlarda çoğu zaman göz ardı edilen ancak ziyaretçi memnuniyeti açısından temel öneme sahip hizmetlerden biridir. Bu birimlerin varlığı, ziyaretçilerin alanda daha uzun süre vakit geçirebilmesine olanak sağlayan temel altyapıyı oluşturmaktadır. Depo birimi ise kazı ekibinin günlük ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik destekleyici bir mekân olarak planlanmıştır. Böylece alan yönetimi süreçlerinin daha düzenli biçimde yürütülmesi amaçlanmaktadır.

Malzeme ve Yapım Sistemi

Yapının yapım sistemi, minimum müdahale ve geri dönüştürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda şekillendirilmiştir

(ICOMOS, 2003). Bu kapsamda taşıyıcı sistem olarak çelik profillerden oluşan bir yapı sistemi tercih edilmiştir. Çelik sistemin seçilmesindeki temel gerekçe, yapının gerektiğinde sökülebilir ve taşınabilir özellik göstermesidir. Bu karar, gelecekte gerçekleştirilebilecek arkeolojik kazı çalışmalarının önünü açık tutan koruma yaklaşımının önemli bir parçasıdır (Wilczek, 2021).

Yapının cephelerinde ahşap lambri kaplamalar kullanılmıştır. Ahşap malzeme tercihi, yapının çevresiyle daha uyumlu bir görünüm kazanmasına katkı sağlamaktadır. Aynı zamanda yapının geçici ve hafif karakterini destekleyen bir malzeme yaklaşımı ortaya koymaktadır. Üst örtü sistemi kırma çatı olarak tasarlanmıştır. Bu tercih ile yapının arkeolojik alan içerisindeki görsel etkisinin azaltılması amaçlanmıştır. Kırma çatı kullanımı, yapının çevredeki algısını daha kontrollü hale getirirken aynı zamanda iklimsel koşullara karşı koruyucu bir üst örtü oluşturmaktadır (Şekil 3).

Şekil 3 Ziyaretçi Karşılama Yapısı Dış Mekan Görşeli

Kaynak: Yazarların Satala Antik Kenti Ziyaretçi Karşılama Yapısı ve Çevre Düzenlemesi Tasarımı Projesi Arşivi

Yapının tümü demonte edilebilir bir sistem anlayışıyla ele alınmıştır. Bu yaklaşım, arkeolojik alanlarda günümüzde giderek önem kazanan geri dönüşümlü ve uyarlanabilir tasarım anlayışıyla uyumludur. Yapının kalıcı bir müdahale oluşturmaması, gelecekte ortaya çıkabilecek yeni koruma gerekliliklerine uyum sağlama potansiyelini artırmaktadır.

Zemin düzenlemesinde kullanılan kayrak taşı döşemeler ise yarı açık mekânların kullanım konforunu destekleyen bir unsur olarak değerlendirilmiştir (Şekil 4). Böylece ziyaretçilerin bekleme ve dinlenme alanlarını daha rahat kullanabilmeleri amaçlanmıştır. Yapının tüm malzeme ve yapım sistemi kararları birlikte değerlendirildiğinde, koruma ilkeleri ile ziyaretçi ihtiyaçları arasında dengeli bir ilişki kurmaya yönelik bütüncül bir yaklaşım ortaya çıkmaktadır.

Şekil 4 Yarı Açık Bekleme ve Dinlenme Alanı

Kaynak: Yazarların Satala Antik Kenti Ziyaretçi Karşılama Yapısı ve Çevre Düzenlemesi Tasarımı Projesi Arşivi

Çevre Düzenlemesi ve Alan Yönetimi

Arkeolojik alanlarda ziyaretçi deneyimi yalnızca tekil yapıların tasarımı ile şekillenmemekte, aynı zamanda alan ölçeğinde geliştirilen çevre düzenlemeleri ve yönetim stratejileri ile bütünleşmektedir. Satala Antik Kenti Ziyaretçi Karşılama Yapısı Projesi kapsamında önerilen çevre düzenleme kararları, ziyaretçi hareketlerinin kontrol altına alınması, arkeolojik alanın fiziksel sınırlarının tanımlanması ve koruma-kullanma dengesinin güçlendirilmesi amacıyla geliştirilmiştir. Bu doğrultuda otopark düzenlemesi, panel çit sistemi ve kontrollü ziyaretçi dolaşımı, projenin tamamlayıcı unsurları olarak ele alınmıştır.

Otopark Tasarımı

Arkeolojik alanlarda araç hareketlerinin kontrol altına alınması, hem koruma hem de ziyaretçi yönetimi açısından temel gerekliliklerden biridir. Satala Antik Kenti'nde mevcut durumda ziyaretçilerin araçlarıyla kazı alanlarına oldukça yakın noktalara ulaşabilmesi, alanın bütünlüğü açısından çeşitli riskler oluşturmaktadır. Bu nedenle proje kapsamında ziyaretçi araçlarının belirli bir noktada toplanmasını sağlayacak bir otopark alanı önerilmiştir. Karşılama alanının kuzeyinde konumlandırılan otopark, ziyaretçilerin araçlarını kontrollü bir bölgede bırakmalarını sağlayarak araç ve yaya hareketlerini birbirinden ayırmaktadır. Böylece ziyaret deneyimi daha düzenli hale gelirken, kazı alanına yönelik kontrolsüz erişimlerin de önüne geçilmektedir.

Otopark tasarımında benimsenen yaklaşım, özgün zeminin korunması ilkesine dayanmaktadır. Bu nedenle araç kullanımına uygun bir yüzey elde edilirken mevcut toprağın kazılması veya değiştirilmesi yerine yüzey üzerinde gerçekleştirilen düzenlemeler tercih edilmiştir. Bu yaklaşım, projenin genelinde benimsenen minimum müdahale anlayışının çevre düzenlemesine yansımaları olarak değerlendirilebilir. Otopark alanının yalnızca araçların park edilmesine hizmet eden bir unsur olmadığı, aynı zamanda ziyaretçi

deneyiminin başlangıç noktasını oluşturduğu söylenebilir. Ziyaretçiler araçlarından indikten sonra karşılama yapısına yönelmekte ve böylece ziyaret süreci kontrollü bir organizasyon içerisinde başlamaktadır.

Panel Çit Sistemi

Arkeolojik alanlarda sınırların belirgin şekilde tanımlanması, koruma ve yönetim süreçlerinin temel unsurlarından biridir. Satala Antik Kenti'nde mevcut durumda kazı alanı sınırlarının yeterince algılanamaması, ziyaretçilerin açmalara gereğinden fazla yaklaşabilmesine neden olmaktadır. Bu durum hem koruma hem de güvenlik açısından çeşitli sorunlar doğurmaktadır. Proje kapsamında önerilen panel çit sistemi, alan sınırlarının daha okunabilir hale getirilmesini amaçlamaktadır. Çit sistemi yalnızca fiziksel bir engel olarak değil, aynı zamanda ziyaretçilere alanın organizasyonu hakkında bilgi veren mekânsal bir yönlendirme unsuru olarak değerlendirilebilir. Böylece ziyaretçiler hangi bölgelerin ziyaret kullanımına açık olduğunu, hangi bölgelerin ise koruma ve araştırma amacıyla sınırlandırıldığını daha kolay algılayabilmektedir.

Panel çit sisteminin tasarımında esneklik önemli bir kriter olarak benimsenmiştir. Arkeolojik araştırmaların ilerleyen yıllarda farklı alanlara yayılabilme potansiyeli göz önünde bulundurularak, sistemin gerektiğinde yer değiştirebilir nitelikte olması hedeflenmiştir. Böylece günümüzde belirlenen sınırlar, gelecekte ortaya çıkabilecek yeni koruma gerekliliklerine uyum sağlayabilecek bir yapıya kavuşmaktadır. Bu yaklaşım, arkeolojik alanların dinamik yapısını dikkate alan çağdaş koruma anlayışıyla uyumludur. Çünkü arkeolojik alanlar sabit ve değişmez sistemler değil, bilimsel araştırmalar doğrultusunda sürekli gelişen ve yeniden tanımlanan kültürel peyzajlardır.

Kontrollü Ziyaretçi Akışı

Alan yönetiminin temel amaçlarından biri ziyaretçi hareketlerini düzenli ve kontrollü hale getirmektir. Kontrolsüz dolaşım, arkeolojik alanlarda hem fiziksel riskleri artırmakta hem de ziyaret deneyiminin niteliğini olumsuz etkileyebilmektedir.

Satala Antik Kenti'nde önerilen karşılama yapısı, otopark ve panel çit sistemi birlikte değerlendirildiğinde, ziyaretçilerin belirli bir güzergâh doğrultusunda hareket etmelerini destekleyen bütüncül bir sistem ortaya çıkmaktadır. Bu sistem sayesinde ziyaretçiler öncelikle karşılama alanına ulaşmakta, burada temel bilgilendirme süreçlerinden geçmekte ve ardından kazı alanına yönelmektedir.

Kontrollü ziyaretçi akışı, yalnızca koruma amaçlı bir araç değildir. Aynı zamanda ziyaretçilerin alanı daha anlaşılır biçimde deneyimlemelerine yardımcı olmaktadır. Belirli bir organizasyon içerisinde gerçekleştirilen ziyaretler, alanın tarihsel ve mekânsal kurgusunun daha kolay okunmasını sağlamaktadır.

Bu nedenle çevre düzenlemesi kararları, yalnızca fiziksel düzenlemeler olarak değil, alanın korunmasını, algılanmasını ve yönetimini destekleyen araçlar olarak değerlendirilmelidir.

Projenin Ziyaretçi Deneyimine Katkısı

İlk Karşılaşma Deneyimi

Kültürel miras alanlarında ziyaretçi deneyiminin önemli bir bölümü ziyaretçinin alanla kurduğu ilk temas sırasında şekillenmektedir. İlk karşılaşma anı, ziyaretçinin alanı nasıl algılayacağını, hangi beklentilerle hareket edeceğini ve alanın değerini nasıl yorumlayacağını etkileyen temel aşamalardan biridir.

Satala Antik Kenti'nde proje öncesi durumda ziyaretçiler, kazı alanına doğrudan ulaşmakta ve çoğu zaman herhangi bir yönlendirme veya karşılama süreci olmaksızın ziyaretlerini gerçekleştirmekteydi. Bu durum ziyaret deneyiminin plansız ve

bireysel yorumlara açık biçimde gerçekleşmesine neden olmaktadır.

Önerilen ziyaretçi karşılama yapısı ile birlikte ziyaret sürecinin daha tanımlı bir başlangıç noktasına kavuşması amaçlanmaktadır. Ziyaretçiler alana ulaştıklarında ilk olarak karşılama birimi ile karşılaşmakta, ardından dinlenme, bilgilendirme ve yönlendirme süreçlerinden geçmektedir. Böylece ziyaret deneyimi yalnızca kalıntıların görülmesinden ibaret olmaktan çıkmakta ve daha bütüncül bir kültürel deneyime dönüşmektedir.

Karşılama yapısının oluşturduğu ilk izlenim aynı zamanda alanın bilimsel ve kültürel niteliğinin ziyaretçilere aktarılmasında önemli bir rol üstlenmektedir. Bu durum arkeolojik alanın sahip olduğu değerler daha güçlü biçimde hissedilmesine katkı sağlamaktadır.

Alanın Algılanabilirliği

ICOMOS'un algılama ve sunum yaklaşımı, kültürel miras alanlarının yalnızca korunmasını değil, aynı zamanda anlaşılmasını ve yorumlanmasını da gerekli görmektedir. Bu çerçevede ziyaretçilerin alanı doğru okuyabilmeleri için fiziksel altyapının önemli bir rolü bulunmaktadır.

Satala Antik Kenti'nde önerilen karşılama yapısı, ziyaretçilerin alan hakkında bilgi edinebileceği bir başlangıç noktası oluşturmaktadır. Bilgilendirme ve broşür dağıtım birimi aracılığıyla ziyaretçilerin karşılaştıkları arkeolojik verileri daha anlamlı bir çerçevede değerlendirebilmeleri mümkün hale gelmektedir.

Benzer şekilde otopark düzenlemesi ve panel çit sistemi de alanın okunabilirliğini artırmaktadır. Fiziksel sınırların belirgin hale gelmesi, ziyaretçilerin hangi alanların ziyaret edilebilir olduğunu

daha kolay kavramalarına yardımcı olmaktadır. Böylece arkeolojik alanın mekânsal organizasyonu daha anlaşılır hale gelmektedir.

Alanın algılanabilirliğini artıran bir diğer unsur ise yarı açık bekleme ve dinlenme alanıdır. Bu mekân, ziyaretçilerin alanı deneyimleme süreçlerinde kısa süreli duraklamalara ve gözleme olanak tanımaktadır. Böylece ziyaret deneyimi yalnızca hareket odaklı değil, aynı zamanda düşünmeye ve değerlendirmeye fırsat veren bir sürece dönüşmektedir.

Ziyaret Süresinin ve Memnuniyetinin Artırılması

Ziyaretçi memnuniyetini etkileyen unsurlar yalnızca sergilenen kültürel değerler değildir. Temel ihtiyaçların karşılanabilmesi, dinlenme olanakları ve bilgiye erişim imkânları da ziyaret deneyiminin niteliğini belirleyen önemli faktörlerdir.

Proje kapsamında önerilen tuvalet birimleri, ziyaretçilerin temel gereksinimlerini karşılayabilmelerine olanak sağlamaktadır. Özellikle arkeolojik alanlar gibi açık hava mekânlarında bu tür hizmetlerin bulunması, ziyaret süresini doğrudan etkileyen unsurlar arasında yer almaktadır.

Yarı açık bekleme ve dinlenme alanı ise ziyaretçilerin alanı daha konforlu şekilde deneyimlemelerine katkıda bulunmaktadır. Dinlenme olanakları, ziyaretçilerin alanda geçirdikleri süre boyunca fiziksel ihtiyaçlarını karşılamalarına yardımcı olurken, aynı zamanda alanı daha sakin ve dikkatli biçimde gözlemlemelerine de imkân tanımaktadır.

Karşılama ve bilgilendirme birimi, ziyaretçilerin alana ilişkin temel bilgilere ulaşmalarını sağlayarak deneyimin niteliğini artırmaktadır. Ziyaretçilerin karşılaştıkları kalıntıları anlamlandırabilmeleri, kültürel miras alanlarıyla daha güçlü bağ kurmalarını mümkün kılmaktadır.

Bu unsurlar birlikte değerlendirildiğinde proje, ziyaretçilerin yalnızca alana ulaşmasını değil, aynı zamanda alanı daha bilinçli, daha konforlu ve daha anlamlı biçimde deneyimlemesini desteklemektedir.

Yerel Turizme Katkı Potansiyeli

Satala Antik Kenti'nin son yıllarda artan bilimsel görünürlüğü, alanın kültür turizmi açısından da dikkat çekmesini sağlamaktadır. Bu doğrultuda geliştirilen ziyaretçi altyapısının, alanın ziyaret edilebilirliğini güçlendiren önemli bir unsur olduğu söylenebilir. Ziyaretçi deneyimini iyileştiren fiziksel düzenlemeler, Sadak Köyü'nün kültürel miras odaklı ziyaretlerde daha görünür hale gelmesine katkı sağlayabilir. Benzer biçimde Satala'nın Kelkit ilçesinin kültürel değerleri içerisinde daha belirgin bir konuma ulaşması mümkün olabilir.

Gümüşhane ölçeğinde değerlendirildiğinde ise Satala Antik Kenti'nin ziyaretçi altyapısının güçlendirilmesi, ilin kültürel miras destinasyonları içerisindeki yerini destekleyebilecek bir gelişme olarak görülebilir. Özellikle bilimsel araştırmaların ve ziyaretçi faaliyetlerinin birlikte ilerlediği alanlarda, koruma ve ziyaretçi yönetimi odaklı uygulamalar kültürel mirasın daha geniş kitlelere ulaşmasına katkı sunabilmektedir. Bu nedenle proje yalnızca fiziksel bir yapı üretimi olarak değil, aynı zamanda Satala Antik Kenti'nin kamusal görünürlüğünü artırabilecek bir kültürel miras yatırımı olarak da değerlendirilebilir.

Sonuç

Arkeolojik miras alanları, geçmiş toplumlara ilişkin bilgilerin günümüze ulaşmasını sağlayan en önemli kültürel kaynaklar arasında yer almaktadır. Ancak bu alanların korunması yalnızca fiziksel kalıntıların muhafaza edilmesiyle sınırlı değildir. Aynı zamanda bu mirasın toplum tarafından algılanması, anlaşılması ve deneyimlenmesi de koruma sürecinin ayrılmaz bir

parçasıdır. Bu nedenle çağdaş koruma anlayışı, koruma ve kullanım kavramlarını birbirinin alternatifi değil, birbirini destekleyen iki temel unsur olarak değerlendirmektedir.

Satala Antik Kenti bu bağlamda özel bir örnek oluşturmaktadır. Roma İmparatorluğu'nun doğu sınır sistemleri içerisindeki önemli konumu ve Anadolu'da kazıları sürdürülen tek lejyon yerleşimi olması nedeniyle hem bilimsel hem de kültürel açıdan dikkat çekici bir potansiyele sahiptir. Son yıllarda gerçekleştirilen arkeolojik çalışmalar, alanın görünürlüğünü artırmış ve buna paralel olarak ziyaretçi ilgisinin yükselmesine katkı sağlamıştır. Ancak artan ziyaretçi potansiyeli, ziyaretçilerin temel ihtiyaçlarını karşılayacak ve alanın daha düzenli biçimde kullanılmasını sağlayacak yeni altyapı gereksinimlerini de beraberinde getirmiştir.

Mevcut durum değerlendirildiğinde, ziyaretçilerin karşılanmasına yönelik bütüncül bir sistemin bulunmaması, yönlendirme eksiklikleri, kontrolsüz araç hareketleri ve kazı alanı sınırlarının yeterince tanımlanmamış olması gibi sorunların alan yönetimi açısından çeşitli zorluklar oluşturduğu görülmektedir. Bu eksiklikler yalnızca ziyaretçi konforunu etkilememekte, aynı zamanda alanın algılanmasını ve sunulmasını da sınırlandırmaktadır. Arkeolojik alanların kamuoyu tarafından doğru biçimde anlaşılabilmesi için fiziksel kalıntıların yanı sıra onları destekleyen ziyaretçi altyapısının da belirli bir kalite düzeyine ulaşması gerekmektedir.

Bu doğrultuda geliştirilen Satala Antik Kenti Ziyaretçi Karşılama Yapısı ve Çevre Düzenlemesi Projesi, koruma ve kullanım arasındaki dengeyi güçlendirmeyi amaçlayan bütüncül bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Projenin temel önceliği yeni bir yapı üretmekten çok, arkeolojik alanın korunmasını destekleyen ve ziyaretçi deneyimini iyileştiren bir altyapı oluşturmaktır. Bu yaklaşım, UNESCO, ICOMOS ve Avrupa Arkeolojik Mirasın

Korunmasına İlişkin Sözleşme gibi uluslararası koruma belgelerinde vurgulanan ilkelerle uyumludur.

Projede benimsenen minimum müdahale anlayışı, çalışmanın en önemli yönlerinden birini oluşturmaktadır. Özgün zeminin korunması, gelecekte gerçekleştirilebilecek kazı çalışmalarının engellenmemesi, sökülüp taşınabilir sistemlerin tercih edilmesi ve değişen koruma gereksinimlerine uyum sağlayabilecek esnek çözümler geliştirilmesi, çağdaş arkeolojik koruma yaklaşımlarının temel prensipleri arasında yer almaktadır. Satala için geliştirilen tasarım da bu doğrultuda şekillenmiş ve alanın gelecekteki bilimsel araştırma potansiyelini korumayı hedeflemiştir.

Ziyaretçi karşılama yapısı, yalnızca işlevsel bir hizmet birimi olarak değil, aynı zamanda alanın algılanmasını destekleyen bir ara yüz olarak değerlendirilmelidir. Karşılama ve bilgilendirme birimi, broşür dağıtım alanı, yarı açık bekleme mekânı, tuvaletler ve destek birimleri birlikte ele alındığında, ziyaretçilerin alana daha hazırlıklı ve bilinçli şekilde yaklaşmalarını sağlayan bir sistem ortaya çıkmaktadır. Böylece ziyaret deneyimi, yalnızca fiziksel kalıntıların gözlemlendiği kısa süreli bir etkinlik olmaktan çıkarak daha kapsamlı bir kültürel öğrenme sürecine dönüşmektedir.

Çevre düzenlemesi kapsamında önerilen otopark ve panel çit uygulamaları da alan yönetimi açısından önemli katkılar sunmaktadır. Araç hareketlerinin belirli bir bölgede toplanması, ziyaretçi dolaşımının düzenlenmesi ve kazı alanı sınırlarının daha okunabilir hale getirilmesi, koruma ve kullanım arasındaki ilişkinin daha kontrollü biçimde kurulmasına yardımcı olmaktadır. Bu uygulamalar aynı zamanda arkeolojik alanın fiziksel bütünlüğünün korunmasına katkı sağlarken, ziyaretçilerin alanı daha düzenli biçimde deneyimlemelerine de olanak tanımaktadır.

ICOMOS'un algılama ve sunum ilkeleri açısından değerlendirildiğinde proje, arkeolojik alanın yalnızca korunmasını değil, aynı zamanda kamusal olarak anlaşılmasını destekleyen bir yaklaşım ortaya koymaktadır. Bilgilendirme, yönlendirme, bekleme ve dinlenme olanakları gibi unsurlar, ziyaretçilerin alanı daha bilinçli şekilde deneyimlemelerine yardımcı olmaktadır. Bu durum koruma bilincinin gelişmesi açısından da önem taşımaktadır. Çünkü kültürel mirasın sürdürülebilirliği büyük ölçüde toplumun bu mirasa yönelik farkındalığı ve sahiplenmesi ile ilişkilidir.

Sonuç olarak Satala Antik Kenti Ziyaretçi Karşılama Yapısı ve Çevre Düzenlemesi Projesi, arkeolojik alanlarda ziyaretçi altyapısının geliştirilmesine yönelik çağdaş bir uygulama örneği sunmaktadır. Proje, koruma ilkelerini önceliklendiren, minimum müdahale yaklaşımını benimseyen ve ziyaretçi deneyimini iyileştirmeyi hedefleyen bütüncül bir tasarım anlayışına dayanmaktadır. Aynı zamanda gelecekte sürdürülecek kazı çalışmaları ve alan yönetimi süreçleriyle uyumlu yapısı sayesinde, Satala Antik Kenti'nin korunması, algılanması ve kamusal olarak sunulmasına uzun vadeli katkılar sağlayabilecek bir model ortaya koymaktadır.

Teşekkür

Bu bölümde ele alınan Satala Antik Kenti Ziyaretçi Karşılama Yapısı ve Çevre Düzenlemesi Tasarım ve Uygulama Projesi, Gümüşhane ili Kelkit ilçesi Sadak Köyü sınırlarında yer alan Satala Antik Kenti'nde yürütülen koruma ve alan yönetimi çalışmalarının bir parçası olarak geliştirilmiştir. Proje kapsamında hazırlanan mimari tasarım ve uygulama çalışmaları; Arş. Gör. Tuncer Çağrı Çakmur, Mimar Hüseyin İçoğlu, Arş. Gör. Dr. Özge Deniz Toköz Avcı, Dr. Öğr. Üyesi A. Burak Kaya, Dr. Öğr. Üyesi Ali Berkay Avcı, Prof. Dr. Faris Karahan ve Dr. Öğr. Üyesi Ayşe Karahan tarafından gerçekleştirilmiştir. Satala Antik Kenti Kazı

Başkanlığı tarafından uygun bulunan proje çalışmaları tamamlanarak ilgili teknik dokümantasyon teslim edilmiştir.

Projenin hazırlanması sürecinde görev alan müellifler, Satala Antik Kenti Kazı Başkanlığı tarafından yürütülen çalışmalar kapsamında yetkilendirilmiş ve ilgili kurumların uygun görüşleri doğrultusunda görev almışlardır.

Proje sürecine katkı sağlayan tüm Satala kazısı ekibine, ilgili kurum ve kuruluşlara, akademik ve teknik destek veren tüm paydaşlara teşekkür ederiz. Bu çalışma, Satala Antik Kenti'nin korunması, algılanması ve gelecek kuşaklara aktarılmasına yönelik ortak çabanın bir ürünü olarak değerlendirilmelidir.

Kaynaklar

- Akşehirlioğlu, A., Uçar, S., & Büyükmıhçı, G. (2024). Arkeolojik Alanlarda Yeni Yapı Tasarımlarının Koruma İlkeleri Çerçevesinde İncelenmesi. Lyon: Livre de Lyon.
- Avrupa Konseyi. (1992). *Arkeolojik Mirasın Korunmasına İlişkin Avrupa Sözleşmesi*.
<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=090000168007a21f>.
- Cengiz, M., & Tanaç Zeren, M. (2021). Arkeolojik miras alanlarında koruma, yorumlama ve sunum müdahalelerinin gelişimi. *EKSEN Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 2(2), 54–76.
- Gregory, K., & Witcomb, A. (2007). Beyond nostalgia : the role of affect in generating historical understanding at heritage sites. S. Watson, S. MacLeod, & S. Knell (Dü) içinde, *Museum revolutions : how museums change and are changed* (s. 263-275). London: Routledge.
- Grima, R. (2017). Presenting archaeological sites to the public. *Key concepts in public archaeology, edited by Gabriel Moshenska* (s. 73-92). içinde London: UCL Press.
<https://doi.org/10.2307/j.ctt1vxm8r7.10>.
- ICOMOS. (1990). *Arkeolojik Mirasın Korunması ve Yönetimi Tüzüğü*.
https://www.icomos.org/charters/archaeological_e.pdf.
- ICOMOS. (2003). *Principles for the Analysis, Conservation and Structural Restoration of Architectural Heritage*.

- ICOMOS. (2008). *Kültürel Miras Alanlarının Algılanması ve Sunumu Tüzüğü*.
https://www.icomos.org/charters/interpretation_e.pdf.
- Killebrew, A. E., & Lehmann, G. (1999). Interpreting the past: Presenting archaeological sites to the public. *Conservation and Management of Archaeological Sites*, 3(1–2), 3–7.
<https://doi.org/10.1179/135050399793138671>.
- Lightfoot, C. (1998). Survey Work at Satala: A Roman Legionary Fortress in North-East Turkey. M. Roger (Dü.) içinde, *Ancient Anatolia: Fifty Years' Work by the British Institute of Archaeology at Ankara*. London: British Institute at Ankara.
- Mitford, T. (1997). The Inscriptions of Satala (Armenia Minor). *Zeitschrift Für Papyrologie Und Epigraphik* 115, 137–67.
<http://www.jstor.org/stable/20189930>.
- Nikolić, M. (2011). Visitors' centers at archeological sites in Serbia as an input for sustainable development of the country. *Journal of Applied Engineering Science* 9.1, 253-258.
- Toköz, O., & İpekoğlu, B. (2020). Anastelosis of Greco-Roman Temple Remains in Western Anatolia: Principles, Implementations and Assessment. *Conservation and Management of Archaeological Sites*, 22(1–2), 1–37.
- Wilczek, I. (2021). The layers of history: New architecture interventions in castle ruins. *Frontiers of Architectural Research*, 10 (2), 351-368.
<https://doi.org/10.1016/j.foar.2020.12.001>.
- Yavuz Çakmur , E., & Çakmur, T. (2025). Sadak Köyü ve Satala Antik Kenti'nin Uluslararası Metinler Işığında Kültürel

Miras Turizmi Potansiyelinin Değerlendirilmesi. *Karadeniz Araştırmaları Enstitüsü Dergisi 11 (24)*, 335-353.

Yıldırım, Ő. (2023). Satala Antik Kenti 2021 Yılı Kazı, Restorasyon ve Konservasyon alışmaları. *42. Kazı Sonuçları Toplantısı 5. Cilt* (s. 165-176). Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı.

BÖLÜM 0

MİMARLIKTA AKUSTİK VE GÜRÜLTÜ DENETİMİ: TARİHİ YAPILAR ÜZERİNE BİR BİBLİYOMETRİK ANALİZ

OSMAN ZİYAETTİN YAĞCI¹

Giriş

Mimarlıkta akustik ve gürültü denetimi, yapıların kullanıcı konforu, mekânsal kalite ve çevresel performansı açısından önemli bir araştırma alanını oluşturmaktadır. Özellikle tarihi yapılar, özgün mimari özellikleri, malzeme yapıları ve korunması gereken kültürel değerleri nedeniyle akustik performans açısından özel değerlendirmeler gerektirmektedir. Bu yapıların yeniden işlevlendirilmesi, restorasyonu ve korunması süreçlerinde, iç mekân akustiği ve dış ortam gürültü kontrolü kritik bir tasarım parametresi haline gelmektedir.

Son yıllarda sürdürülebilir mimarlık, performansa dayalı tasarım yaklaşımları ve dijital simülasyon tekniklerinin gelişimi, akustik ve gürültü kontrolü çalışmalarının da kapsamını genişletmiştir. Bu bağlamda, tarihi yapılarda akustik performansın değerlendirilmesi ve gürültü kontrolüne yönelik çalışmaların

---

¹ Öğr. Gör. Dr., Karabük Üniversitesi, Safranbolu Başak Cengiz Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Orcid: 0000-0002-7129-1891

sayısında artış gözlemlenmektedir. Ancak bu alandaki bilimsel üretimin bütüncül olarak ele alınması, araştırma eğilimlerinin, tematik dağılımların ve akademik iş birliği ağlarının ortaya konulması açısından önem taşımaktadır.

Bibliyometrik analiz yöntemleri, belirli bir araştırma alanındaki bilimsel literatürün niceliksel ve görsel olarak değerlendirilmesine imkân tanımaktadır. Bu yöntem sayesinde yayın eğilimleri, atıf yapıları, anahtar kelime ilişkileri ve ülke-yazar iş birliği ağları sistematik bir biçimde analiz edilebilmektedir.

Bu çalışma, mimarlıkta akustik ve gürültü denetimi alanındaki literatürü, tarihi yapılar özelinde bibliyometrik yöntemlerle inceleyerek mevcut araştırma eğilimlerini ortaya koymayı ve gelecekteki çalışmalara yönelik bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır.

Literatür Özeti

Bu çalışma, kültürel mirasın korunmasında fiziksel ve görsel unsurların ötesine geçerek, mekânın işitsel niteliklerinin ve akustik konforun bütünsel bir değerlendirme kriteri olarak nasıl entegre edilebileceğini incelemektedir (Sayın vd., 2021).

Bu kapsamda, tarihi yapıların akustik miras değerinin tanımlanması ve korunmasına yönelik çok boyutlu yaklaşımlar, mekânın özgün işitsel karakterinin gelecek nesillere aktarılmasında kritik bir rol oynamaktadır. Yapı malzemelerinin akustik yansıtma özellikleri ile mekânın işlevsel sürekliliği arasındaki ilişkinin çevresel gürültü denetimi ve ses peyzajı yaklaşımlarıyla analizi, tarihi dokunun özgün işitsel kimliğini korumak adına temel bir metodolojik zemin oluşturmaktadır (Belkayalı, 2022; Mu vd., 2022).

Özellikle kentsel ölçekte ele alınan tarihi alanlarda, mevcut ses kaynaklarının mekânın kültürel dokusuyla olan etkileşimi, özgünlüğün korunması ve akustik konforun iyileştirilmesi

süreçlerinde temel bir belirleyici olarak öne çıkmaktadır (Belkayalı & Kaymaz, 2021; Hu vd., 2024). Tarihi alanlardaki turizm odaklı faaliyetler ve kontrolsüz araç trafiği, söz konusu dokunun özgün ses karakterini bozarak kullanıcı deneyimini ve yaşam kalitesini olumsuz yönde etkilemektedir (Ovalı & Suçeker, 2025).

Bu noktada, tarihi çevrelerin korunmasına yönelik çalışmalarda yalnızca görsel ve strüktürel öğelere odaklanması, mekânın karakterini tanımlayan duyuşal bileşenlerin göz ardı edilmesine yol açmaktadır (Belkayalı, 2022). İşitsel mirasın bu şekilde ihmal edilmesi, mekânsal algının bütüncül ifadesini zayıflatarak tarihi kimliğin sürdürülebilirliğini kısıtlayan bir boşluk yaratmaktadır (ARDIÇOĞLU, 2023).

Tarihi yapıların akustik boyutunun korunması, yalnızca gürültü kontrolüyle sınırlı kalmayıp mekânın geçmişine dair işitsel katmanların bir kültürel kaynak olarak yeniden tanımlanmasını gerektirmektedir (Jordan, 2015).

Bu yaklaşım, mekânın akustik parmak izlerinin somut bir miras varlığı olarak tescil edilmesini ve dijitalleştirme yöntemleri aracılığıyla bu duyuşal katmanların yeniden üretilerek gelecek nesillere aktarılmasını zorunlu kılmaktadır (Fırat, 2021). Buna ek olarak, tarihi alanlarda gerçekleştirilecek mekânsal müdahalelerin özgün ses karakteristiklerini güçlendirecek şekilde tasarlanması, kentsel kimliğin korunması açısından stratejik bir zorunluluk arz etmektedir (Hu vd., 2025; Jaff vd., 2023). Ayrıca, tarihi dokuda yürütülecek işitsel analizler ve ses yürüyüşleri gibi kullanıcı odaklı çalışmalar, mekân hafızasının güçlendirilmesinde ve kentsel planlama stratejilerinin geliştirilmesinde temel bir veri kaynağı sunmaktadır (Aydın vd., 2020; Oğuz, 2020).

Bu bağlamda, tarihi yapılar ve kentsel mekânlar arasındaki akustik sürekliliğin sağlanması, hem çevresel gürültü yönetimini hem de kültürel mirasın işitsel katmanlarını kapsayan disiplinlerarası

bir yönetim planının geliştirilmesini gerektirmektedir(Yıldırım, 2023). Bu tür bütüncül stratejiler, özellikle UNESCO Kültürel Miras alanları gibi hassas bölgelerde, kentsel kimliğin temelini oluşturan işitsel unsurların korunması adına yerel yönetimlerin rehberlik edebileceği sürdürülebilir koruma politikalarının oluşturulmasını desteklemektedir (Yıldırım, 2023).

Buna ek olarak, tarihi bölgelerdeki doğal ve tarihsel seslerin korunmasına yönelik farkındalık, kullanıcıların mekâna dair olumlu algısını ve kültürel bağlılığını doğrudan güçlendirmektedir (Lin vd., 2024). Bununla birlikte, sesin çok duyulu bir uyarın olarak ele alınması, tarihi alanların sadece görsel değil, aynı zamanda işitsel boyutlarıyla da tescil edilmesini sağlayarak mekânsal aidiyet duygusunu pekiştirmektedir (Djimantoro vd., 2020).

Dolayısıyla, kentsel ses peyzajlarının stratejik bir yaklaşımla yönetilmesi, tarihi dokunun yalnızca fiziksel niteliklerinin değil, aynı zamanda toplumsal hafıza ve kültürel süreklilik üzerindeki dönüştürücü etkisinin de güvence altına alınmasına olanak tanımaktadır. Bu çerçevede, tarihi kent merkezlerinde gerçekleştirilecek sonik analizler, toplumsal bellek ile ilişkili "yitik seslerin" tespitine olanak tanıyarak mekânın kimliksel derinliğini ortaya çıkarmaktadır (Kılıçaslan vd., 2024).

Ayrıca, güncel işitsel unsurların kamusal katkılarla arşivlenmesi, somut olmayan kültürel mirasın korunması adına hayati bir belge niteliği taşımaktadır (Yelmi, 2016). Tarihi dokunun karakteristik işitsel katmanlarını yansıtan pozitif ses peyzajlarının kentsel tasarım süreçlerine sistematik bir yaklaşımla dahil edilmesi, kullanıcının mekânla kurduğu duygusal etkileşimi derinleştirerek kültürel aidiyetin sürekliliğini temin eden vazgeçilmez bir koruma stratejisidir (Hu vd., 2024, 2025).

Bu bütüncül yaklaşım, tarihi kent merkezlerini sadece fiziksel dokusuyla değil, aynı zamanda işitsel katmanlarıyla da

yaşatan bir dirençlilik mekanizması oluşturarak kültürel mirasın çok boyutlu korunmasına katkı sağlamaktadır (Çatalbaş, 2022; Taş vd., 2025). Ayrıca, farklı disiplinlerin uyumlu ortak çabalarıyla geliştirilen bu stratejiler, tarihi dokunun uyarlanabilir yeniden kullanımı aracılığıyla şehirlerin yaşanabilirliğini ve sürdürülebilirlik hedeflerini güçlendirmektedir (Hoşkara vd., 2021).

Bu bağlamda, tarihi kent merkezlerinin sahip olduğu özgün sosyal-mekânsal doku, bu alanların gelecekteki toplumsal etkileşim süreçlerinde kentsel hafızanın korunması ve sürdürülebilir bir kimlik inşası için temel bir referans noktası teşkil etmektedir.

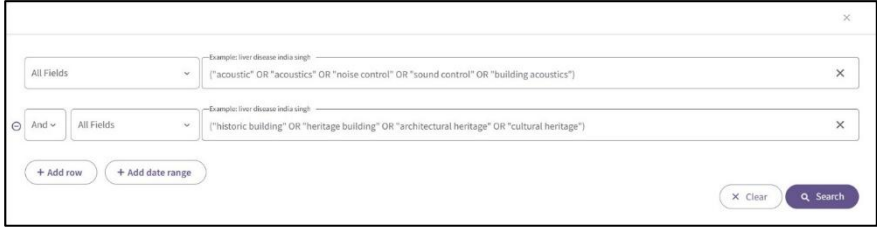
Özellikle işitsel katmanların somut olmayan kültürel mirasın bir parçası olarak mekânsal planlamaya entegre edilmesi, tarihi mekânın geçmişi ile bugünü arasındaki aidiyet bağlarını kuvvetlendirerek toplumsal belleğin canlı tutulmasına olanak tanımaktadır (Kılıçaslan vd., 2024; Yelmi, 2016). Dolayısıyla, işitsel mirası bütüncül kentsel koruma stratejilerine dahil eden bu yaklaşımlar, yalnızca fiziksel restorasyon faaliyetleri ile sınırlı kalmayıp, kentli ile mekân arasında çok duyulu bir sürekliliğin tesisi için gerekli olan yaşayan bir kentsel çevre kurgusunu pekiştirmektedir (Çatalbaş, 2022).

Materyal-Metod

Bu çalışma kapsamında literatür taraması Web of Science Core Collection veri tabanında gerçekleştirilmiştir. Arama sürecinde “Fielded Search” yöntemi kullanılarak “All Fields” seçeneği üzerinden iki temel anahtar kelime grubu oluşturulmuştur. İlk grupta akustik ve gürültü kontrolüne yönelik olarak “acoustic”, “acoustics”, “noise control”, “sound control” ve “building acoustics” terimleri kullanılmıştır. İkinci grupta ise mimari ve kültürel miras bağlamını temsil eden “historic building”, “heritage building”, “architectural heritage” ve “cultural heritage” terimleri yer almıştır. Bu iki sorgu grubu Boolean AND operatörü ile birleştirilerek akustik/gürültü

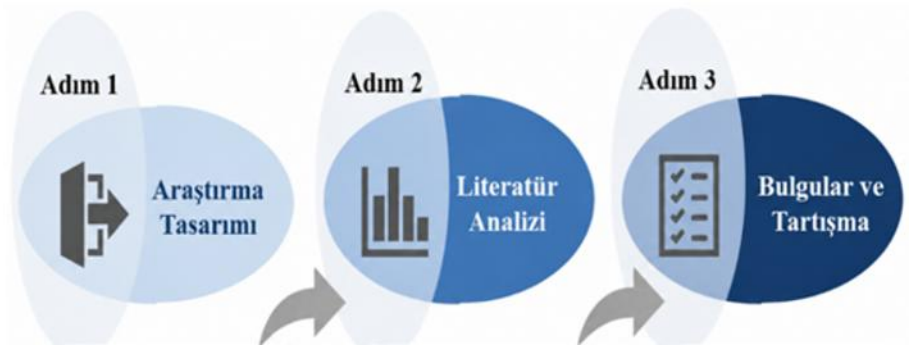
denetimi ile tarihi yapılar ve mimari miras kesişimindeki literatürün elde edilmesi hedeflenmiştir. Arama işlemi All Fields kapsamında yürütülerek başlık, özet ve anahtar kelimeleri kapsayan geniş bir veri setine ulaşılmış ve elde edilen yayınlar bibliyometrik analiz için filtrelenerek değerlendirilmiştir (Şekil 1, Şekil 2).

Şekil 1. Araştırma sürecinde kullanılan terim grupları

Kaynak: Web of Science

Şekil 2. Araştırma sürecinin iş akış şeması

İlk tarama, Web of Science Core Collection veri tabanında “Fielded Search” yaklaşımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Arama sürecinde All Fields seçeneği tercih edilerek geniş bir literatür havuzuna ulaşılması hedeflenmiştir. Bu kapsamda ilk sorgu grubunda “acoustic”, “acoustics”, “noise control”, “sound control” ve “building acoustics” anahtar kelimeleri kullanılmıştır. İkinci sorgu grubunda ise “architecture”, “architectural heritage” ve “heritage” terimleri yer almıştır. Bu iki grup Boolean AND operatörü ile birleştirilmiş ve yangın güvenliği ile mimari/kültürel miras

kesişimindeki çalışmaların bütüncül bir şekilde elde edilmesi sağlanmıştır.

Bu ilk tarama sonucunda toplam 576 yayın elde edilmiştir (Şekil 3). Bu aşamadan sonra araştırmaya yalnızca makale (Article) türündeki çalışmalar dahil edilmiş ve çalışma sayısı 417 makaleye indirgenmiştir (Şekil 4). Listelenen bu yayınlar Web of Science kategori filtreleri üzerinden daraltılmış ve yalnızca Architecture (Mimarlık), Art (Sanat), Archeology (Arkeoloji), History (Tarih) alanındaki çalışmalar seçilmiş ve araştırmaya konu makale sayısı 102'ye indirilmiştir (Şekil 5). Bu ikinci filtreleme sonucunda veri seti daha odaklı hale getirilmiş ve mimari bağlamda akustik ve gürültü denetimi ile miras ilişkisini doğrudan ele alan çalışmalar belirlenmiştir.

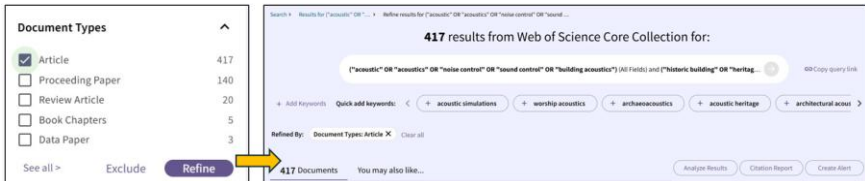
Elde edilen nihai veri seti, bibliyometrik analiz kapsamında yayın eğilimleri, atıf yapıları, anahtar kelime ilişkileri ve ülke/yazar iş birliği ağlarının incelenmesinde kullanılmıştır.

Şekil 3. WOS taraması sonucu konuyla ilgili ortaya çıkan dökümanların sayısal veri görünümü

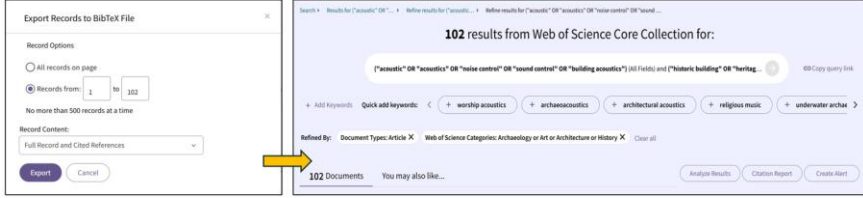
Kaynak: Web of Science

Şekil 4. Article filtresinin uygulaması

Kaynak: Web of Science

Şekil 5. WOS filtreleri uygulandıktan sonra ortaya çıkan araştırmaya esas makale sayısı

Kaynak: Web of Science

Bulgular

Çalışmanın bulgular kısmında Biblioshiney görselleri üzerinden analiz yapılmaya çalışılmıştır bu kapsamda; Şekil 6 incelendiğinde, çalışılan alanın bibliyometrik genel profilini ortaya koymaktadır. mimarlıkta akustik ve gürültü denetimi ile tarihi yapılar/mimari miras kesişimindeki literatürün 2000–2026 döneminde düzenli bir gelişim gösterdiğini ortaya koymaktadır. Toplam 102 yayın 28 farklı kaynakta üretilmiş olup yıllık büyüme oranı %4,32 olarak hesaplanmıştır.

Çalışmalarda 376 yazar yer almakta, tek yazarlı yayın sayısı 10 ile sınırlı kalmakta ve belge başına ortalama 4,18 ortak yazarlık bulunmaktadır. Uluslararası işbirliği oranı %19,61 olup alanın orta düzeyde uluslararasılaşma gösterdiğini işaret etmektedir. Yayınların ortalama atıf sayısının 11,77 olması ise literatürün akademik etki düzeyinin görece güçlü olduğunu göstermektedir.

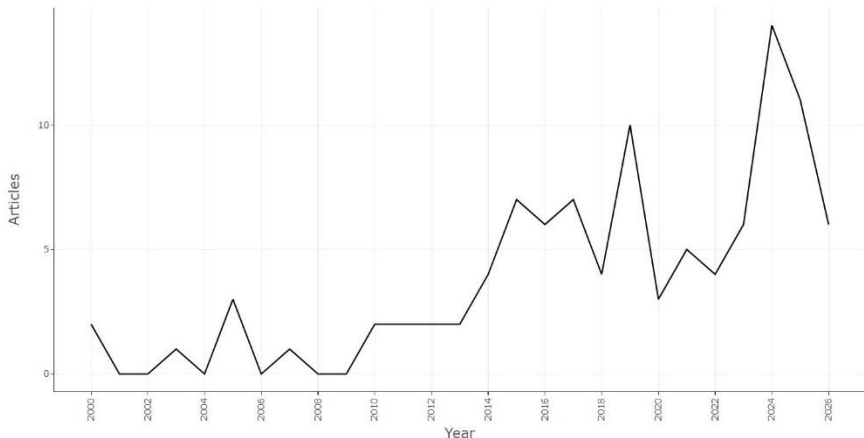
Şekil 6. Ana bilgiler, “Main Information” grafiği

Kaynak: Biblioshiny

Şekil 7’de verilen yıllık bireysel üretim grafiği mimarlıkta akustik ve gürültü denetimi ile tarihi yapılar/mimari miras alanındaki yayınların 2000–2026 döneminde başlangıçta düşük ve düzensiz bir üretim gösterdiğini, 2014 sonrası ise belirgin bir artış eğilimine girdiğini ortaya koymaktadır. Özellikle 2015–2019 arasında kademeli bir yükseliş, 2023 ve sonrasında ise daha güçlü bir artış ve pik noktalar dikkat çekmektedir. 2024 civarında en yüksek üretim seviyesine ulaşıldıktan sonra 2026’da kısmi bir düşüş gözlenmektedir; bu durum yılın tamamlanmamış olmasından kaynaklanabilir. Genel olarak grafik, alanın son yıllarda hızlanan ve giderek daha yoğun araştırma üretimi oluşturan bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

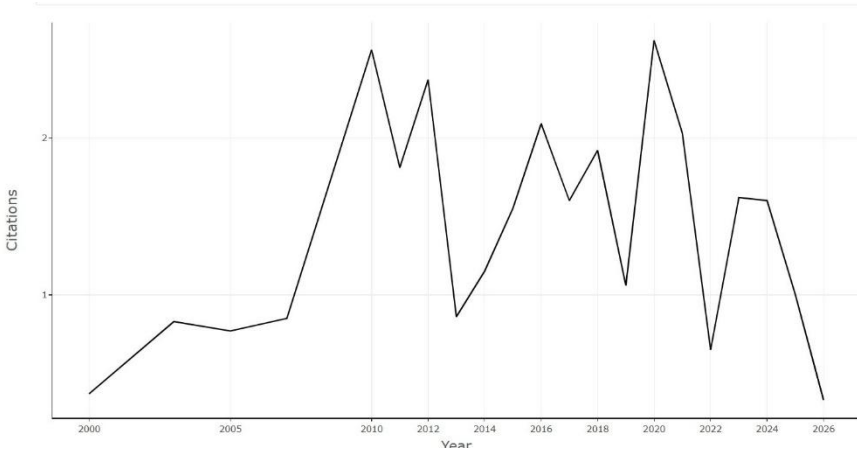
Şekil 7. Yıllık bireysel yayın oranlarını gösteren grafik

Kaynak: Biblioshiny

Yıllık ortalama atıf sayılarının verildiği Şekil 8’de ki grafik, mimarlıkta akustik ve gürültü denetimi ile tarihi yapılar/mimari miras alanındaki yayınların yıllık ortalama atıf düzeyinin zaman içinde dalgalı bir yapı sergilediğini göstermektedir. 2000’li yılların başında düşük ve sınırlı atıf değerleri görülürken, 2010 sonrası dönemde belirgin artışlar yaşanmıştır. Özellikle 2010 ve 2020 civarında atıf yoğunluğunun yükseldiği, bu yıllarda üretilen çalışmaların daha yüksek akademik etki oluşturduğu anlaşılmaktadır. 2021 sonrası dönemde ise atıf değerlerinde dalgalı ancak genel olarak orta düzeyde bir seyir izlenmiş, 2026’da düşüş eğilimi gözlenmiştir..

Şekil 8. Yıllara göre yayınların yıllık ortalama atıf sayısını gösteren grafik

Kaynak: Biblioshiny

Şekil 9, alanın bibliyometrik gelişimine ilişkin genel performans göstergelerini ortaya koymaktadır. Şekil, mimarlıkta akustik ve gürültü denetimi ile tarihi yapılar/mimari miras alanındaki literatürün gelişim dinamiğinin orta–uzun vadede sürdürülebilir bir büyüme eğiliminde olduğunu göstermektedir. Model genelinde 364 yayınlık bir doyum (K) değerine ulaşılacağı öngörülmekte, zirve yılın 2033 olduğu ve yıllık maksimum üretimin yaklaşık 10 yayın

seviyesinde gerçekleşeceği görülmektedir. Büyüme süresinin 38,4 yıl olması, alanın uzun dönemli ve istikrarlı bir araştırma gelişimi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Genel olarak model, alanın ani sıçramalardan ziyade kademeli ve sürekli büyüyen bir akademik yapıya sahip olduğunu işaret etmektedir.

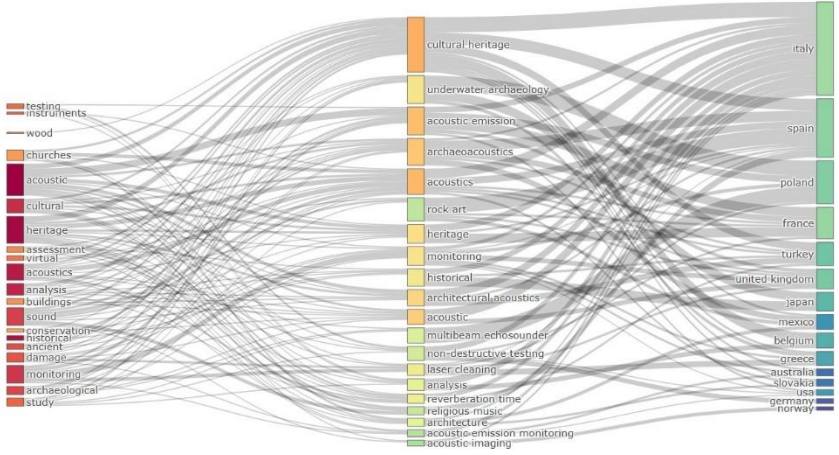
Şekil 9. Bireysel üretim yaşam döngüsünü gösteren grafik

Kaynak: Biblioshiny

Şekil 10’da görülen grafikte, üç alanlı bir bağlantı yapısı üzerinden literatürdeki anahtar kelime, makale başlık terimleri ve yazar ülkeleri arasındaki ilişkiler görselleştirilmiştir. Şekil 10’da ki veriler mimarlıkta akustik ve gürültü denetimi ile tarihi yapılar/mimari miras kesişimindeki kavramsal yapının ülkeler, anahtar kelimeler ve tematik bağlar üzerinden nasıl dağıldığını göstermektedir. Sol tarafta “acoustic”, “heritage”, “buildings” ve “monitoring” gibi kavramların yoğunluğu dikkat çekerken, orta bölümde “cultural heritage”, “acoustics”, “archaeoacoustics” ve “architectural acoustics” gibi ana temaların literatürü şekillendirdiği görülmektedir. Sağ tarafta ise üretimin özellikle İtalya, İspanya, Polonya, Fransa ve Türkiye gibi ülkelerde yoğunlaştığı anlaşılmaktadır. Genel olarak ağ yapısı, alanın hem kültürel miras odaklı hem de teknik akustik analizlerle entegre bir araştırma alanı haline geldiğini ortaya koymaktadır.

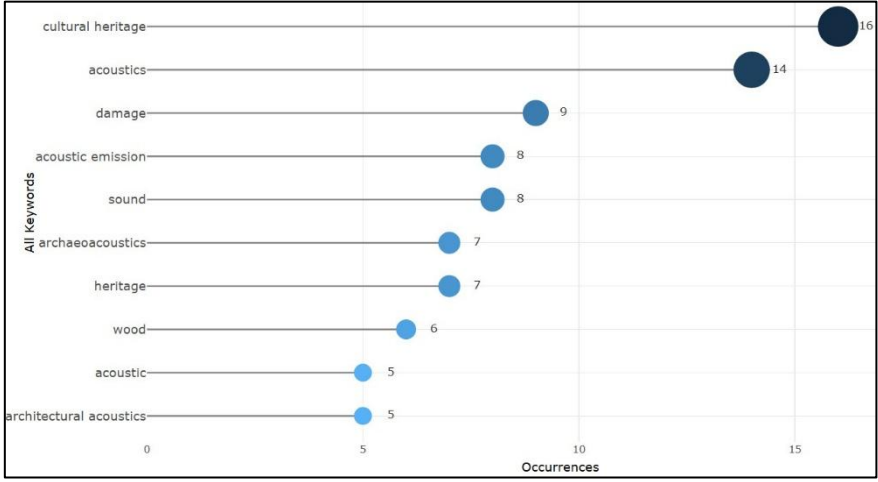
Şekil 10. Anahtar kelime, başlık ve ülkeler üç alanlı grafik

Kaynak: Biblioshiny

Şekil 11’de verilen grafik, mimarlıkta akustik ve gürültü denetimi ile tarihi yapılar/mimari miras alanında en sık kullanılan anahtar kavramların yoğunluğunu göstermektedir. En baskın terim “cultural heritage (kültürel miras)” olup literatürün merkezinde yer almaktadır. Bunu “acoustics (akustik)” ve “damage (hasar)” kavramları takip ederek alanın hem mekânsal ses özellikleri hem de koruma/bozulma boyutuna odaklandığını göstermektedir. “Acoustic emission (akustik emisyon)”, “sound (ses)” ve “archaeoacoustics (arkeoakustik)” gibi terimler ise teknik ve deneysel yaklaşımların literatürde önemli bir yer tuttuğunu ortaya koymaktadır. Genel olarak dağılım, çalışmalarda kültürel miras odaklı koruma yaklaşımının akustik analiz yöntemleriyle birlikte ele alındığını göstermektedir.

Şekil 11. En sık kullanılan kelimeleri gösteren grafik

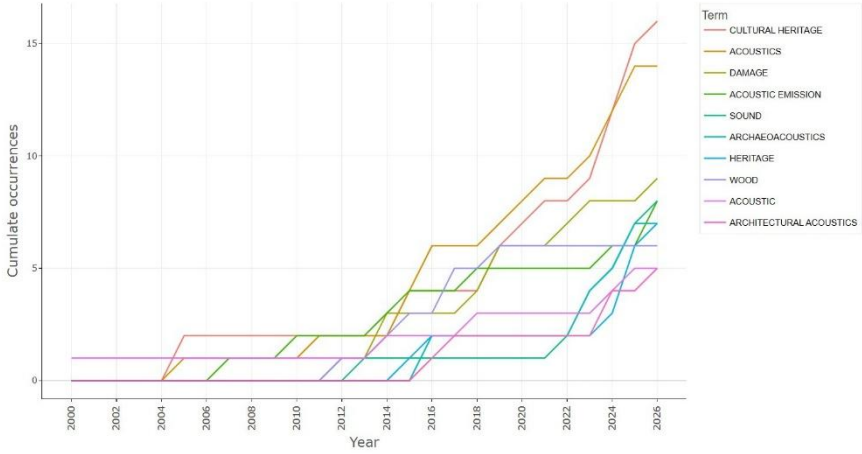
Kaynak: Biblioshiny

Şekil 12’de verilen kelime bulutu grafiğine göre, en baskın kavram “cultural heritage (kültürel miras)” olup araştırmaların temel odak noktasını oluşturmaktadır. Bunu “acoustics (akustik)”, “archaeoacoustics (arkeoakustik)” ve “historical acoustic (tarihsel akustik)” gibi terimler takip ederek alanın hem kültürel hem de teknik ses analizi boyutlarını birlikte ele aldığını göstermektedir. Ayrıca “acoustic emission (akustik emisyon)”, “reverberation time (çınılama süresi)” ve “non-destructive testing (tahribatsız test)” gibi ifadeler, çalışmaların deneysel ve ölçümsel yöntemlere dayandığını ortaya koymaktadır. Genel olarak dağılım, literatürün kültürel miras koruma ile akustik analiz yöntemlerini bütünleşik bir çerçevede ele aldığını göstermektedir.

Şekil 12. Yazarların seçimine göre kelime bulutunu gösteren grafik

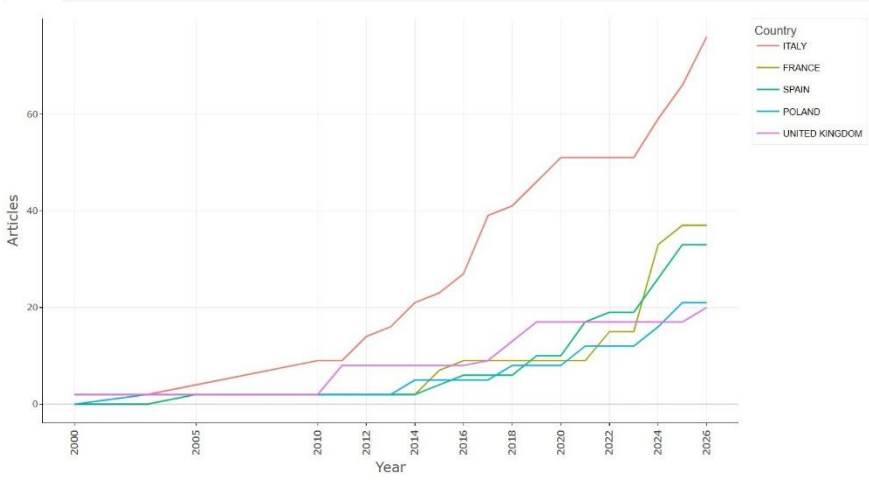

Kaynak: Biblioshiny

Şekil 15'te ülkelerin zaman içindeki üretimlerini gösteren grafik verilmiştir. Grafığe göre İtalya'nın özellikle 2015 sonrası dönemde belirgin bir artış göstererek literatürde en yüksek üretim hacmine ulaştığı görülmektedir. Fransa ve İspanya'nın da 2020 sonrası dönemde düzenli bir yükseliş eğilimi sergilediği dikkat çekmektedir. Polonya ve Birleşik Krallık ise daha düşük ancak istikrarlı bir üretim profili ortaya koymaktadır. Genel olarak grafik, Avrupa ülkelerinin alanın gelişiminde baskın rol oynadığını ve özellikle son yıllarda üretimin hızlandığını göstermektedir.

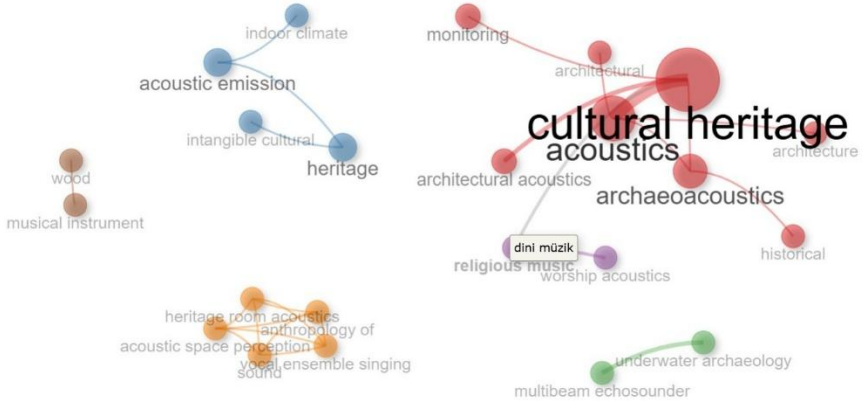
Şekil 15. Ülkelerin zaman içindeki üretimlerini gösteren grafik

Kaynak: Biblioshiny

Şekil 16’da ki birlikte oluşma ağı, mimarlıkta akustik ve gürültü denetimi ile tarihi yapılar/mimari miras alanındaki kavramsal kümelenmeyi göstermektedir. “Cultural heritage (kültürel miras)” ve “acoustics (akustik)” en merkezi kavramlar olarak öne çıkmakta ve diğer tüm temaları yönlendiren ana çekirdek yapıyı oluşturmaktadır. Bu çekirdeğe “archaeoacoustics (arkeoakustik)” ve “architectural acoustics (mimari akustik)” güçlü biçimde bağlanarak alanın hem tarihsel hem de teknik yönünü birleştirmektedir. Ayrıca “acoustic emission (akustik emisyon)” ve “heritage (miras)” gibi kavramların daha bağımsız ama tamamlayıcı alt kümeler oluşturduğu görülmektedir. Genel yapı, araştırma alanının kültürel miras, akustik analiz ve yapısal izleme ekseninde yoğunlaştığını göstermektedir.

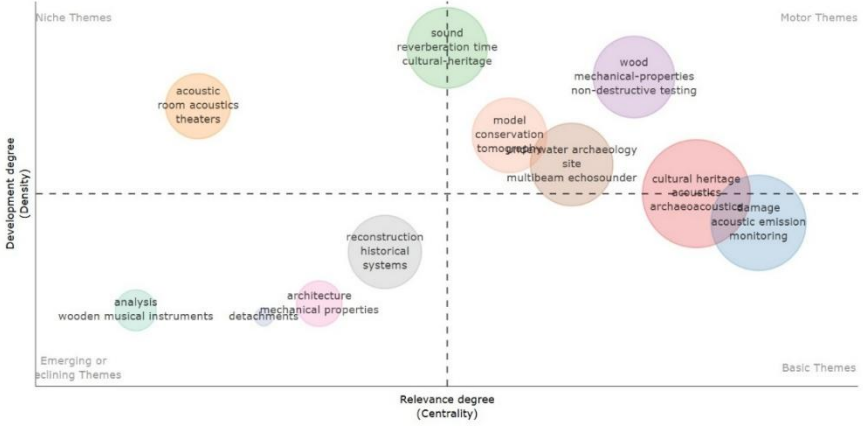
Şekil 16. Anahtar kelimeler arasındaki birlikte kullanım ilişkilerini gösteren grafik

Kaynak: Biblioshiny

Şekil 17’de verilen tematik harita mimarlıkta akustik ve gürültü denetimi ile kültürel miras literatürünün tematik olarak nasıl yapılandırıldığını göstermektedir. “Cultural heritage (kültürel miras)” ve “acoustics (akustik)” en merkezi ve yüksek yoğunluklu düğümler olarak öne çıkmakta, alanın ana omurgasını oluşturmaktadır. Bu çekirdek etrafında “archaeoacoustics (arkeoakustik)”, “acoustic emission (akustik emisyon)” ve “monitoring (izleme)” gibi daha teknik ve uygulamalı temalar konumlanmaktadır. “Damage (hasar)” ve “monitoring (izleme)” birlikte, koruma ve yapısal analiz odaklı bir alt küme oluştururken; “wood (ahşap)” ve “non-destructive testing (tahribatsız test)” motor temalar olarak malzeme odaklı araştırmaları temsil etmektedir. Genel olarak harita, alanın hem kültürel miras hem de teknik akustik analiz ekseninde geliştiğini göstermektedir.

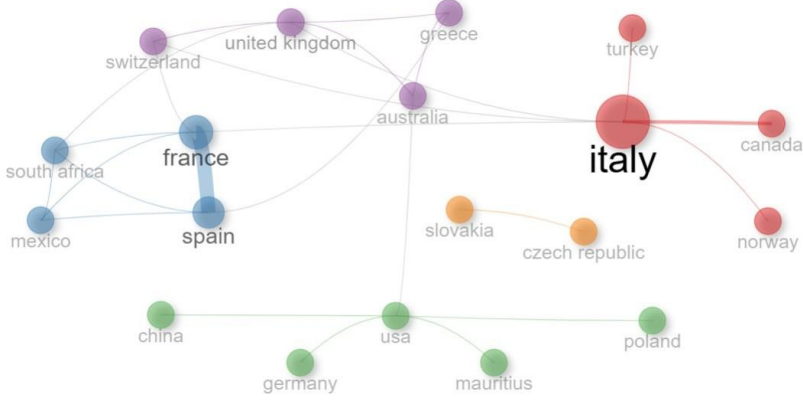
Şekil 17. Tematik harita grafiği

Kaynak: Biblioshiny

Ülkeler arası iş birliği ağının verildiği Şekil 18’ de ki grafik incelendiğinde, İtalya en merkezi ve en yüksek bağlantı yoğunluğuna sahip ülke olarak öne çıkmakta, Türkiye ve Kanada ile güçlü ilişkiler kurmaktadır. Fransa ve İspanya ikinci güçlü kümeyi oluştururken, Güney Afrika ve Meksika daha bölgesel ve sınırlı işbirliği ağlarında yer almaktadır. ABD (USA), Almanya ve Çin ise daha geniş fakat dağınık bağlantılarla orta düzeyde etkileşim göstermektedir. Genel yapı, araştırma alanında Avrupa merkezli yoğun bir üretim ve işbirliği eğilimi olduğunu, Türkiye’nin ise bu ağ içinde aktif ancak sınırlı bağlantılı bir konumda yer aldığını göstermektedir.

Şekil 18. Ülkeler arasındaki akademik iş birliği ağını gösteren grafik

Kaynak: Biblioshiny

SONUÇ

Tüm bibliyometrik analiz sonuçları birlikte değerlendirildiğinde, mimarlıkta akustik ve gürültü denetimi ile kültürel miras kesişiminin son yıllarda belirgin biçimde büyüyen ve giderek yoğunlaşan bir araştırma alanı olduğu görülmektedir. Yıllık bilimsel üretim ve ortalama atıf sayılarındaki artış, özellikle 2015 sonrası dönemde alanın akademik görünürlüğünün yükseldiğini ve 2020’lerden itibaren belirgin bir ivme kazandığını göstermektedir. Model geneli göstergeler, yayın üretiminin sürdürülebilir bir büyüme eğiliminde olduğunu ve zirve üretim yıllarının geleceğe doğru kaydığını ortaya koymaktadır.

Anahtar kelime analizleri, çalışmalarda “cultural heritage (kültürel miras)”, “acoustics (akustik)”, “evacuation (tahliye)” ve “fire risk (yangın riski)” gibi kavramların öne çıktığını, ancak özellikle kültürel miras ve akustik odaklı çalışmaların alanın merkezini oluşturduğunu göstermektedir. Kelimelerin zaman içindeki artışı, araştırmaların başlangıçta daha teknik ve sınırlı bir

çerçevesinde, günümüzde ise daha disiplinlerarası ve miras odaklı bir yapıya evrildiğini ortaya koymaktadır.

Tematik harita ve birlikte oluşma analizleri, alanın “motor themes (motor temalar)” olarak kültürel miras, akustik ve risk/kırılabilirlik (risk–vulnerability) ekseninde yoğunlaştığını; “basic themes (temel temalar)” düzeyinde ise tahliye, yangın simülasyonu ve güvenlik davranışı gibi uygulamalı konuların yer aldığını göstermektedir. Niche ve emerging themes (niş ve gelişmekte olan temalar) arasında ise arkeoakustik, ahşap yapılar ve tahribatsız test yöntemleri dikkat çekmektedir. Bu durum, alanın hem teorik hem de uygulamalı düzeyde genişleyen bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Ülke işbirliği ağı, araştırmaların ağırlıklı olarak Avrupa merkezli (özellikle İtalya, Fransa ve İspanya) ilerlediğini, ancak Türkiye, Çin ve ABD gibi ülkelerin de artan bir katkı sunduğunu göstermektedir. İtalya'nın en merkezi düğüm olarak öne çıkması, akademik üretimde lider bir rol üstlendiğini ortaya koymaktadır. Türkiye ise ağ içinde aktif ancak daha sınırlı bağlantı yoğunluğuna sahip bir konumda yer almaktadır.

Genel olarak bulgular, mimarlıkta akustik ve gürültü denetimi ile kültürel miras alanının disiplinlerarası bir yapıya sahip olduğunu, teknik analiz yöntemleri ile kültürel ve tarihsel bağlamın giderek daha fazla bütünleştiğini göstermektedir. Alanın gelecekte özellikle dijital modelleme, akustik simülasyon ve miras koruma teknolojileri üzerinden daha da gelişeceği öngörülmektedir.

Kaynakça

Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017). bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics*, 11(4), 959-975.

Ardıçoğlu, R. (2023). Tarihi kentsel mekânlarda görsel ve işitsel algının değerdendirilmesi: Palermo örneği. *The Journal of Academic Social Science Studies*, 14(1), 162–179. <https://doi.org/10.7456/tojdac.1372699>

Aydın, D. Ç., Dalkılıç, N., Dursun, F., Akça, Y. B. Ö., & Melikoğlu, Y. (2020). *Diyarbakır 'ın tarihi sesleri: Diyarbakır Suriçi Bölgesi 'nde akustik mirasın belgelenmesi ve değerdendirilmesi. Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 19(76), 2088–2099. <https://doi.org/10.17755/esosder.560930>

Belkayalı, N., & Kaymaz, I. (2021). *Acoustic environment of urban historical places: A case study in Kastamonu, Turkey. Sustainability*, 13(15), 8423. <https://doi.org/10.3390/su13158423>

Belkayalı, N. (2022). *Tarihi alanların ses karakterinin belirlenmesi: İsmailbey Külliyesi, Kastamonu. Kent Akademisi*, 15(1), 393–408. <https://doi.org/10.35674/kent.993484>

Çatalbaş, F. (2022). *Tarihi kentsel peyzaj (Historic Urban Landscape - HUL) yaklaşımı perspektifinde "İzmir tarihi liman kenti"nde planlama ve kültürel mirasın korunmasına yönelik katılımcı bir model üzerine düşünmek. MEGARON / Yıldız Technical University Faculty of Architecture E-Journal*. <https://doi.org/10.14744/megaron.2022.64624>

Djimantoro, M. I., Martokusumo, W., Poerbo, H. W., & Sarwono, J. (2020). *The historical soundscape analysis of Fatahillah Square, Jakarta. Acoustics*, 2(4), 847–867. <https://doi.org/10.3390/acoustics2040048>

Firat, H. B. (2021). *Acoustics as tangible heritage: Re-embodiment of the sensory heritage in the boundless reign of sight. Preservation, Digital Technology & Culture, 50(1), 3–14.* <https://doi.org/10.1515/pdte-2020-0028>

Hoşkara, Ş. Ö., Lombardi, A. C., & Doğaner, S. (2021). *Sürdürülebilir kalkınma amaçlarına ulaşmada kültürel mirasın korunması ve yönetiminin rolü: Disiplinlerarası bir yaklaşım. Gazi Üniversitesi Mühendislik-Mimarlık Fakültesi Dergisi, 36(4), 1963–1976.* <https://doi.org/10.17341/gazimmfd.800950>

Hu, Y., Meng, Q., Li, M., & Yang, D. (2024). *Enhancing authenticity in historic districts via soundscape design. Heritage Science, 12(1).* <https://doi.org/10.1186/s40494-024-01515-8>

Hu, Y., Meng, Q., Li, M., & Yang, D. (2025). *Enhancing authenticity in historic districts: A sound selection and control method. NOISE-CON Proceedings, 272(2), 2440–2448.* https://doi.org/10.3397/in_2025_1076456

Jaff, A. A. M. A., Erçin, Ç., & Onur, Z. (2023). *Assessing the soundscape characteristics of historical urban environments: An analysis of the historical Erbil Citadel and its environments. Buildings, 13(12), 3091.* <https://doi.org/10.3390/buildings13123091>

Jordan, P. (2015). *Acoustic preservation: Preventing unseen loss in our historic sites. The Journal of the Acoustical Society of America, 137, 2256.* <https://doi.org/10.1121/1.4920229>

Kılıçaslan, H., Argan, A., & Çelik, Ş. N. (2024). *Kentsel ses peyzajında bellek arayüzleri: Trabzon kent merkezi. PLANARCH - Design and Planning Research, 8(1), 25–37.* <https://doi.org/10.54864/planarch.1456500>

Lin, H. Q., Wang, J. C., Zhang, X., Hu, F., Liu, J., & Hong, X.-C. (2024). *Historical sensing: The spatial pattern of soundscape occurrences recorded in poems between the Tang and the Qing*

dynasties amid urbanization. Humanities and Social Sciences Communications, 11. <https://doi.org/10.1057/s41599-024-03251-7>

Mu, J., Wang, T., & Zhenlin, Z. (2022). *Research on the acoustic environment of heritage buildings: A systematic review. Buildings*, 12(11), 1963. <https://doi.org/10.3390/buildings12111963>

Oğuz, Ö. (2020). *Ses yürüyüşleri ve mekânsal algı çalışmalarından kentsel planlamaya: Kadıköy akustik örneği. Kocaeli Üniversitesi Mimarlık ve Yaşam Dergisi*, 277–297. <https://doi.org/10.26835/my.713884>

Ovalı, P. K., & Suçeker, B. (2025). *Sürdürülebilirlik açısından doğa dostu malzemelerin akustik konfora etkisi: Edirne-Kaleiçi konutları. Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Mühendislik ve Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 33(3), 1914–1927. <https://doi.org/10.31796/ogummf.1660269>

Sayın, R. T., Semerci, F., Başar, M. E., & Kaygısız, A. (2021). *Mahalle mescitlerinin akustik konfor analizi: Konya'dan iki örnek. Süleyman Demirel Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi*, 25(3), 594–609. <https://doi.org/10.19113/sdufenbed.888619>

Taş, M., Taş, N., & Türker, E. (2025). *Tarihi kent merkezlerinde kentsel dirençliliğin incelenmesi: Sorunlar, stratejiler ve uygulama örnekleri. Bursa Uludağ Üniversitesi. https://avesis.uludag.edu.tr/publication/details/a0e3e14c-e9c2-42ee-a742-9eefb68968bb/oai*

Yelmi, P. (2016). *Protecting contemporary cultural soundscapes as intangible cultural heritage: Sounds of Istanbul. International Journal of Heritage Studies*, 22(4), 302–311. <https://doi.org/10.1080/13527258.2016.1138237>

Yıldırım, Y. (2023). *Acquiescence of UNESCO cultural heritage and acoustic environments: Assessment of Hanlar District. Urban Science*, 7(3), 69. <https://doi.org/10.3390/urbansci7030069>

BÖLÜM 0

MİMARLIKTA YANGIN GÜVENLİĞİ VE MİMARİ MİRAS: BİBLİYOMETRİK BİR ANALİZ

OSMAN ZİYAETTİN YAĞCI¹

Giriş

Mimarlıkta yangın güvenliği, yapıların kullanım sürecinde insan güvenliğinin sağlanması ve yapı performansının sürdürülebilirliği açısından kritik bir araştırma alanıdır. Özellikle mimari miras kapsamında değerlendirilen tarihi yapılar, özgün malzeme özellikleri, yapım teknikleri ve sınırlı müdahale imkânları nedeniyle yangın risklerine karşı daha hassas bir yapı grubunu oluşturmaktadır. Bu durum, hem koruma hem de güvenlik yaklaşımlarının birlikte ele alınmasını zorunlu kılmaktadır.

Son yıllarda dijital simülasyon teknikleri, performansa dayalı tasarım yaklaşımları ve sayısal modelleme araçları, yangın güvenliği araştırmalarında önemli bir yer edinmiştir. Bu kapsamda, mimari mirasın korunması ile yangın güvenliği arasındaki ilişkiyi ele alan çalışmaların sayısında artış gözlemlenmektedir. Ancak bu alandaki araştırmaların bütüncül bir şekilde değerlendirilmesi, eğilimlerin, iş

---

¹ Öğr. Gör. Dr., Karabük Üniversitesi, Safranbolu Başak Cengiz Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Orcid: 0000-0002-7129-1891

birliği ağlarının ve tematik gelişim alanlarının ortaya konulması açısından önem taşımaktadır.

Bu bağlamda bibliyometrik analiz yöntemleri, belirli bir araştırma alanındaki bilimsel üretimin niceliksel ve görsel olarak incelenmesine imkân tanımaktadır. Yazar, ülke, atıf ve anahtar kelime analizleri sayesinde araştırma alanının gelişim süreci, temel temaları ve araştırma boşlukları sistematik bir şekilde ortaya konulabilmektedir.

Bu çalışma, mimarlıkta yangın güvenliği ve mimari miras ilişkisini ele alan literatürü bibliyometrik yöntemlerle inceleyerek alanın mevcut durumunu ortaya koymayı ve gelecekteki araştırmalar için yönlendirici bir çerçeve sunmayı amaçlamaktadır.

Literatür Özeti

Tarihi yapıların kültürel miras niteliği taşıması, bu binaların korunmasını modern yangın güvenliği standartlarıyla uyumlu hale getirmeyi 21. yüzyılın en büyük mimari zorluklarından biri haline getirmektedir (Castillo & Payá-Zaforteza, 2022).

Geleneksel yapı malzemelerinin özgün dokusunu bozmadan güncel yangın yönetmeliklerinin uygulanması, yapısal güvenlik ve koruma ilkeleri arasında hassas bir denge kurulmasını zorunlu kılmaktadır (Furmanek, 2024). Bu süreçte, tarihi sosyokültürel yapıların özgün nitelikleri korunurken mevcut risklerin yönetmelikler çerçevesinde belirlenmesi ve yapıya özel müdahale stratejilerinin geliştirilmesi kritik önem taşımaktadır (Karadağ, 2021).

Bu kapsamda, yapısal müdahalelerin geri döndürülemez kayıplara yol açmaması adına niteliksel risk analizleri ve alan yönetim planlarıyla desteklenen sistematik denetim yöntemlerinin

uygulanması hayati bir rol oynamaktadır (Bahçeci vd., 2025; Yaman & Kurtay, 2025). Özellikle ahşap taşıyıcı sistemlerin yoğun olduğu geleneksel dokularda, elektrik tesisatındaki kusurlar ve restorasyon süreçlerinde kullanılan ısıtma işlemleri gibi risk faktörleri göz önünde bulundurulurken bütüncül bir koruma yaklaşımı benimsenmelidir (ULUÇ vd., 2021).

Bu yaklaşım, mimarların itfaiye birimleri ve sigorta kuruluşlarıyla eşgüdümlü çalışarak, yapısal özgünlüğü zedelemeyen standartlara uygun yangın korunumu tedbirlerini geliştirmelerini gerektirir (GÜR, 2004). Ayrıca, kentsel ölçekte tarihi dokuların erişilebilirlik kısıtları ve dar sokak yapısı gibi çevresel faktörler, acil durum müdahale planlarının yapı özelinde değil, yerleşke bazında tasarlanmasını zorunlu kılmaktadır (Aynur, 2022).

Tarihi çevrelerdeki bu bütüncül risk yönetimi, yalnızca fiziksel yapıyı değil, kültürel sürdürülebilirliği korumak adına otantik doku ile çağdaş güvenlik önlemleri arasında performans esaslı bir denge kurulmasını gerektirir (Jalil & Kamarudin, 2025). Performans odaklı bu yöntem, geleneksel yapıların estetik ve tarihi değerlerine zarar vermeyen, ancak yangın önleme parametrelerini restorasyon ilkeleriyle uzlaştıran özgün bir değerlendirme modelini zorunlu kılmaktadır (Cucco vd., 2023).

Bu bağlamda, reçeteci yaklaşımların katı kuralları yerine, yapının özgün karakterini gözeterek performans tabanlı stratejiler, yangın güvenliği hedefleri ile koruma ilkelerini uyumlu hale getiren en etkili yöntem olarak öne çıkmaktadır (Torero, 2019).

Özellikle yoğun yerleşimli tarihi dokularda, binalar arası yangın yayılımını engellemek amacıyla sayısal modelleme ve bilgisayarlı simülasyonlar aracılığıyla belirlenen performans hedefleri, koruma ve güvenlik dengesini optimize etmektedir (Li & Qin, 2022). Buna ek olarak, stratejik, taktiksel ve operasyonel düzeydeki süreçleri bütünleştiren kavramsal modellerin

oluşturulması, tarihi yapıların yaşam d6ngüsü boyunca s6rd6r6lebilir bir yangın y6netimi sağlanmasına olanak tanımaktadır (Ishchenko, 2023).

Bu bağlamda, Yapı Bilgi Modellemesi ve Coğrafi Bilgi Sistemleri entegrasyonuna dayalı dijital teknolojiler, tarihi yapıların karmaşık risk profillerini veriye dayalı bir şekilde analiz ederek çok paydaşlı y6netim s6relerinde hata payını minimize etmektedir(Qiao vd., 2025).

Buna ek olarak, dijital araçların sunduğu senaryo oluşturma kapasitesi, restorasyon 6ncesi ve acil durum anlarında tasarımcıların m6dahale stratejilerini optimize etmelerine ve olası riskleri proaktif bir şekilde azaltmalarına olanak tanımaktadır (D’Orazio vd., 2024). BIM tabanlı bu yaklaşımlar, 6zellikle yangın 6nleme aşamasında yazılım entegrasyonlarını g6lendirerek, geleneksel y6ntemlerle aşılması g6 olan mevzuat kısıtlarının performans esaslı 6z6mlerle aşılmasına imkân sağlamaktadır (Frosini vd., 2016).

Ayrıca, Miras Yapı Bilgi Modellemesi ve b6y6k veri analitiğinin entegrasyonu, k6lt6rel varlıkların afet y6netimi s6relerini dijitalleştirerek hazırlık ve m6dahale kapasitelerini daha ileri seviyelere taşımaktadır (Kaplan & Abrishami, 2025).

Bu dijital ekosistemler, dijital modelleme araçlarını kullanarak yapısal nitelikler ile kullanıcı davranışlarını yangın g6venliği parametreleriyle b6t6nleştirmekte ve b6ylece yapının t6m yaşam d6ng6s6 boyunca s6rd6r6lebilir bir risk y6netimini m6mk6n kılmaktadır (Frosini vd., 2016),(D’Orazio vd., 2024).

Bununla birlikte, tarihi binaların 6zg6n dokusuna zarar vermeden yangın g6venliğini artırmak için uzman g6r6şlerini analitik modellerle birleştiren çok paydaşlı değerlendirme yaklaşımları, koruma ve g6venlik hedeflerinin daha tutarlı bir şekilde sentezlenmesine katkıda bulunmaktadır (Qiao vd., 2025).

H-BIM gibi dijital modelleme araçları, yangın güvenliği tedbirlerini tasarım aşamasında simüle ederek verimliliği artırıp yapıların kullanım ömrü boyunca bilgi kaybını en aza indirirken, alandaki bibliyometrik analizler dijital teknolojilerin koruma uygulamalarını dönüştürdüğünü ve gelecekteki risk yönetimi için veriye dayalı, bütüncül bir çerçeve oluşturulmasının zorunlu olduğunu ortaya koymaktadır.

Materyal-Method

Çalışma kapsamında literatür taraması Web of Science Core Collection veri tabanında gerçekleştirilmiştir. Arama sürecinde “Fielded Search” yaklaşımı kullanılarak tüm alanlar (All Fields) üzerinden iki temel sorgu grubu oluşturulmuştur. İlk sorgu grubunda yangın güvenliği ve yangın davranışı ile ilişkili olarak “fire safety”, “fire risk”, “fire simulation” ve “evacuation” anahtar kelimeleri kullanılmıştır. İkinci sorgu grubunda ise mimarlık ve kültürel miras bağlamını temsil eden “architecture”, “architectural heritage” ve “heritage” terimleri yer almıştır (Şekil 1).

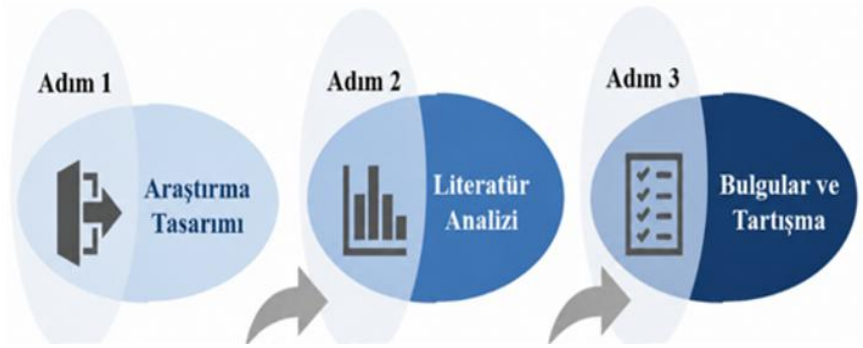
Bu iki grup Boolean AND operatörü ile birleştirilerek yangın güvenliği ile mimari/kültürel miras kesişimindeki çalışmaların elde edilmesi hedeflenmiştir. Tüm tarama süreci All Fields seçeneği üzerinden yürütülmüş ve böylece başlık, özet ve anahtar kelimeleri kapsayan geniş bir veri setine ulaşılmıştır. Elde edilen veriler daha sonra bibliyometrik analiz için filtrelenerek değerlendirmeye alınmıştır (Şekil 2).

Şekil 1. Araştırma sürecinde kullanılan terim grupları

The screenshot shows the Web of Science search interface. At the top, there are two tabs: "DOCUMENTS" and "RESEARCHERS". Below the tabs, there is a search bar with "Search in: Web of Science Core Collection" and "Editions: All". Below the search bar, there are three tabs: "FIELD SEARCH", "QUERY BUILDER", and "CITED REFERENCES". The "FIELD SEARCH" tab is active. Below the tabs, there are two search rows. The first row has "All Fields" selected and the search term "Example: liver disease india singh" followed by " ("fire safety" OR "fire risk" OR "fire simulation" OR "evacuation")". The second row has "And" selected and "All Fields" selected, with the search term "Example: liver disease india singh" followed by " ("architecture" OR "architectural heritage" OR "heritage")". Below the search rows, there are two buttons: "+ Add row" and "+ Add date range". At the bottom right, there are two buttons: "X Clear" and "Q Search".

Kaynak: Web of Science

Şekil 2. Araştırma sürecinin iş akış şeması

İlk tarama, Web of Science Core Collection veri tabanında “Fielded Search” yaklaşımı kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Arama sürecinde All Fields seçeneği tercih edilerek geniş bir literatür havuzuna ulaşılması hedeflenmiştir. Bu kapsamda ilk sorgu grubunda “fire safety”, “fire risk”, “fire simulation” ve “evacuation” anahtar kelimeleri kullanılmıştır. İkinci sorgu grubunda ise “architecture”, “architectural heritage” ve “heritage” terimleri yer almıştır. Bu iki grup Boolean AND operatörü ile birleştirilmiş ve

yangın güvenliği ile mimari/kültürel miras kesişimindeki çalışmalar elde edilmiştir.

Bu ilk tarama sonucunda toplam 3402 yayın elde edilmiştir (Şekil 3). Bu aşamadan sonra araştırmaya yalnızca makale (Article) türündeki çalışmalar dahil edilmiş ve çalışma sayısı 2574 makaleye indirgenmiştir (Şekil 4). Listelenen bu yayınlar Web of Science kategori filtreleri üzerinden daraltılmış ve yalnızca Architecture (Mimarlık), Art (Sanat), Archeology (Arkeoloji), History (Tarih) alanındaki çalışmalar seçilmiş ve araştırmaya konu makale sayısı 156'ya indirilmiştir (Şekil 5). Bu ikinci filtreleme sonucunda veri seti daha odaklı hale getirilmiş ve mimari bağlamda yangın güvenliği ile miras ilişkisini doğrudan ele alan çalışmalar belirlenmiştir.

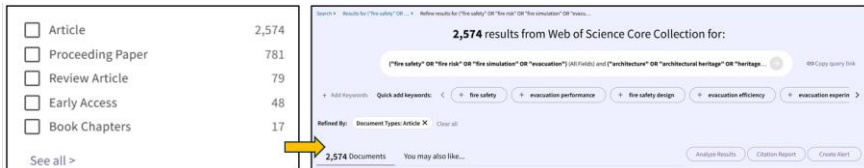
Elde edilen nihai veri seti, bibliyometrik analiz kapsamında yayın eğilimleri, atıf yapıları, anahtar kelime ilişkileri ve ülke/yazar iş birliği ağlarının incelenmesinde kullanılmıştır.

Şekil 3. WOS taraması sonucu konuyla ilgili ortaya çıkan dökümanların sayısal veri görünümü

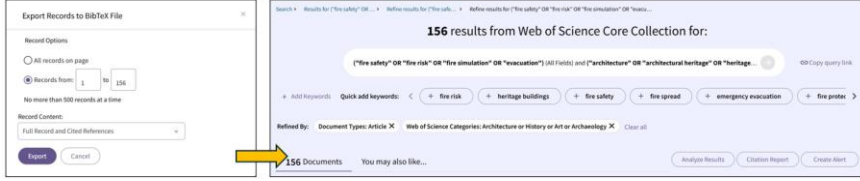
Kaynak: Web of Science

Şekil 4. Article filtresinin uygulaması

Kaynak: Web of Science

Şekil 5. WOS filtreleri uygulandıktan sonra ortaya çıkan araştırmaya esas makale sayısı

Kaynak: *Web of Science*

Bulgular

Çalışmanın bulgular kısmında Biblioshiney görselleri üzerinden analiz yapılmaya çalışılmıştır bu kapsamda; Şekil 6 incelendiğinde, çalışılan alanın bibliyometrik genel profilini ortaya koymaktadır. Veri seti 1986–2026 yılları arasında yayılan bir zaman dilimini kapsamakta olup toplam 156 doküman ve 52 farklı kaynaktan üretim gerçekleştiği görülmektedir. Yıllık %4,11’lik büyüme oranı, alanın özellikle son yıllarda istikrarlı bir gelişim gösterdiğini işaret etmektedir.

Yazar sayısının 451 olması ve belge başına ortalama 3,21 yazar bulunması, araştırmalarda orta düzeyde bir iş birliği yapısına işaret etmektedir. Uluslararası ortak yazarlık oranının %16,67 olması ise küresel iş birliğinin henüz sınırlı ancak gelişmekte olduğunu göstermektedir.

Atıf ortalamasının 8,673 olması ve referans sayısının 4610’a ulaşması, alanın akademik olarak görece olgunlaştığını göstermektedir. Genel olarak veriler, araştırma alanının büyüyen, ancak uluslararası iş birliği açısından hâlâ gelişim potansiyeli taşıyan bir yapıda olduğunu ortaya koymaktadır.

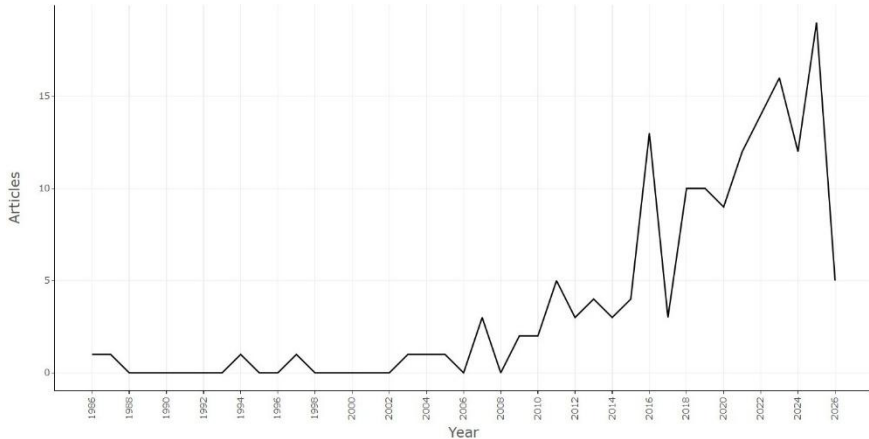
Şekil 6. Ana bilgiler; “Main Information” grafiği

Kaynak: Biblioshiny

Şekil 7’de ki grafik, 1986–2026 yılları arasında araştırma alanındaki bilimsel üretimin gelişimini göstermektedir. 1986–2005 döneminde yayın sayısının oldukça düşük ve durağan olduğu, alanın sınırlı akademik ilgi gördüğü anlaşılmaktadır. 2010 sonrası dönemde ise özellikle 2015 yılından itibaren belirgin bir artış eğilimi ortaya çıkmış, 2016–2024 yılları arasında üretim dalgalı ancak genel olarak yükselen bir seyir izlemiştir. 2022 sonrasında bu artış daha da hızlanmış ve 2024–2025 yılları en yüksek üretim seviyelerinin görüldüğü dönemler olmuştur. 2026 yılındaki düşüş ise yılın henüz tamamlanmamış olmasından kaynaklanan metodolojik bir durum olarak değerlendirilmektedir; genel olarak grafik, alanın son yıllarda hızla gelişen ve akademik üretimi artıran dinamik bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

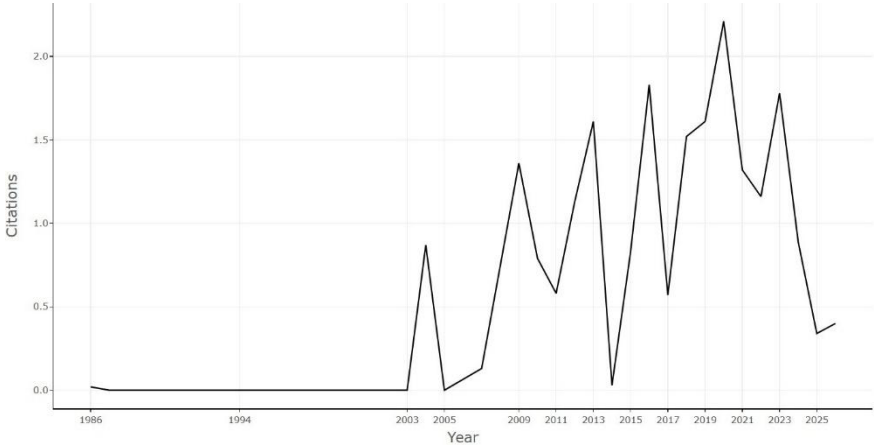
Şekil 7. Yıllık bireysel yayın oranlarını gösteren grafik

Kaynak: Biblioshiny

Şekil 8, yıllara göre ortalama atıf sayısının dalgalı ancak genel olarak artış eğiliminde olduğunu göstermektedir. 1986–2003 döneminde atıf sayılarının neredeyse sıfır düzeyinde olduğu, alanın bu süreçte sınırlı görünürlük ve etkiye sahip olduğu anlaşılmaktadır. 2003 sonrası dönemde ise atıf sayılarında belirgin bir hareketlenme başlamış, özellikle 2009–2021 aralığında dalgalı fakat yükselen bir trend gözlenmiştir. 2021 ve 2023 yıllarında en yüksek atıf değerlerine ulaşılması, bu yıllarda yayımlanan çalışmaların akademik görünürlüğünün arttığını göstermektedir. 2025 sonrası düşüş ise henüz yeni yayınların atıf birikimini tamamlamamış olmasından kaynaklanmaktadır. Genel olarak grafik, alanın zamanla artan akademik etki ve görünürlük kazandığını ortaya koymaktadır.

Şekil 8. Yıllara göre yayınların yıllık ortalama atıf sayısını gösteren grafik

Kaynak: Biblioshiny

Şekil 9, alanın bibliyometrik gelişimine ilişkin genel performans göstergelerini ortaya koymaktadır. 215 dokümanlık bir yayın hacmi, araştırma alanının görece gelişmiş ve genişleyen bir literatüre sahip olduğunu göstermektedir. 2023 yılının zirve yıl olarak belirlenmesi, bu dönemde konuya yönelik akademik ilginin

en yüksek seviyeye ulaştığını işaret etmektedir. Yıllık 13 yayınlık zirve üretim değeri, alanın özellikle son yıllarda hızlanan bir araştırma dinamiğine sahip olduğunu göstermektedir. 17,8 yıllık büyüme süresi ise literatürün orta-uzun vadeli bir gelişim süreci izlediğini ortaya koymaktadır. Genel olarak veriler, alanın hem niceliksel olarak büyüyen hem de son yıllarda yoğunlaşan bir akademik yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

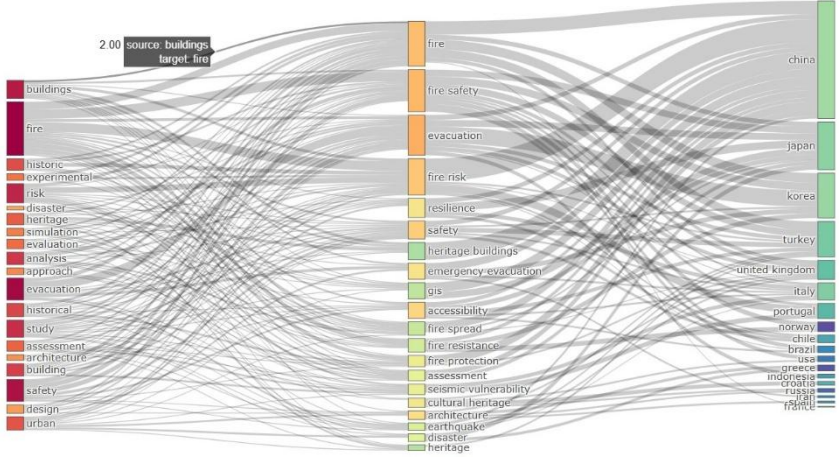
Şekil 9. Bireysel üretim yaşam döngüsünü gösteren grafik

Kaynak: Biblioshiny

Şekil 10'da görülen grafikte, üç alanlı bir bağlantı yapısı üzerinden literatürdeki anahtar kelime, makale başlık terimleri ve yazar ülkeleri arasındaki ilişkiler görselleştirilmiştir. Grafiğe göre ülkeler arası akademik iş birliği ağında üretimin belirli merkezlerde yoğunlaştığını göstermektedir. Çin'in en güçlü ve en baskın düğüm olarak öne çıktığı, en fazla bağlantıyı kuran ülke olduğu görülmektedir. İtalya, Japonya ve Güney Kore ikinci güçlü iş birliği grubu olarak ağın merkezine yakın konumlanırken; Türkiye, Birleşik Krallık ve Portekiz gibi ülkeler orta düzey bağlantı yoğunluğu ile ağın ikincil üretim hattını oluşturmaktadır. Buna karşılık Brezilya, İspanya ve Fransa gibi ülkelerin daha düşük yoğunlukta ve sınırlı bağlantı yapısında yer aldığı görülmektedir. Genel olarak ağ, araştırma alanında Asya merkezli bir üretim ağırlığının bulunduğunu ve Avrupa ile diğer bölgelerin bu yapıya kısmen entegre olduğunu ortaya koymaktadır.

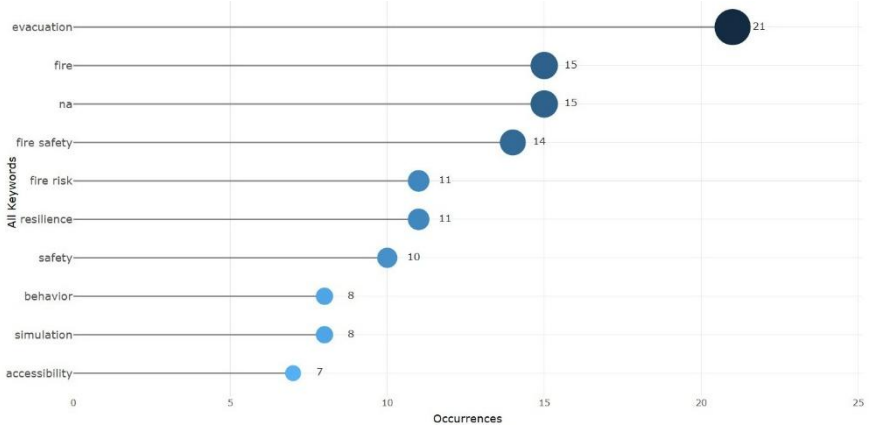
Şekil 10. Anahtar kelime, başlık ve ülkeler üç alanlı grafik

Kaynak: Biblioshiny

Şekil 11’de ki grafik literatürde en sık kullanılan anahtar kelimelerin dağılımını ortaya koymaktadır. En yüksek frekansın “evacuation” (21 tekrar) kavramında olduğu görülmekte, bunu “fire” ve eksik/standart dışı görünen “na” (15’er tekrar) izlemektedir. “Fire safety” (14), “fire risk” ve “resilience” (11’er) kavramları alanın temel araştırma eksenlerini oluşturmaktadır. “Safety”, “behavior” ve “simulation” gibi terimler orta düzey kullanım yoğunluğuna sahipken, “accessibility” daha düşük frekansta (7) yer almaktadır. Genel olarak dağılım, araştırma alanında tahliye, yangın güvenliği ve risk yönetimi temalarının baskın olduğunu; buna karşılık davranış, simülasyon ve erişilebilirlik gibi konuların daha ikincil düzeyde ele alındığını göstermektedir.

Şekil 11. En sık kullanılan kelimeleri gösteren grafik

Kaynak: Biblioshiny

Şekil 12’de verilen yazarlara göre kelime bulutunu gösteren grafik literatürdeki anahtar kavramların yoğunluk dağılımını ortaya koymaktadır. En baskın terimlerin “fire safety”, “evacuation” ve “fire risk” olduğu görülmekte olup bu kavramlar araştırma alanının temel omurgasını oluşturmaktadır. “Safety”, “architecture”, “resilience” ve “cultural heritage” gibi terimler ise bu ana eksen destekleyen ikincil kavramlar olarak öne çıkmaktadır. Buna karşılık “accessibility”, “GIS”, “fire protection” ve “risk assessment” gibi daha spesifik temalar daha düşük yoğunlukta yer almaktadır. Genel dağılım, araştırma alanının yangın güvenliği ve tahliye süreçleri etrafında yoğunlaştığını; bunun yanında mimari miras ve dayanıklılık temalarıyla çok katmanlı bir yapı sergilediğini göstermektedir.

Şekil 12. Yazarların seçimine göre kelime bulutunu gösteren grafik

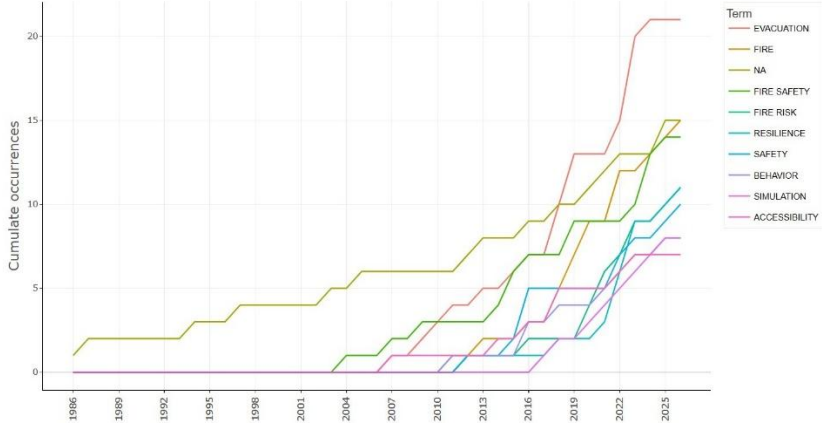

Kaynak: Biblioshiny

Şekil 13'te gösterilen “tree map” grafiği literatürde en sık kullanılan anahtar kelimelerin dağılımını göstermektedir. En yüksek yoğunluk “evacuation” (21), “fire” (15) ve “fire safety” (14) kavramlarında toplanmakta; bu durum alanın temel odağının yangın güvenliği ve tahliye süreçleri olduğunu göstermektedir. “Fire risk”, “resilience” ve “safety” gibi kavramlar bu çekirdeği desteklerken, “cultural heritage” ve “heritage buildings” terimlerinin de belirgin şekilde yer alması, çalışmalarda miras yapılarının yangın güvenliği bağlamında önemli bir araştırma alanı olduğunu ortaya koymaktadır. Daha düşük frekanslı “simulation” ve “accessibility” gibi terimler ise ikincil temaları oluşturmaktadır. Genel olarak dağılım, yangın güvenliği–tahliye–miras yapılar ekseninde yoğunlaşan bir literatür yapısını göstermektedir.

Şekil 13. Kelime kullanım yoğunluğunu gösteren “tree map” grafiği

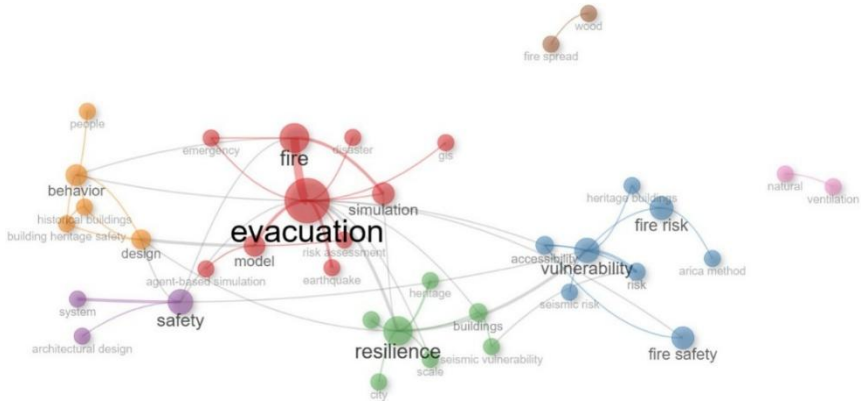

Kaynak: Biblioshiny

Şekil 15, anahtar kelimeler arasındaki birlikte kullanım (co-occurrence) ilişkilerini göstermektedir. En merkezi düğüm “evacuation” olup, hem “fire”, “simulation”, “risk assessment” hem de “safety” ve “resilience” gibi kavramlarla yoğun bağlantı kurmaktadır. Bu durum, literatürde tahliye temasının çalışmanın ana omurgasını oluşturduğunu göstermektedir. “Fire risk” ve “fire safety” kavramları ise özellikle “vulnerability” ve “accessibility” ile birlikte kümelenerek risk ve dayanıklılık ekseninde ayrı bir alt yapı oluşturmaktadır. Sol tarafta “behavior” ve “design” temelli grup daha çok mimari ve kullanıcı odaklı çalışmalara işaret ederken, sağ üstte yer alan “fire spread” ve “wood” gibi terimler daha teknik ve malzeme odaklı bir alt küme oluşturmaktadır. Genel olarak ağ, yangın güvenliği–tahliye–dayanıklılık ekseninde çok merkezli ancak “evacuation” odaklı bir literatür yapısını ortaya koymaktadır.

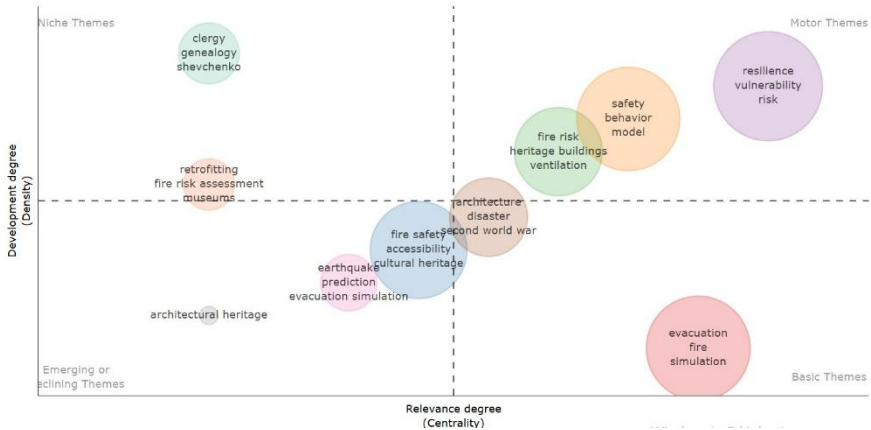
Şekil 15. Anahtar kelimeler arasındaki birlikte kullanım ilişkilerini gösteren grafik

Kaynak: Biblioshiny

Şekil 16’da yer alan grafik, temaların merkezilik ve yoğunluklarına göre sınıflandırmasını göstermektedir. “Resilience–vulnerability–risk” motor tema olarak en güçlü konumda yer alırken, “fire simulation–evacuation” temel temaları oluşturmaktadır. “Safety–behavior–model” ve “fire risk–heritage buildings” güçlü gelişen alanlardır. Buna karşılık “architectural heritage” ve “fire risk assessment” düşük merkezilik ve yoğunlukla gelişmekte olan temalar arasında kalmaktadır. Genel olarak alanın risk, dayanıklılık ve tahliye ekseninde yoğunlaştığı görülmektedir.

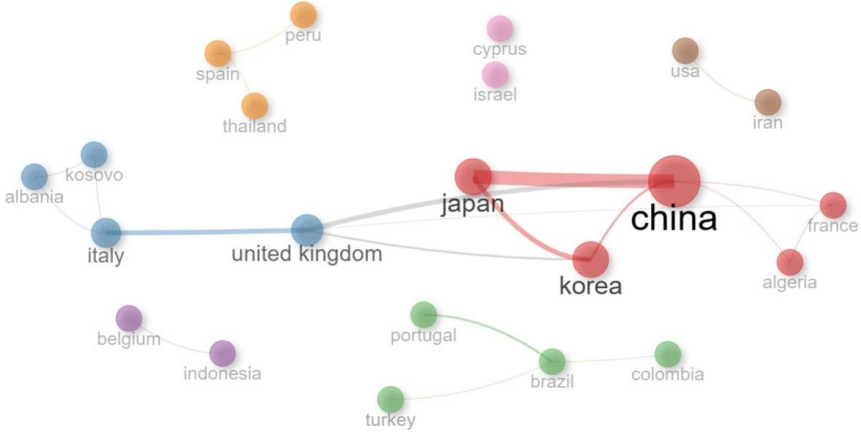
Şekil 16. Tematik harita grafiği

Kaynak: Biblioshiny

Şekil 17’de ülkeler arasındaki akademik iş birliği ağını gösterilmektedir. Çin en merkezi ve en güçlü düğüm olarak öne çıkarken, Japonya ve Güney Kore ile yoğun bağlantılar kurmaktadır. Avrupa tarafında İtalya ve Birleşik Krallık birbirine bağlı bir alt küme oluştururken, Türkiye Brezilya ve Portekiz ile daha sınırlı bir iş birliği ağı içinde yer almaktadır. ABD, İran ve Fransa gibi ülkeler ise daha zayıf ve kopuk bağlantılarla ağın çevresinde konumlanmaktadır. Genel olarak ağ, Asya merkezli güçlü bir iş birliği yapısını ve bölgesel kümelenmelerin belirgin olduğunu göstermektedir.

Şekil 17. Ülkeler arasındaki akademik iş birliği ağını gösteren grafik

Kaynak: Biblioshiny

SONUÇ

Bu çalışmada, yangın güvenliği ve mimari miras (architectural heritage – mimari miras) eksenindeki literatürün bibliyometrik analizi yapılmıştır. Bulgular, alanın özellikle son

yıllarda belirgin bir büyüme gösterdiğini ve 2015 sonrası dönemde bilimsel üretimin hızlandığını ortaya koymaktadır. Anahtar kelime analizleri, literatürün temel olarak “evacuation (tahliye)”, “fire safety (yangın güvenliği)” ve “fire risk (yangın riski)” kavramları etrafında şekillendiğini göstermektedir. Bunun yanında “resilience (dayanıklılık)”, “vulnerability (savunmasızlık)” ve “safety (güvenlik)” gibi kavramlar, alanın risk ve dayanıklılık odaklı yapısını güçlendirmektedir.

Tematik dağılım sonuçları, “resilience–vulnerability–risk (dayanıklılık–savunmasızlık–risk)” kümesinin motor tema olarak öne çıktığını, “evacuation (tahliye)” ve “fire simulation (yangın simülasyonu)” gibi konuların ise temel ancak gelişim süreci devam eden alanlar olduğunu göstermektedir. Buna karşılık “architectural heritage (mimari miras)” ve “fire risk assessment (yangın riski değerlendirmesi)” gibi temalar daha düşük merkezilikte kalmakta ve gelişmekte olan araştırma alanlarını temsil etmektedir. Bu durum, mimari mirasın yangın güvenliği bağlamında hâlâ gelişim potansiyeli taşıyan bir araştırma alanı olduğunu ortaya koymaktadır.

Ülke iş birliği ağları, literatürde belirgin bir bölgesel yoğunlaşma olduğunu göstermektedir. Çin, Japonya ve Güney Kore en güçlü üretim ve iş birliği merkezleri olarak öne çıkarken, Avrupa ülkeleri daha parçalı ve ikincil kümeler oluşturmaktadır. Türkiye (Turkey – Türkiye) ise bu ağ içerisinde orta düzey bağlantılarla yer almaktadır. Genel olarak bulgular, alanın Asya merkezli bir akademik yoğunluk taşıdığını ve küresel ölçekte giderek genişleyen disiplinler arası bir yapıya dönüştüğünü göstermektedir.

Kaynakça

Aria, M., & Cuccurullo, C. (2017). bibliometrix: An R-tool for comprehensive science mapping analysis. *Journal of Informetrics* , 11(4), 959-975.

Aynur, U. K. (2022). *Miras yerleri için yangın hasar görülebilirlik değerlendirmesi: Safranbolu kenti Dünya Miras Alanı örneği*. OpenMETU, Middle East Technical University. <https://hdl.handle.net/11511/98601>

Bahçeci, M., Gürel, A., & Kurt, M. (2025). Dünya Miras Adayı Olma Sürecinde Beypazarı Tarihi Kenti'nin Yangın Riskleri Bakımından Değerlendirilmesi. *Afet ve Risk Dergisi*, 8(3), 1477–1502. <https://doi.org/10.35341/afet.1677637>

Castillo, E. G., & Payá-Zaforteza, I. (2022). Fire in heritage and historic buildings, a major challenge for the 21st century. *Developments in the Built Environment*, 13, 100102. <https://doi.org/10.1016/j.dibe.2022.100102>

Cucco, P., Ruocco, G. D., & Rana, L. (2023). *Proposal of an innovative model for fire prevention assessment in cultural heritage protection: Research study in Italy*. *International Journal of Disaster Risk Reduction*, 97, 104066. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2023.104066>

D’Orazio, M., Canafoglia, M., Bernardini, G., & Quagliarini, E. (2024). *Towards using digital technologies to balance conservation and fire mitigation in building heritage hosting vulnerable occupants: Rapid evacuation simulator verification for the “Omero Museum” (Ancona, Italy)*. *Heritage*, 7(7), 3734–3755. <https://doi.org/10.3390/heritage7070177>

Frosini, G., Biagini, C., Capone, P., Donato, V., & Giusti, T. (2016). HBIM and fire prevention in historical building heritage management. In *Proceedings of the 33rd International Symposium*

on Automation and Robotics in Construction (ISARC).
<https://doi.org/10.22260/isarc2016/0023>

Furmanek, A. F. (2024). *Impact of the fire protection requirements on the cultural heritage of the Polish old towns—Selected problems*. *Sustainability*, 17(1), 176.
<https://doi.org/10.3390/su17010176>

GÜR, Z. (2004). *Bursa Kapalıçarşı'da yangın sorunu ve yapısal açıdan alınması gereken önlemler*. Bursa Uludağ Üniversitesi.<https://avesis.uludag.edu.tr/advisingTheses/details/17005103-71e0-4fef-8e08-96047a4998cd/oai>

Ishchenko, V. I. (2023). Aspects of the Restoration and Maintenance of Architectural Structures Taking into Account Fire Risks. *Universal Library of Engineering Technology.*, 17–22.
<https://doi.org/10.70315/uloap.ulete.2023.003>

Jalil, A. bin A., & Kamarudin, M. F. (2025). At-Risk Building Fire Safety Awareness Practices: A Case Study in Bandar Hilir, Melaka. *International Journal of Research and Innovation in Social Science*, 9(28), 208–217.
<https://doi.org/10.47772/ijriss.2025.92800020>

Kaplan, Z., & Abrishami, S. (2025). *Integrating HBIM and Big Data analytics for disaster risk management in cultural heritage conservation*. *Smart and Sustainable Built Environment*.
<https://doi.org/10.1108/sasbe-04-2024-0136>

Karadağ, M. Ç. (2021). *Tarihi sosyokültürel yapıların günümüze uyarlanmasında yangın güvenliğinin sağlanması*. Bursa Uludağ Üniversitesi.
<https://avesis.uludag.edu.tr/advisingTheses/details/7752db9f-a146-47e6-9731-be721f8323d2/oai>

Li, X., & Qin, R. (2022). *Performance-based firefighting in dense historic settlements: An exploration of a firefighting approach*

combining value and risk assessment with numerical simulation. Frontiers of Architectural Research, 11(6), 1134–1150.
<https://doi.org/10.1016/j.foar.2022.08.001>

Özgünler, M. (2017). *Tarihi binalarda yangına karşı korunma ve mevzuatın irdelenmesi.* Mehmet Akif Ersoy Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü Dergisi.
<https://doi.org/10.29048/makufebed.354779>

Qiao, Y., Lam, C. C., Zhong, H., Pan, M., Zhang, T., & Wong, M. O. (2025). *BIM and GIS-integrated multi-stakeholder fire risk assessment model for heritage buildings. International Journal of Disaster Risk Reduction, 132, 105983.*
<https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2025.105983>

Torero, J. L. (2019). *Fire safety of historical buildings: Principles and methodological approach. International Journal of Architectural Heritage, 13(7), 926–940.*
<https://doi.org/10.1080/15583058.2019.1612484>

ULUÇ, A., BALABAN, M. Ş., & ESEN, S. Y. (2021). *Yapılı miras yangın risk yönetimine dair politika çerçevesi: İngiltere ve Türkiye örneklerinin karşılaştırması.* Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi, 0(24), 205–222.
<https://doi.org/10.22520/tubaked2021.24.011>

Yaman, M., & Kurtay, C. (2025). *Fire safety in historic buildings: A case study using the qualitative risk analysis method. Budownictwo i Architektura, 24(3), 63–78.*
<https://doi.org/10.35784/bud-arch.7320>

BÖLÜM 0

DİCLE ÜNİVERSİTESİ KAMPÜSÜ İÇİN SWOT ANALİZİNE DAYALI BİR TASARIM YAKLAŞIMI ÖNERİSİ

DİLŞAH KILIÇ¹
FATMA DEMET AYKAL²
GÜL ŞEBNEM TURAL³

Giriş

Üniversiteler, bilginin üretildiği ve aktarıldığı, eleştirel düşüncenin geliştiği önemli toplumsal kurumlardır. Mekânsal açıdan değerlendirildiğinde, yalnızca eğitim verilen yapılar değil aynı zamanda yoğun öğrenci ve akademisyen nüfusuna ev sahipliği yapan, kent içinde geniş alanlara yayılan ve kentsel dokuyu doğrudan etkileyen yerleşkelerdir (Yaylalı Yıldız, Çil, & Can, 2015). Üniversite kampüsleri birçok farklı işlevi aynı anda barındıran karmaşık fonksiyonlu yapılardır. Bu yapı içinde yer alan

---

¹ Yüksek Lisans Öğrencisi, Dicle Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü Orcid: 0009-0005-8710-3049

² Prof. Dr, Dicle Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Orcid: 0000-0003-2424-0407

³ Doktora Öğrencisi, Dicle Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Orcid: 0000-0002-1871-287X

birimler arasında işlevsel ve mekânsal bağların kurulması gerekir. Bu bağların sağlıklı biçimde oluşturulması, kampüsün bir bütün olarak işlemesi açısından önemlidir. Bu nedenle kampüs planlaması belirli ilkelere dayanan bilinçli bir tasarım süreciyle yürütülmelidir. Bu gereksinim doğrultusunda çeşitli stillerde kampüs tasarım yaklaşımları geliştirilmiştir. Böylece kampüs alanlarının daha düzenli, işlevsel ve sistematik bir yapı içerisinde planlanmasına olanak tanıyan bir yerleşim anlayışı ortaya çıkmıştır (Büyükşahin Sıramkaya & Çınar, 2012)

Toplumun geleceğine yön veren nitelikli insan gücünün yetiştirildiği başlıca eğitim kurumlarından biri üniversitelerdir (Eminağaoğlu & Arslan Muhacir, 2018). Üniversite kampüslerinde temel işlevleri olan eğitim ve araştırma kullanımına yönelik binalar dışında da birçok bina bulunmaktadır. Kampüsü oluşturan binalar farklı işlevler için kullanılsa da bir bütünün parçası olarak yer alırlar. Eğitim-öğretim, bilimsel faaliyet, sosyal yaşam, barınma ve alışveriş gibi birçok işlevin bir arada bulunduğu üniversite kampüslerinin planlaması mimari ve çevresel açıdan önem taşımaktadır (Sipahi, İsmailoğlu, & Torun, 2021). Öğrencilerin ders dışında vakit geçirdiği alanların, aldıkları eğitimin verimliliğine etki ettiğine dair birçok çalışma bulunmaktadır. Bu konuda Felsten (2009), üniversite öğrencilerinin sürekli dikkat gerektiren derslere katılmaları nedeniyle sıklıkla dikkat yorgunluğu yaşadıklarını ve kampüs ortamlarında dikkat yenileme araları (attention restoration theory) sağlamanın zihinsel olarak tazelenmeye ve akademik performansın artmasına yardımcı olabileceğini öne sürmüştür Lau, Gou, & Liu, (2014), üniversite kampüslerindeki açık alanların öğrenci stresi ve kampüs yaşamı üzerindeki etkilerini incelemiştir. Araştırmada, öğrencilerin üniversite yaşamında karşılaştıkları stres faktörlerine odaklanılmış; açık alanların stresi azaltma ve sağlıklı bir kampüs atmosferi oluşturma açısından iyileştirici mekânlar olarak işlev görebileceği öne sürülmüştür. Kim & Ha (2015), Güney Kore'deki

üniversite kampüslerinin mekânsal kimliğini etkileyen çevresel unsurları belirlemeyi amaçlamıştır. Seul kentindeki 28 üniversite kampüsünü inceledikleri çalışmada, güçlü mekânsal kimliğe sahip kampüslerin simgesel mimari yapılara yer verdiği, sosyal etkileşim alanlarını öne çıkardığı ve doğal çevreyi etkin biçimde kullandığı tespit edilmiştir. Hajrasouliha & Ewing (2016), kampüsün fiziksel ortamının üniversitelerin mezuniyet oranlarına etkisini incelemiştir. Yazarlar, destekleyici bir öğrenme ortamına bağlı olarak kampüs planlama ve tasarlanmanın sonuçlarını araştırmışlardır. Konuyla ilgili önceden yapılan çalışmalara bakıldığında kampüs alanlarının doğru tasarlanmasının kullanıcıların akademik başarılarına, sosyal yaşantılarına ve psikolojilerine etki ettiği görülmüştür. Öğrenci deneyimini ve bireysel başarıyı etkileyen mekânsal koşulların yanı sıra üniversiteler aynı zamanda kent ölçeğinde fiziksel ve sosyo-ekonomik dönüşümlere yol açan yapılar olarak da değerlendirilmektedir.

Kent morfolojisiyle ilgili önemli çalışmaları olan Larkham, (2000)'a göre üniversiteler buldukları kentsel çevrede önemli etkiler yarattığı için değişen kentsel dokunun bir parçası olarak değerlendirilmelidir. Larkham üniversitelerin dört temel özelliğinden şöyle bahsetmiştir:

- Üniversiteler yalnızca eğitim kurumları olmakla kalmaz ekonomik anlamda da kente istihdam yaratır. Geniş arazi kullanımlarıyla kent içinde, çeperinde veya dışında yer aldıkları bölgelere doğrudan etki ederler.

- Uzun vadeli bir sürekliliğe sahip olmaları, zaman içinde kent içinde önemli bir yer edinmelerini sağlar.

- Üniversiteler değişim ve dönüşüm içindedirler. Büyüme ve genişleme eğiliminde oldukları için mekânsal gelişimleri sürekli devam eder.

- Genişleme süreci bazen mevcut kampüs alanının büyütülmesiyle, bazen çevredeki bölgelere yayılmayla gerçekleşir. Bazı durumlarda ise üniversiteler, kentin farklı noktalarına dağılarak çok merkezli bir yapı oluşturur.

Bu özellikler göz önüne alındığında üniversite kampüslerinin tasarım süreci yalnızca fiziksel alan düzenlemeleriyle sınırlı kalmamalı aynı zamanda eğitim, sosyal etkileşim ve sürdürülebilirlik ilkelerini destekleyen mekânsal çözümler içermelidir. Üniversitelerin büyüme ve genişleme eğilimleri göz önüne alındığında kampüs planlaması uzun vadeli, esnek ve kullanıcı odaklı bir yaklaşımla ele alınmalıdır. Akademik ve sosyal yaşamı en iyi şekilde destekleyen mekânlar oluşturulmalıdır. Kampüslerin iyi tasarlanması farklı sosyal grupların bir araya gelerek etkileşimde bulunmalarına ve sosyal ilişkiler kurmalarına olanak tanıyan bir ortam sunmaları bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu alanın sunduğu sosyal ve kültürel olanaklar, öğrencilerin çok yönlü gelişimini destekler (Birinci, Erdoğan, & Birol, 2020). Kampüs tasarımlarında çevrenin etkisi de göz önünde bulundurulmalıdır. Bireyin çevresini dönüştürdüğü kadar çevrenin de birey üzerinde dönüştürücü etkisi olduğu gerçeği göz ardı edilmektedir. Bu yaklaşım insan-doğa etkileşimini ve fiziksel çevrenin öğrenme üzerindeki doğrudan etkisini ikinci plana itmektedir. Oysa ki nitelikli biçimde kurgulanmış kampüs alanları üniversite kullanıcılarının yaşam kalitesini artırma potansiyeline sahiptir. Doğal unsurlarla kurulan etkileşim, stres düzeyini azaltarak bireyler üzerinde hem zihinsel hem de fiziksel anlamda olumlu etkiler yaratmaktadır. Böylece daha sağlıklı ve dengeli bir öğrenme ortamının oluşmasına katkı sunmaktadır. Bu noktadan hareketle, kampüslerin çevresel, mekânsal ve işlevsel bileşenlerinin bir arada ele alınması gerekmektedir. Çalışmanın temel amacı, Dicle Üniversitesi kampüs alanının mevcut fiziksel ve işlevsel yapısını çok yönlü bir biçimde analiz ederek kullanıcı ihtiyaçları ve kentsel

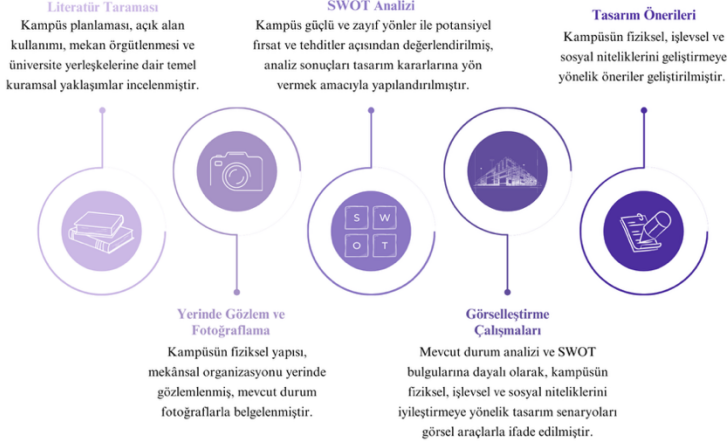
bağlam çerçevesinde değerlendirmektedir. Ayrıca daha bütüncül, sürdürülebilir ve yaşanabilir bir kampüs tasarımı için öneriler geliştirmektedir. Bu bağlamda çalışma, Dicle Üniversitesi yerleşkesinin potansiyellerini ve mevcut sorunlarını mekânsal açıdan değerlendirerek uzun vadeli, esnek ve kullanıcı odaklı bir kampüs yaklaşımının geliştirilmesine katkı sağlamayı amaçlamıştır. Aynı zamanda bu yaklaşımın benzer niteliklere sahip üniversite kampüsleri için örnek teşkil edebilecek tasarım yaklaşımlarına kaynaklık etmesi hedeflenmektedir.

Materyal ve Metot

Üniversite kampüsleri yalnızca eğitim işleviyle sınırlı alanlar değildir. Sosyal etkileşim, mekânsal bellek ve kentle kurduğu ilişki açısından çok katmanlı bir yapıya sahiptir. Bu nedenle kampüslerin planlanmasında fiziksel bütünlük, işlevsel denge ve çevresel uyum birlikte değerlendirilmelidir.

Yerel ölçekte yapılan analizler, mevcut durumun güçlü ve zayıf yönlerini görünür kılar ve geleceğe dönük tasarım kararları için yönlendirici olur. Çalışmada, Dicle Üniversitesi kampüsü SWOT analizinden elde edilen bulgular doğrultusunda incelenmiştir. Yerleşkenin fiziksel ve işlevsel yapısına dair bütüncül bir değerlendirme sunulmuştur. Ayrıca, mevcut yapısal düzenlemelerin ve alan kullanımının, üniversitenin eğitim amaçlarıyla ne ölçüde uyumlu olduğu ve gelecekteki gereksinimlere nasıl adapte olabileceği tartışılmıştır. Çalışmanın aşamaları Şekil 1’de gösterilmiştir.

Şekil 1 Çalışmanın Aşamaları

Bu araştırmada ilk olarak kampüs alanları tasarımı ile ilgili detaylı bir literatür taraması yapılmıştır. Literatür taramasının ardından çalışma alanı olan Dicle Üniversitesi kampüsü gözlemsel araştırma ve fotoğraflama teknikleri kullanılarak incelenmiştir. Elde edilen veriler ışığında mevcut durum analiz edilmiştir. Mekânsal işleyiş değerlendirilmiştir. Yapılan analizleri desteklemek amacıyla kampüsün güçlü ve zayıf yönlerini, fırsat ve tehditlerini ortaya koyan bir SWOT analizi gerçekleştirilmiştir. Böylece tasarım önerileri stratejik bir zemin üzerinde temellendirilmiştir. Son aşamada kampüsün fiziksel, işlevsel ve sosyal niteliklerini iyileştirmeye yönelik çeşitli görselleştirme çalışmaları yapılmış ve daha bütüncül, sürdürülebilir ve kullanıcı odaklı bir kampüs yaklaşımına ulaşmayı hedefleyen tasarım önerileri geliştirilmiştir. Araştırma alanını, Diyarbakır kentinde yer alan Dicle Üniversitesi kampüsü oluşturmaktadır. Temelleri 1966 yılında atılan üniversite, 1973'te Fen Fakültesi'nin açılmasıyla kurumsal yapısını genişletmiş, 1982 yılında ise bugünkü adını alarak bağımsız bir üniversite kimliği kazanmıştır. Bugün bölgenin en köklü yükseköğretim kurumlarından biri olarak eğitim, sağlık, mimarlık, mühendislik ve

idari birimlerin yerleşkeye eklenmiştir. Dicle Üniversitesi, modern bir kamusal alan olarak hem öğrencilere hem de bölge halkına hitap eden, çağın ihtiyaçlarına ve dinamiklerine uyum sağlayan bir yerleşke olarak gelişimini sürdürmektedir. Dicle Üniversitesi kampüsünün mevcut durumu, güçlü ve zayıf yönleri ile potansiyel fırsat ve tehditler açısından değerlendirilmiştir. Bu değerlendirmeler, yerinde gözlem ve fotoğraflama ile elde edilen veriler ışığında hazırlanmıştır (Şekil 3).

Şekil 3 Dicle Üniversitesi Kampüsünün SWOT Analizi

Yapılan değerlendirmeler sonucunda kampüsün güçlü ve zayıf yönleri, fırsatlar ve tehditler sistematik biçimde sınıflandırılmıştır. Bu sınıflandırma, Dicle Üniversitesi kampüsünün mevcut yapısını çok yönlü biçimde ortaya koymakta ve mekânsal gelişim sürecinin stratejik olarak ele alınmasına katkı sunmaktadır. Analiz kampüsün gelecekteki planlama kararları açısından yönlendirici bir çerçeve oluşturmuştur. Alanın sürdürülebilir, kimlikli ve dengeli bir yerleşke anlayışıyla yeniden ele alınmasına da zemin hazırlamıştır. Elde edilen bulgular aşağıdaki tabloda özetlenmiştir (Tablo 1).

Tablo 1 Kampüsün SWOT Analizi Sonuçlarının Özetlenmesi

Güçlü Yönler (Strengths)	Tanımlı ve Ayrıştırılmış Sirkülasyon Ağı	Fonksiyonel Kümelenme Örnekleri	Kampüs Yaşamını Destekleyen Mekanlar	Yenilenebilir Enerjiye Yönelim
<p>Geniş ve Geliştirilebilir Alan Potansiyeli</p> <p>*Kampüs alanı doğal topoğrafya ve mevcut yapılaşma göz önüne alındığında hem yatacak hem de fonksiyonel büyümeye elverişlidir.</p> <p>*Arazi büyüklüğü, fakültelere kendi alt komplekslerini oluşturma olanağı sunar.</p>	<p>*Fakülteler ve sosyal birimler ana sirkülasyon aksları üzerinde konumlanmıştır.</p> <p>*Yaya, araç ve servis yolları büyük oranda ayrıştırılmıştır.</p>	<p>*Sosyal Bilimler Fakülteleri (Hukuk, İİBF, Edebiyat) gibi fakültelerin aynı bölgede konumlandırılması akademik etkileşimi teşvik eder.</p> <p>*Hastane ve Sağlık MYO'nun yakın konumlanması uygulamalı eğitimi kolaylaştırır.</p>	<p>*Kütüphane öğrenci yaşam merkezi ve sosyal tesis gibi kullanıcı odaklı mekânlar kısmen de olsa kampüs yaşamını destekler.</p>	<p>*Güneş panelleri gibi sürdürülebilir uygulamalar üniversitenin çevresel duyarlılığını göstermektedir.</p>
Zayıf Yönler (Weaknesses)	Mekansal Bütünlük Eksikliği	Yetersiz Sosyal Donatı Alanları	Otopark ve Ulaşım Sorunları	Barınma ve Sosyal Yaşam Arasındaki Kopukluk
<p>Yerel Kimlikten Kopuk Mimari</p> <p>*Yapılar çoğunlukla tipik kamu binası estetiğiyle inşa edilmiş yerel mimari unsurlar göz ardı edilmiştir.</p> <p>*Bölgenin kültürel, tarihsel ve iklimsel bağlamı çoğu yapıya yansıtılmamıştır.</p>	<p>*Meslek yüksekokulları, enstitüler ve bazı fakülteler ilgili oldukları bilim gruplarından ayrı yerleştirilmiştir. Yapılar arası bağ zayıftır.</p>	<p>*Öğrencilerin boş zamanlarını değerlendirilebileceği, kültürel/sportif etkinliklere katılabileceği açık hava etkinlik alanı gibi geniş katımlı mekânlar neredeyse hiç yoktur.</p>	<p>*Mevcut otoparklar talebi karşılamamakta, kontrolsüz park sorunu yaşanmaktadır.</p> <p>*Toplu taşıma erişimi yetersizdir.</p> <p>*Kampüs içi trafik kontrolü zayıf.</p>	<p>*Yurtlar çoğunlukla kampüs dışında yer almakta ve yalnızca barınma işlevi taşımaktadır. Bu durum öğrencileri sosyal hayattan izole etmektedir.</p>
Fırsatlar (Opportunities)	Gelişime Açık Alanlar	Kültürel Kimliği İle Öne Çıkan Tasarımlar	Kente Bütünleşme Potansiyeli	Akıllı Kampüs Uygulamaları
<p>*Tematik alt kampüs bölgeleri (ör. Sağlık, Teknik Bilimler) oluşturulabilir.</p> <p>*Yeni yapılaşmalarla birlikte yeşil alan, rekreasyon ve kültürel alanların artırılması mümkündür.</p>	<p>*Diyarbakır'ın tarihi, taş mimarisi ve kültürel öğeleri kampüs tasarımına entegre edilerek yerel kimliği yansıtan özgün bir kampüs ortamı oluşturulabilir.</p>	<p>Sürdürülebilir Ekosistem Uygulamaları</p> <p>*Yağmur suyu toplama sistemleri ve güneş panel sistemleri için fiziksel potansiyel mevcuttur.</p> <p>*Ekolojik koridorlar ile doğayla bütünleşen bir kampüs ortamı oluşturulabilir.</p>	<p>*Kongre merkezi, kültür salonları, açık hava sinemaları ve pazar alanları ile kent halkı ile üniversite arasında sosyal etkileşim teşvik edilebilir.</p>	<p>*Dijital yönlendirme sistemleri, akıllı sınıf/çalışma alanları ve kullanıcı dostu mobil uygulamalarla kampüs deneyimi güzelleştirilebilir.</p>
Tehditler (Threats)	Plansız Yapılaşma Riski	Kullanıcı İhtiyaçlarının Göz Ardı Edilmesi	Güvenlik Zayıflıkları	Aşırı Yoğunluk ve Kapasite Sorunları
<p>*Master plan olmadan yapılan yeni yapılar mekânsal bütünlüğü ve kullanıcı deneyimini zayıflatabilir.</p>	<p>*Öğrenci sayısındaki artışa rağmen sosyal, akademik ve mekânsal ihtiyaçların dikkate alınmaması uzun vadede kampüs yaşam kalitesini düşürebilir.</p>	<p>*Kampüs içerisinde kamuya açık alanların yer alması, yeterli denetim ve kontrol sistemlerinin bulunmaması nedeniyle genel güvenlik risklerine hem de araç-yaya trafiğinde düzenliliklere yol açabilir.</p>	<p>*Enerji verimliliği ve çevre duyarlılığı konularında yetersiz kalınması gelecekte ciddi maliyet ve itibar kaybına yol açabilir.</p>	<p>*Altyapı sistemleri (yemekhane, laboratuvar, sosyal alanlar), öğrenci ve personel artışını karşılamada yetersiz kalabilir.</p>

Dicle Üniversitesi yerleşkesindeki fakülteler, meslek yüksekokulları, kongre merkezi, hastane binaları, laboratuvarlar, enstitü binaları ve kütüphaneler, bu çalışmada detaylı bir şekilde analiz edilmiştir. Kampüs alanı, güçlü ve zayıf yönleri doğrultusunda değerlendirilmiş; alanın barındırdığı potansiyeller ile karşı karşıya kalılabilecek olası riskler ortaya konulmuştur.

Dicle Üniversitesi kampüs yerleşkesinde, mimari tasarımların büyük ölçüde yerel kimlikten uzak olduğu ve bölgenin sosyo-kültürel ve tarihi değerlerinin yeterince yansıtılmadığı gözlemlenmektedir. Mevcut yapıların, çağın gereksinimlerine tam anlamıyla cevap veremediği ve sürdürülebilirlik açısından yetersiz olduğu tespit edilmiştir.

Kullanıcı ihtiyaçlarına uygun sosyal alanlar sınırlıdır. Öğrenci yaşam merkezi hem kapasite açısından yetersiz kalmakta hem de diğer fakültelerle entegrasyonu sağlayamadığından izole bir konumda bulunmaktadır. Öğrencilerin sosyalleşebileceği etkinlik ve festival alanlarının sınırlı olması, kampüs yaşamını olumsuz etkilemektedir.

Kampüs genelinde fakültelerin yerleşimi düzensiz olup, Sosyal Bilimler, Fen Bilimleri ve Teknik Bilimlerle ilişkili fakülteler kısmen bir arada bulunsa da bütüncül bir yerleşim planı oluşturulmamıştır. Benzer şekilde meslek yüksekokulları da ilgili lisans fakültelerinden ayrı ve düzensiz bir şekilde konumlandırılmıştır. Yenilenebilir enerji üretimi kapsamında belirli alanlara güneş panelleri yerleştirilmiş olsa da, kampüsün geniş yüz ölçümü ve enerji tüketimi dikkate alındığında mevcut kapasitenin yetersiz olduğu görülmektedir. Ayrıca, toplu taşıma ve bireysel araç girişlerinin kontrolsüz olması güvenlik açıklarına yol açmaktadır.

Bu kapsamda, mevcut durum değerlendirilerek tarihi dokuyu ve bölgenin sosyo-kültürel yapısını dikkate alan, ekonomik açıdan bulunduğu çevreye katkı sağlayan, yenilenebilir enerji kaynaklarını

etkin biçimde kullanan yaşanabilir bir kampüs yaklaşımı önerilmektedir.

Kampüs Kullanımına Yönelik Öneriler

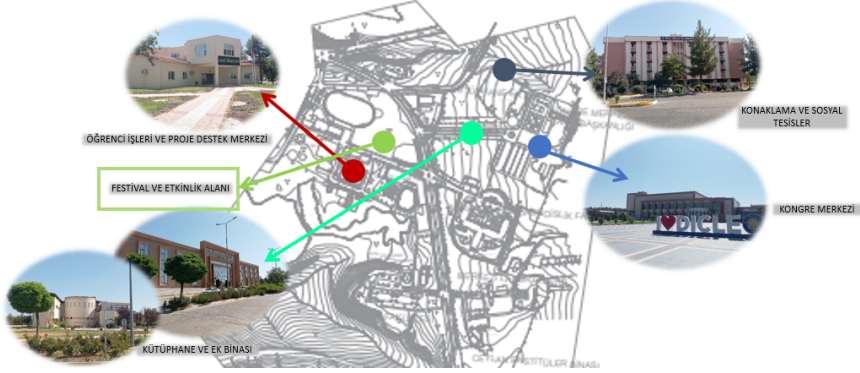
Çalışmanın bu bölümünde Dicle Üniversitesi kampüsüne yönelik tasarım yaklaşımı mevcut üniversite alanının halihazır haritası temel alınarak şematik bir biçimde ortaya koyulmuştur. Kampüsün fiziksel yapısı, mekânsal organizasyonu ve işlevsel alan dağılımı detaylı bir şekilde incelenerek önerilen yaklaşımın görselleştirilmesi sağlanmıştır. Bu yaklaşımda, SWOT analiziyle belirlenen güçlü yönlerin geliştirilmesi ve zayıf yönlerin iyileştirilmesine yönelik stratejik kararlar temel alınmıştır.

Dicle Üniversitesi kampüs yerleşkesinde, öğrenci kapasitesine uygun konaklama alanları tasarlanmalı ve bu alanlar yalnızca barınma ihtiyacını karşılamakla sınırlı kalmamalıdır. Öğrencilerin sosyal yaşamda aktif olabileceği ders dışı zamanlarını verimli geçirebilecekleri mekânsal düzenlemeler oluşturulmalıdır. Bu doğrultuda, barınma alanları ile entegre sosyal tesislerin tasarlanması öğrencilerin sosyal etkileşimini artırarak kampüs yaşamını daha dinamik hale getirecektir. Mevcut Öğrenci İşleri ve Proje Destek Merkezleri, öğrenci ve akademisyenlerin akademik ve idari ihtiyaçlarını tam anlamıyla karşılayacak şekilde geliştirilmelidir. Kampüs yerleşkesinde, belirli dönemlerde öğrenci etkinliklerinin gerçekleştirilebileceği, üniversitenin tanıtımına katkı sağlayacak festival ve etkinlik alanları planlanmalıdır.

Bu öneriler, SWOT analizinde tespit edilen sosyal donatı eksiklikleri ve barınma ile sosyal yaşam arasındaki kopukluk gibi zayıf yönlere doğrudan yanıt niteliği taşımaktadır. Mevcut Kongre Merkezi, sosyal tesislerle olan ilişkisi güçlendirilerek daha işlevsel hale getirilmeli ve şehir genelinde düzenlenecek seminer ve sempozyumların burada gerçekleştirilmesi teşvik edilerek üniversitenin akademik etkileşimi artırılmalıdır. SWOT analizinde

belirlenen "kentle bütünleşme potansiyeli" ve "akademik etkileşim alanlarının güçlendirilmesi" fırsatlarının kullanılması için sunulan öneriler görselleştirilmiştir. (Şekil 4).

Şekil 4 Öğrenci merkezleri, sosyal alanlar, konaklama tesisleri ve kongre merkezleri

SWOT analizinde belirtilen “mekânsal bütünlük eksikliği” ve “araştırma altyapısındaki yetersizlik” gibi zayıf yönlerinin öne çıktığı yerlerden biri olan Mimarlık ve Mühendislik Fakülteleri ile Teknik Bilimler Meslek Yüksekokulları, belirli bir akademik ve işlevsel hiyerarşi doğrultusunda bir arada konumlandırılmalıdır. Bu kapsamda, ilgili fakültelele ait enstitü binaları, kütüphaneler, laboratuvarlar ve sosyal alanlar, bütüncül bir kampüs planlaması çerçevesinde entegre edilerek, disiplinlerarası etkileşimi artıran bir akademik kompleks oluşturulmalıdır. Ayrıca, mevcut Mimarlık Fakültesi binasının yerine, mimarlık eğitime yön vererek çağdaş gereksinimlere yanıt verebilecek, işlevsel ve yenilikçi bir tasarıma sahip yeni bir fakülte binasının inşa edilmelidir (Şekil 5).

Şekil 5 Teknik Bilimler Kompleksi

SWOT analizindeki fırsatlardan “gelişime açık alanlar” ile kullanıcı deneyimini artıracak işlevsel “kümelene potansiyelinin” en etkin kullanılabileceği alanlardan biri kampüs içerisindeki sirkülasyon ağı üzerinde konumlanan yeni stadyumun çevresidir. Bu alana Spor Bilimleri Fakültesi ile spor tesislerini kapsayan entegre bir spor kompleksi eklenerek, eğitim ve sportif faaliyetlerin bir arada yürütülebileceği işlevsel bir alan oluşturulmalıdır. Bununla birlikte, mevcut durumda bir arada bulunan Sosyal Bilimler fakültelerine gerekli eklemeler yapılarak, bütüncül bir planlama doğrultusunda tasarlanan kampüs yaklaşımına uygun, akademik ve sosyal gereksinimleri karşılayan bir Sosyal Bilimler Fakülte Kompleksi tamamlanmalıdır (Şekil 6).

Şekil 6 Sosyal Bilimler Kompleksi

Ziraat Fakültesi, araştırma laboratuvarları, Veterinerlik Fakültesi, Hayvan Hastanesi ve ilgili araştırma sahaları, disiplinlerarası iş birliğini destekleyecek şekilde entegre bir kompleks olarak tasarlanmalıdır. Mevcut mekânlara işlevsel eklemeler yapılarak, eğitim ve araştırma faaliyetlerini destekleyen kapsamlı bir yapı oluşturulmalıdır. Bu öneri, SWOT analizinde tanımlanan araştırma altyapısının güçlendirilmesi ve disiplinler arası etkileşimin artırılması gerekliliğine dayanmaktadır.

SWOT analizindeki tehditler arasında yer alan ulaşım sistemlerindeki kontrolsüzlük ve güvenlik zafiyetlerini azaltmaya yönelik önerilerden biri ise mevcut sirkülasyon ağı üzerinde bir ring sistemi geliştirilerek, güvenlik açığına neden olan toplu taşıma araçlarının kampüs alanına kontrolsüz girişleri engellenmektir. Tasarlanacak binalar yerel mimari dokuya uyumlu olup bölgenin kültürel ve tarihi kimliğini yansıtacak şekilde inşa edilmelidir. Tarımsal faaliyetlere uygun olmayan alanlarda yenilenebilir enerji üretimini desteklemek amacıyla güneş panelleri yerleştirilerek, kampüsün enerji ihtiyacını kendi kaynaklarıyla karşılayabilen sürdürülebilir bir yerleşke yaklaşımı oluşturulmalıdır. Tüm bina tasarımları, çevresel sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda planlanarak, uzun vadeli kullanım ve ekolojik denge gözetilerek şekillendirilmelidir. Bu yaklaşım, SWOT analizinde fırsatlar arasında yer alan sürdürülebilir ekosistem uygulamaları ve tehditler arasında belirtilen sürdürülebilirlikte geride kalma riskine doğrudan yanıt vermektedir. (Şekil 7).

Şekil 7 Ziraat fak. ve araştırma laboratuvarları, veterinerlik fak. hayvan hastanesi ve araştırma sahaları

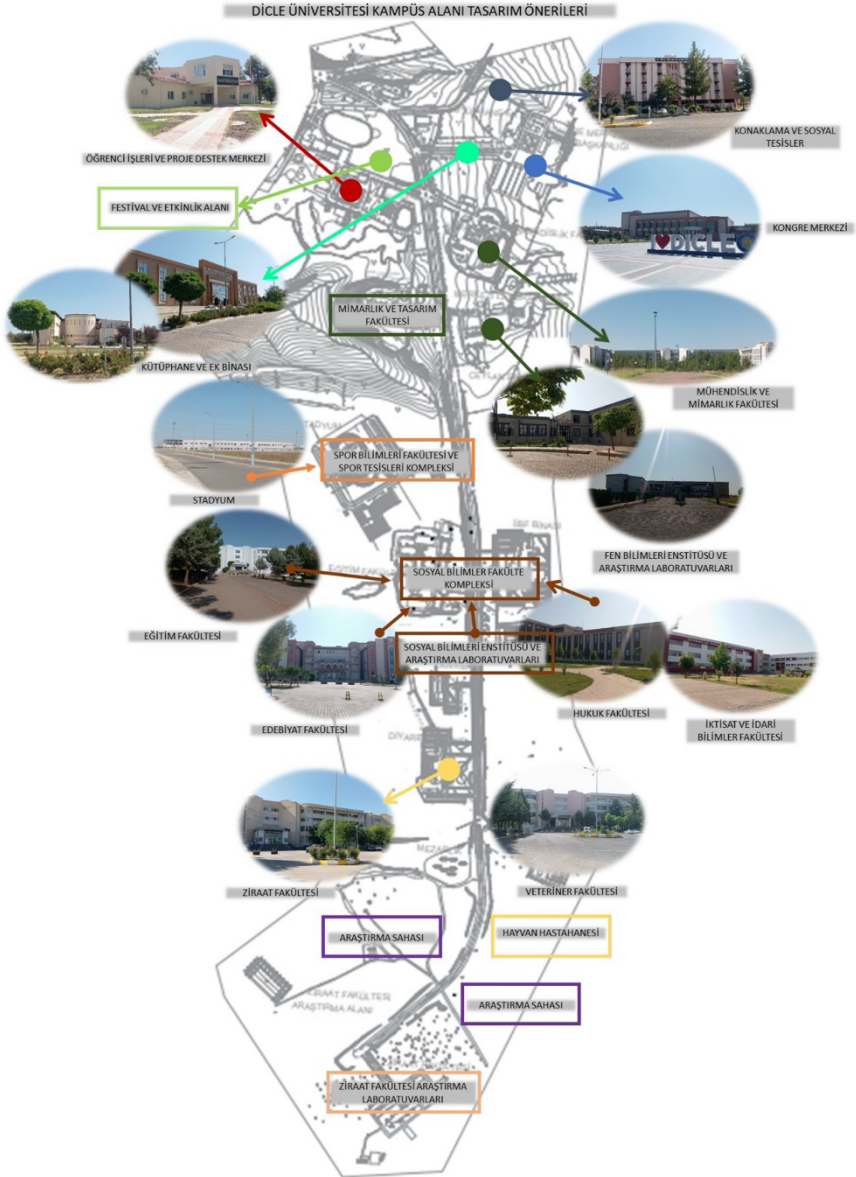
Önerilen tasarım yaklaşımı, mevcut kampüs sirkülasyon ağını koruyarak sürekliliğini sağlamaktadır. Bu doğrultuda, mekânsal eklemeler ve mevcut yapıların yeniden işlevlendirilmesi ile daha bütüncül ve işlevsel bir yerleşke düzeni oluşturulmaktadır. Tasarım sürecinde, kampüsün erişilebilirliği, kullanıcı ihtiyaçları ve mekânsal verimlilik esas alınarak var olan altyapıyı destekleyici ve geliştirici mekânsal müdahaleler önerilmektedir. Böylece kampüs içerisinde dolaşım akışı kesintiye uğramadan sürdürülebilir, işlevsel ve kullanıcı odaklı bir mekânsal organizasyon hedeflenmektedir.

Çalışmada yer alan kampüs yaklaşımı, her bilim dalına ait fakülteler, yüksekokullar, kütüphaneler, laboratuvarlar, enstitü binaları ve sosyal alanların entegre bir şekilde çalışmasını amaçlamaktadır. Her kompleks, kendi içinde bağımsız bir kampüs birimi olarak tasarlanmış olup, genel yerleşke planı içinde birbirleriyle uyumlu bir şekilde yer alacak şekilde düzenlenmiştir. Mevcut sirkülasyon ağına eklenen bu akademik ve sosyal kompleksler, kampüs yerleşkesinin daha verimli, işlevsel ve düzenli bir mekânsal organizasyonla yeniden yapılandırılmasını sağlamaktadır. Bu tasarım yaklaşımı, kampüsün fiziksel ve işlevsel

açıdan daha etkin eğitim ve araştırma ortamı sunmasına olanak tanımaktadır.

Çalışma kapsamında, Dicle Üniversitesi kampüs yerleşkesi, belirlenen tasarım ilkeleri doğrultusunda parçadan bütüne doğru yeniden kurgulanmıştır. Öğrencilerin ve akademisyenlerin mevcut ve gelecekteki ihtiyaçlarını karşılayacak, esnek ve sürdürülebilir bir tasarım yaklaşımı benimsenmiştir. Tasarım süreci, kampüsün fiziksel, işlevsel ve sosyal bileşenleri SWOT analizi çerçevesinde değerlendirilerek şekillendirilmiştir. Öneriler bu stratejik analiz doğrultusunda yapılandırılmıştır. Böylece, yerleşkenin uzun vadeli gelişimine katkı sunacak, işlevsel ve bütüncül bir kampüs planlaması önerilmiştir. Geliştirilen kampüs planlama önerisinin genel kurgusu, Şekil 8’de şematik olarak gösterilmektedir.

Şekil 8 Geliştirilen Kampüs Planlama Önerisinin Genel Kurgusu

Sonuç ve Öneriler

Gelişen teknolojik olanaklar günümüz ihtiyaçlarını sürekli olarak değiştirmekte ve dönüştürmektedir. Bu değişim, hayatın pek çok alanını etkilemekte olup özellikle eğitim hayatı üzerinde belirgin etkiler yaratmaktadır. Eğitim süreci, bireylerin hayatında kritik bir yere sahip olduğundan bu dönüşümün üniversite kampüsleri üzerine de yansması kaçınılmazdır. Eğitim alınan üniversitelerin teknolojik ve sosyal dönüşüme uyum sağlayacak şekilde yeniden tasarlanması, geleceğin gereksinimlerine cevap verebilen daha modern ve verimli öğrenim ortamlarının oluşturulmasına olanak tanıyacaktır.

Araştırma kapsamında gerçekleştirilen literatür taramaları ve saha analizleri sonucunda, kampüs alanının sahip olduğu fiziksel büyüklük ve doğal topoğrafyanın önemli bir potansiyel sunduğu görülmüştür. Buna karşın, mevcut mekânsal organizasyonun yerel kimlikten uzak oluşu, fonksiyonel kümelenmenin yeterince sağlanamaması, sosyal donatı alanlarının yetersizliği ve araştırma altyapısındaki eksiklikler, kampüs yaşam kalitesini sınırlayan temel sorunlar olarak tespit edilmiştir. Bu bağlamda, SWOT analizi çerçevesinde ortaya konan güçlü ve zayıf yönler, fırsatlar ve tehditler, kampüsün geleceğe yönelik stratejik gelişimi açısından yol gösterici bir temel oluşturmuştur. Çalışmada mevcut sirkülasyon ağı korunarak kampüs içerisindeki akademik, sosyal ve kültürel işlevlerin bütüncül bir yaklaşımla yeniden örgütlenmesi üzerine öneriler geliştirilmiştir. Öğrenci merkezleri, sosyal tesisler, barınma alanları, akademik kompleksler ve araştırma birimlerinin birbiriyle etkileşim içinde yer alacağı şekilde konumlandırılması, hem fiziksel verimliliği hem de kullanıcı deneyimini artırmaya yönelik bir planlama anlayışını yansıtmaktadır. Ayrıca kampüsün sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda yeniden yapılandırılması çevresel etkilerin minimize edilmesini ve enerji verimliliğinin artırılmasını mümkün kılacaktır.

Yerel kültürel ve tarihsel dokunun mekâna yansıtılması üniversitenin kimliğinin güçlendirilmesine katkı sağlayacak, kentle bütünleşen bir kampüs yapısının oluşmasını destekleyecektir. Öte yandan, disiplinler arası iş birliğini teşvik eden mekânsal kurgular, akademik etkileşimi artırarak araştırma ve eğitim kalitesinin yükseltilmesine olanak tanıyacaktır. Kampüs içi ulaşım sistemlerinin yeniden düzenlenmesi ve güvenlik önlemlerinin artırılmasıyla, kullanıcıların daha güvenli ve erişilebilir bir mekânsal çevrede eğitim faaliyetlerini sürdürebilmeleri sağlanabilecektir.

Sonuç olarak, bu çalışma kapsamında geliştirilen kampüs tasarım önerileri, yalnızca Dicle Üniversitesi için değil benzer yapısal ve kültürel bağlama sahip üniversiteler için de örnek oluşturabilecek niteliktedir. Uzun vadeli, esnek, kullanıcı odaklı ve sürdürülebilir bir kampüs planlaması anlayışının benimsenmesi üniversitelerin toplumsal işlevlerini daha etkin biçimde yerine getirmelerine katkı sunacaktır. Bu doğrultuda, üniversite yerleşkelerinin çağdaş ihtiyaçlara cevap veren, kimlikli, yaşanabilir ve entegre mekânlar olarak tasarlanması gerekliliği bir kez daha ortaya konulmuştur.

Kaynakça

- Büyükşahin Sıramkaya, S., & Çınar, K. (2012). ÜNİVERSİTE KAMPÜS YERLEŞKELERİNDE ORTAK KULLANIM MEKÂNLARININ İNCELENMESİ: SELÇUK ÜNİVERSİTESİ ALEADDİN KEYKUBAT KAMPÜSÜ ÖRNEĞİ. *Selçuk Üniversitesi Mühendislik, Bilim Ve Teknoloji Dergisi*, 27(2), s. 61-72.
- Birinci, N., Erdoğan, S. K., & Birol, G. (2020). Bir kamusal temas alanı olarak kampüs açık alanları: İzmir Demokrasi Üniversitesi kampüs tasarımı. *Journal of Social and Humanities Sciences Research*, 7(50), s. 232-240.
- Dicle Üniversitesi kurumsal tanıtım sayfası. (2025). Mayıs 2025 tarihinde Dicle Üniversitesi.: <https://www.dicle.edu.tr/tr/birimler/uluslararası-tam-zamanlı-ogrenciler/sayfalar/universitemiz-7578> adresinden alındı
- Eminağaoğlu, Z., & Arslan Muhacir, E. S. (2018). Artvin Çoruh Üniversitesi Kampüs Alanlarının Planlama ve Tasarım İlkeleri Kapsamında Değerlendirilmesi. *Artium*, 6(1), s. 38-43.
- Felsten, G. (2009). Where to take a study break on the college campus: An attention restoration theory perspective. *Journal of Environmental Psychology*, 29(1), s. 160-167.
- Hajrasouliha, A. R., & Ewing, R. (2016). Campus does matter: The relationship of student retention and degree attainment to campus design. *Planning for Higher Education*, 44(1), s. 30-44.

- Kim, J., & Ha, M. (2015). A study of the environmental elements affecting campus images. *Journal of Asian Architecture and Building Engineering*, 14(1), s. 1-8.
- Larkham, P. (2000). Institutions and urban form: The example of universities. *Urban Morphology*, s. 63–77.
- Lau, S. S., Gou, Z., & Liu, Y. (2014). Healthy campus by open space design: Approaches and guidelines. *Frontiers of Architectural Research*, 3(4), s. 452–467.
- Sipahi, S., İsmailoğlu, S., & Torun, A. (2021). ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ ÖĞRENCİ YAŞAM MERKEZİNİN KARŞILAŞTIRMALI MEKANSAL İNCELEMESİ ÜZERİNE BİR ÇALIŞMA. *The Turkish Online Journal of Design Art and Communication*, 11(2), s. 687-707.
- Yaylalı Yıldız, B., Çil, E., & Can, I. (2015). Kampüs Morfolojisi: Bir Yaşam Alanı Olarak Üniversite Yerleşkelerinin Analizi. *Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı*, 1. *Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, (s. 368–386). Mersin.

BÖLÜM 0

TARİHİ DOKUNUN YENİDEN ÜRETİMİ MÜMKÜN MÜ? ANTAKYA UZUN ÇARŞI'NIN DEPREM SONRASI YENİDEN İNŞASINDA OTANTİKLİK TARTIŞMASI

1. MAZLUM KALAK¹

2. ŞEYMA DUMAN GÜLTEPE²

Giriş

Antik çağlardan günümüze kadar kesintisiz yerleşime sahne olan Antakya, sahip olduğu çok katmanlı kültürel yapısı, ticari sürekliliği ve mekânsal örgütlenmesi ile Anadolu kentleri içerisinde özgün bir konuma sahiptir. Bu çok katmanlı yapının en önemli bileşenlerinden biri olan Uzun Çarşı bir ticaret mekânı olmanın ötesinde kentsel belleğin, sosyal ilişkilerin ve gündelik yaşam pratiklerinin üretildiği bir kamusal odak olarak tarih boyunca kentin kimliğinde belirleyici bir rol üstlenmiştir. Dar sokak dokusu, organik gelişen mekânsal kurgusu, geleneksel yapı teknikleri ve özgün malzeme kullanımıyla Uzun Çarşı, Antakya'nın “yaşayan miras” niteliğinin en somut göstergelerinden biri olarak değerlendirilmektedir (Gündüz & Reyhanoğlu, 2018), (Güngördü, 2020).

---

¹ Dr. Öğr. Üyesi, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Orcid: 0000-0003-0516-4218

² Arş. Gör, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Mimarlık ve Tasarım Fakültesi, Mimarlık Bölümü, Orcid: 0000-0003-4175-0273

Koruma kuramı bağlamında tarihi çevrelerin değerlendirilmesi, fiziksel yapıların korunmasıyla sınırlı olmayıp bu yapıların oluşturduğu bütünsel çevrenin, yani doku, kullanım biçimi ve anlam katmanlarının birlikte ele alınmasını gerektirir. 20. yüzyılın ikinci yarısından itibaren gelişen koruma anlayışı, anıtsal yapı ölçeğinden çıkarak kentsel ölçekte tarihi çevrelerin korunmasına yönelmiş; bu süreçte otantiklik (authenticity), bütünlük (integrity) ve özgünlük gibi kavramlar temel belirleyiciler haline gelmiştir (Ahunbay, 2018; Ahunbay, 2019). Özellikle Venedik Tüzüğü'nün 9. maddesinde restorasyonun amacının yapının estetik ve tarihsel değerlerini ortaya çıkarmak olduğu vurgulanırken, 15. maddesinde rekonstrüksiyonun ancak istisnai durumlarda ve yeterli belgeye dayalı olarak uygulanabileceği belirtilmektedir. Benzer şekilde Nara Özgünlük Belgesi, otantiklik kavramını fiziksel özelliklerle sınırlamayıp kültürel bağlam, kullanım ve gelenekler gibi unsurları da kapsayacak şekilde genişletmiştir. ICOMOS ve Burra Tüzüğü ise “yerin ruhu” (genius loci) ve mekânsal belleğin korunmasının, fiziksel müdahalelerin ötesinde ele alınması gerektiğini ortaya koymaktadır.

Bu bağlamda rekonstrüksiyon (yeniden yapım) kavramı, koruma kuramı içerisinde her zaman tartışmalı bir yere sahip olmuştur. Rekonstrüksiyon, yıkılmış ya da büyük ölçüde zarar görmüş yapıların yeniden inşa edilmesini ifade ederken, bu müdahalenin “taklit mi yoksa temsil mi olduğu” sorusu literatürde önemli bir tartışma alanı oluşturmaktadır (Jokilehto, 1999). Belgeye dayalı yeniden yapım ilkeleri, rekonstrüksiyonun bilimsel verilere dayanmasını zorunlu kılarken, yapının özgünlüğünün ve tarihsel sürekliliğinin ne ölçüde yeniden üretilebileceği sorusu halen geçerliliğini korumaktadır. Ahunbay (2019), rekonstrüksiyonun ancak zorunlu durumlarda ve sınırlı ölçekte uygulanması gerektiğini, aksi halde “tarihsel yanılısma” yaratma riskinin bulunduğunu ifade etmektedir.

Afetler sonrasında tarihi çevrelerin korunması ise bu tartışmayı daha da karmaşık hale getirmektedir. Deprem, savaş ve benzeri yıkıcı olaylar sonrasında uygulanan yeniden inşa süreçleri, acil müdahale ile kalıcı koruma arasındaki dengeyi zorunlu kılmaktadır. Örneğin Varşova Eski Şehri II. Dünya Savaşı sonrası büyük ölçüde rekonstrüksiyonla yeniden inşa edilmiş ve UNESCO Dünya Mirası

Listesi'ne alınmıştır; ancak bu durum dahi otantiklik tartışmalarını sona erdirmemiştir. Güncel koruma yaklaşımlarında ise “dirençli miras” (heritage resilience) kavramı ön plana çıkmakta, risk yönetimi ve sürdürülebilir koruma stratejileri önem kazanmaktadır (ICOMOS, 2017), (Pendlebury, 2013).

Türkiye’de koruma uygulamaları, temel olarak 2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu çerçevesinde yürütülmekte olup bu yasa kapsamında tarihi çevrelerin korunması, restorasyonu ve gerekli durumlarda rekonstrüksiyonu belirli ilkelere bağlanmıştır. Uluslararası metinlerle uyumlu olarak rekonstrüksiyonun sınırlı ve belgeli durumlarda uygulanabileceği kabul edilmekte, ancak uygulamada bu sınırların zaman zaman esnetildiği görülmektedir.

6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen ve 2023 Kahramanmaraş Depremleri olarak literatüre geçen afet, Antakya’nın tarihi dokusunda geri dönüşü zor kayıplara yol açmıştır. Bu süreçte Uzun Çarşı ve çevresindeki geleneksel sivil mimarlık örnekleri büyük ölçüde yıkılmış, yapıların yanında sokak örgüsünün, kullanım biçimlerinin ve sosyal ilişkilerin de zarar gördüğü bir tablo ortaya çıkmıştır. Bu durum sadece fiziksel kayıplarla sınırlı olmayan bunun yanında kentsel bellekte ciddi bir kopuşa işaret etmektedir. Deprem sonrası süreçte başlatılan yeniden inşa çalışmaları kapsamında çarşının rekonstrüksiyon yoluyla yeniden ayağa kaldırılması hedeflenmekte, ancak bu yaklaşımın çevresel bağlamdan kopuk bir şekilde ele alınması önemli bir tartışma alanı oluşturmaktadır.

Bu noktada temel problem, yıkım sonrası gerçekleştirilen yeniden yapıım sürecinde otantikliğin ne ölçüde korunabileceği sorusunda düğümlenmektedir. Fiziksel olarak yeniden inşa edilen bir çarşı, onu var eden sosyal, kültürel ve mekânsal ilişkilerden bağımsız düşünüldüğünde, gerçekten aynı “yer” olarak varlığını sürdürebilir mi? Başka bir ifadeyle, mekânın ruhu (genius loci) yeniden üretilebilir mi, yoksa yalnızca fiziksel bir temsil mi ortaya konmaktadır? Özellikle Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı tarafından yürütülen uygulamalarda rekonstrüksiyonun öncelikli bir yöntem olarak benimsenmesi, bu soruları daha da kritik hale getirmektedir.

Bu alışma, Uzun arşı'nın sadece tekil bir yapı ya da yapı grubu olarak değil, çevresindeki sivil yerleşim alanları, sokak dokusu ve sosyal yaşam ile bir bütün olarak değerlendirilmesi gerektiği varsayımından hareket etmektedir. Çalışmanın temel amacı, rekonstrüksiyon odaklı müdahalelerin, kentsel ölçekte tarihi dokunun sürekliliğini ve mekânsal belleği ne ölçüde yeniden üretebildiğini tartışmak; fiziksel yeniden yapım ile kültürel süreklilik arasındaki ilişkiyi sorgulamaktır. Bu doğrultuda çalışma, kentsel doku ölçeğinde ele alınmakta ve Uzun arşı ile yakın çevresi araştırma sınırını oluşturmaktadır.

Yöntem olarak, bu alışma, 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş Depremleri sonrasında Antakya Uzun arşı özelinde yürütülen rekonstrüksiyon uygulamalarını inceleyen nitel bir durum çalışması olarak kurgulanmıştır. Araştırma, tarihsel özgünlük ile afet sonrası yeniden inşa pratikleri arasındaki ilişkiyi sorgulamakta; mekânsal sınırını çarşının yeniden inşasına başlanan ilk etabı oluşturmaktadır. Çalışmanın kavramsal erevesi, ulusal ve uluslararası koruma literatürünün incelenmesine dayanmaktadır. Bu kapsamda otantiklik, mekânsal bellek ve "yerin ruhu" kavramları üzerinden Venedik Tüzüğü, Nara zgnlk Belgesi ve Burra Tüzüğü temel referanslar olarak ele alınmıştır. Uzun arşı'nın deprem öncesi morfolojik yapısı ise mevcut akademik çalışmalar ve tarihsel belgeler aracılığıyla değerlendirilmiştir. Araştırmada veri toplama süreci, belge analizi ve saha çalışmasına dayanmaktadır. evre, Şehircilik ve İklım Değişikliği Bakanlığı ve TOKİ tarafından yürütülen projelere ilişkin plan, kesit ve malzeme verileri incelenmiş; bunlar deprem öncesine ait rölöve ve haritalarla karşılaştırılmıştır. Ayrıca saha gözlemleri ve fotoğraflama çalışmaları ile yeniden inşa sürecindeki fiziksel müdahaleler ve oluşan yeni mekânsal düzen kayıt altına alınmıştır.

Sonuç olarak bu çalışma, afet sonrası yeniden inşa süreçlerinde yalnızca fiziksel üretime odaklanan yaklaşımların yetersizliğini ortaya koymayı ve tarihi çevrelerin korunmasında bütüncül, bağlamsal ve çok katmanlı bir yaklaşımın gerekliliğini tartışmayı amaçlamaktadır.

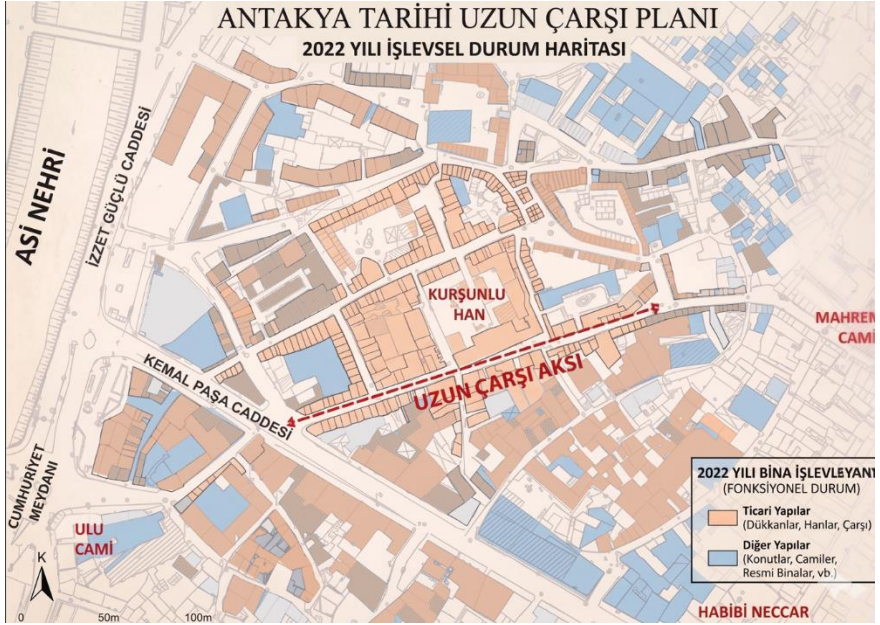
Uzun Çarşının Tarihi ve Antakya İçin Önemi

Antakya kentinin kalbinde yer alan Uzun Çarşı'nın temelleri M.Ö. 300'lü yıllara kadar uzanmakla birlikte bugünkü karakteristik yapısının temelleri M.S. 700'lerde kentin Arap hakimiyetine girmesiyle atılmıştır. Özellikle 15. Yüzyıl ve sonrasında, Osmanlı idaresine geçilen dönemlerde, kurumsal ve mimari olarak tam anlamıyla olgunlaşan Uzun Çarşı'nın, Evliya Çelebi'nin Seyahatnamesi'nde dinamik yapısı ile kentin can damarı olduğundan bahsedilmektedir (Gündüz & Reyhanoglu, 2018). Fiziksel sınırların çok ötesinde bir önem taşıyan bu ticaret mekanı, cami, kilise ve havra üçgeni arasında konumlanan, Antakya'nın ünlü "hoşgörü kenti" kimliğinin gündelik yaşama yansıdığı, farklı inanç ve kökenlerden gelen esnafların bir arada üretim yaptığı bir kamusal odak niteliğindedir. Osmanlı lonca sisteminin izlerini barındıran mesleki örgütlenme biçimi (Sakaoğlu 2017), geleneksel mimariyle birleşen kentin "yerin ruhu"nu (genius loci) oluşturmuştur. Dar sokaklar, avlulu yapılar ve yarı açık mekanlar, kentin iklimsel koşullarına uygun organik bütünlük sergilerken (Şekil 2); nesilden nesile aktarılan el sanatları, zanaatlar ve gastronomi kültürü de çarşayı "yaşayan miras" alanına dönüştürmüştür. Bu bağlamda Uzun Çarşı Antakya'nın sosyal omurgasını ve özgün kentsel kimliğini oluşturmaktadır (Şekil 1).

Şekil 1. Kentsel kimlik ögesi Uzun Çarşı

Şekil 2. Deprem Öncesi Uzun Çarşı

Çarşı kompleksi; Ulu Cami, Habib-i Neccar Camii, mescitler, hamamlar, sabunhaneler ve çeşitli kamusal yapılarla (Tablo 1) birlikte kent merkezinin temel yapısal bileşenlerini oluşturmuştur (Turgut, 1986). Bunun yanında attarlar, kuyumcular, keçeciler, hasırcılar, abacılar, terziler, tenekeçiler, marangozlar, çıkırıçılar, debbağlar, kunduracılar, demirciler, nalbantlar ve bıçakçılar gibi çok sayıda geleneksel zanaat koluna ev sahipliği yaparak ekonomik ve sosyo-kültürel bir üretim alanı olarak önem kazanmıştır. Zaman içerisinde bazı işlevlerde dönüşüm yaşanmış olsa da bu zanaatların önemli bir bölümü benzer işlevsel ilişkiler ve mekânsal bütünlük içerisinde varlığını koruyarak kültürel sürekliliğin temel unsurlarından biri olmuştur.

Tablo 1. Uzun Çarşı ve Bölgesindeki Fonksiyonlar

Kategori	1930'lu Yıllarda Uzun Çarşı ve Bölgesindeki Fonksiyonların İsimleri
ARASATALAR	Manavlar, Nalbantlar, Çıkırıçılar, Marangozlar, Abacılar, Bıçakçılar, Semerciler, Uncular, Ayakkabıcılar, Bakırcılar,

	Hasırcılar, Terziler, Tenekeçiler, Attarlar, Elbiseciler, Kılıçlar, Keçeciler, Debbâğlar, Nalburlar
HANLAR	Beşir Sabuncu Hanı, Kurşunlu Han, Sabun Hanı, Sokullu Han, Esad Ağa Hanı, Yeni Han
PAZARLAR	Odun Pazarı, Buğday Pazarı, Perşembe Pazarı, İplik Pazarı, Meyve-Sebze Hali, Hayvan Pazarı
CAMİ ve MESCİDLER	Ulu Cami, Habib-i Neccar Camii, Ağa Camii, Ahmediye Camii, Yeni Camii, Mahremiye Camii, Meydan Camii, Han Mescidi, Selvili Mescit, Semerciler Mescidi
HAMAMLAR	Saka Hamamı

Antakya'nın kentsel belleğini ve Uzun Çarşı'nın mekânsal kurgusunu anlamak, kentin jeolojik kaderi olan depremler tarihini okumayı zorunlu kılar. Sanat tarihçilerinin ve kent araştırmacılarının sıklıkla ifade ettiği üzere Antakya; M.S. 115, 526, 1822 ve 1872 yılları başta olmak üzere tarih boyunca çok büyük depremlerle yerle bir olmuş ve her seferinde küllerinden yeniden doğarak yeni halini almıştır (Asarcıklı, 1989). Bu yıkım ve yeniden inşa döngüsü, Uzun Çarşı'nın yüzyıllar içindeki morfolojik değişiminin de temel belirleyicisi olmuştur.

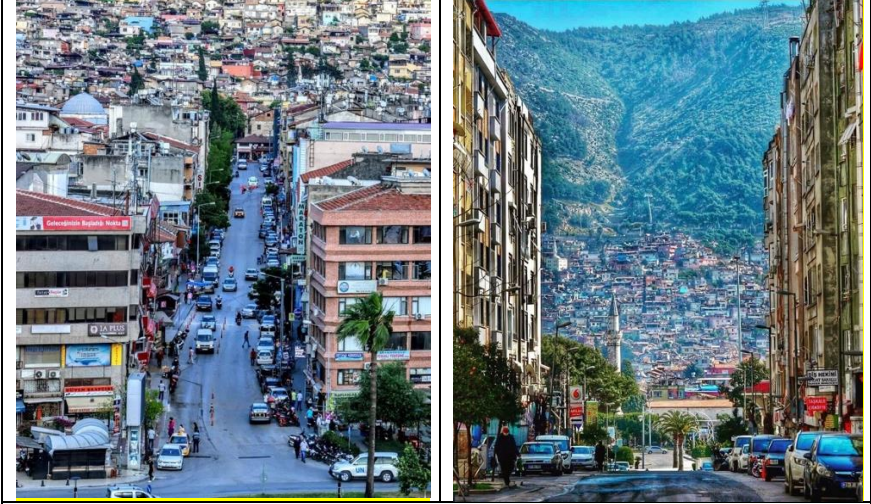
Çarşının bulunduğu aks, Helenistik ve Roma dönemlerinde kentin ana omurgasını oluşturan, iki yanı anıtsal sütunlarla çevrili, geniş ve doğrusal *Cardo Maximus* (Ana Cadde) olarak işlev görmekteydi. Ancak 526 yılı ve sonrasında art arda gelen yıkıcı antik çağ depremleri bu anıtsal ve katı planlı Roma dokusunu büyük ölçüde tahrip etmiştir (Downey, 1961; Pamir, 2014). Yıkıntıların üzerine yeniden kurulan kent, İslam ve Arap hakimiyetinin de mekânsal pratikleriyle birleşerek antik dönemin geniş caddelerinden (*Cardo*); çok daha organik, içe dönük ve dar sokaklı geleneksel "souq" (çarşı) mimarisine evrilmiştir (Kennedy, 1985).

Osmanlı döneminde arasta ve lonca kültürüyle zirveye ulaşan çarşı mimarisi de kendi içinde büyük sarsıntılar geçirmiştir. Özellikle 20 binden fazla insanın hayatını kaybettiği 1822 depremi ve kentin ticari dokusunu yerle bir eden 1872 depremi, Uzun Çarşı'da büyük yapısal dönüşümlere neden olmuştur (Turgut, 1986). 2023 depremleri öncesi, Antakyalıların "tarihi" olarak benimsediği,

geleneksel ahşap, taş ve kerpiç işçiliğinin bir arada görüldüğü, tonozlu ve avlulu ticari dokunun çok büyük bir kısmı aslında 1872 depremi sonrasındaki "yeniden yapım" sürecinin bir ürünüdür. Bir başka deyişle, Uzun Çarşı tarih boyunca hiçbir zaman tek bir dönemin dondurulmuş bir kopyası olarak kalmamış; her büyük yıkımdan sonra dönemin ihtiyaçlarına, malzemelerine ve sosyolojisine göre kendi otantikliğini yeniden üreterek günümüze ulaşmıştır (Tablo 2).

Tablo 2. Deprem öncesi Uzun Çarşı

Deprem Öncesi Kemal Paşa Caddesi

Kaynak: Gazete Duvar, 2023

6 Şubat 2023 tarihinde yaşanan Kahramanmaraş Depremleri ise Antakya'yı ve Uzun Çarşı'yı 7. kez enkaz haline getirmiştir. Tarihin bu en büyük yıkımlarından birinin ardından başlayan bugünkü yeniden inşa süreci, "8. Antakya"nın nasıl bir temele oturacağı sorusunu gündeme getirmektedir. Kentin geçmişteki yedi büyük yıkımdan sonra organik bir şekilde kendi sosyolojisi ve yerel dinamikleriyle ayağa kalkma pratiği göz önüne alındığında; bugün uygulanacak hızlı ve standartlaştırılmış bir rekonstrüksiyon modelinin, Uzun Çarşı'nın binlerce yıllık "yıkılıp yeniden uyum sağlama" belleğine ne kadar sadık kalacağı koruma kuramı açısından büyük bir sınav niteliğindedir. Kentin 8. kez küllerinden doğması, geçmişin hatalarını tekrarlamadan ve sırf eskinin yüzeysel bir kopyasını yaratmadan, mekânın ruhunu çağdaş ve dirençli bir şekilde geleceğe taşımakla mümkün olabilecektir.

2023 Depremleri Sonrası Uzun Çarşı ve Çevresi

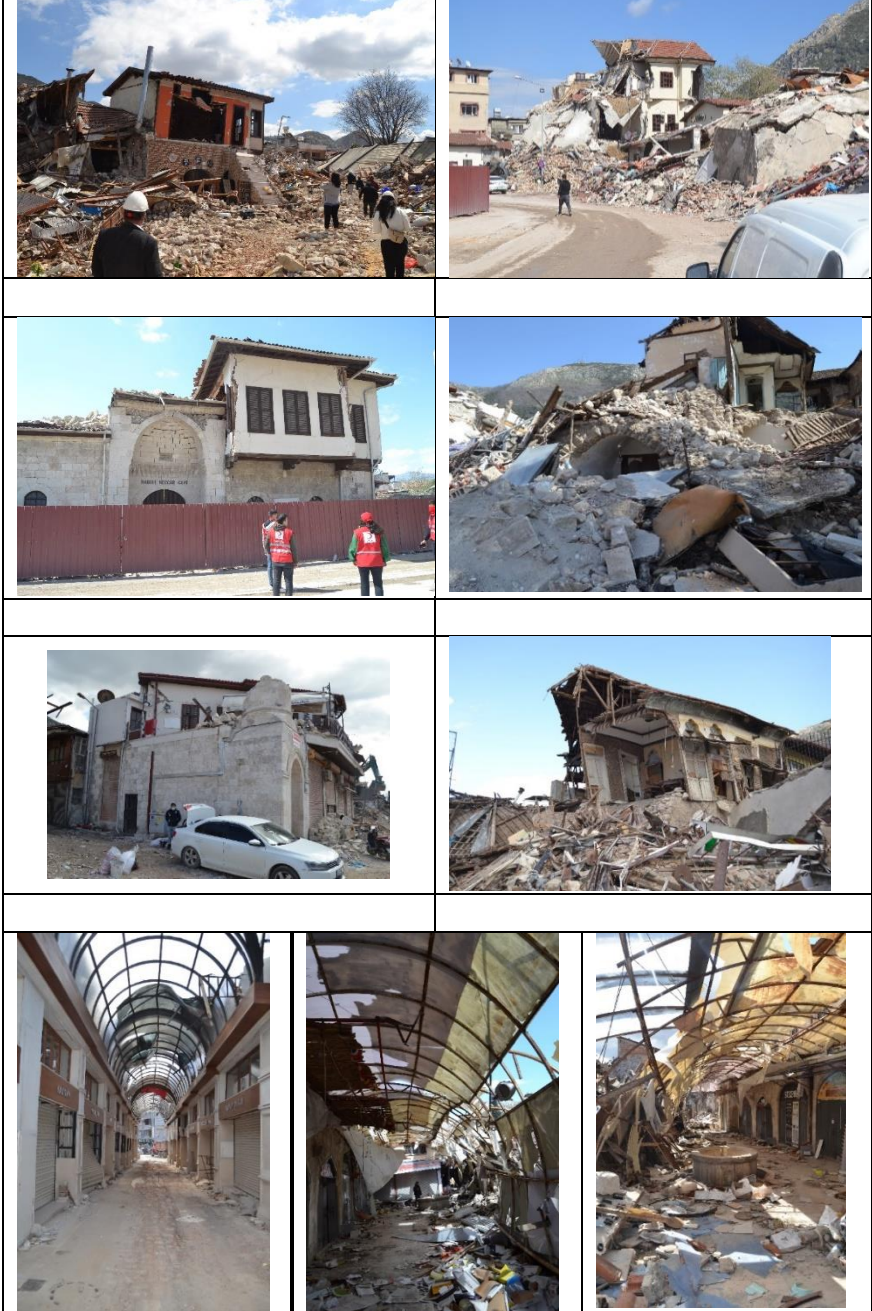
Kültürel miras alanları; çarpık kentleşme, savaşlar, yanlış onarım politikaları ve iklim değişikliği gibi insan kaynaklı tehditlerin yanı sıra doğa kaynaklı afetler nedeniyle de geri dönülmez kayıplar yaşama riski altındadır. Bu afetlerin başında gelen depremler, tarihi dokuların hem fiziksel bütünlüğünü sarsmakta hem de bu dokulara

hayat veren sosyal ağıları kopararak kültürel mirasın yok olmasına zemin hazırlamaktadır. Antik çağlardan bu yana pek çok yıkıcı sarsıntıyla Antakya, 6 Şubat 2023 tarihinde meydana gelen Kahramanmaraş ve Hatay merkezli depremler ile tarihin en büyük yıkımlarından birini tecrübe etmiştir. Bu çok geniş bir coğrafyayı etkileyen depremler, Antakya'nın merkez ilçesi ve özellikle tarihi dokusu bakımından da son derece geri dönüşü güç kayıplara yol açmıştır. Deprem felaketi sonucunda kentin ticaret ve kültür nabzının attığı Uzun Çarşı ve çevresindeki sivil mimarlık örneklerinin, iş hanlarının ve tescilli yapıların çok büyük bir kısmı ağır hasar almış ve tamamen yıkılmıştır. Çarşıdaki ticaret mekânlarının yıkılması fiziksel taşınmazların kaybı anlamına gelmekle kalmayıp bölgedeki esnafın kenti terk etmesi, bazı zanaatkarların Reyhanlı gibi farklı ilçelerdeki sanayi sitelerine taşınmak zorunda kalması ile kentsel belleğin sosyo-ekonomik ağlar da büyük ölçüde zarar görmüştür (Tablo 3), (Şekil 3)

Şekil 3. Deprem sonrası durum (2023)

Tablo 3. Deprem'in yıkıcı etkisi

Kaynak: Yazar Arşivi

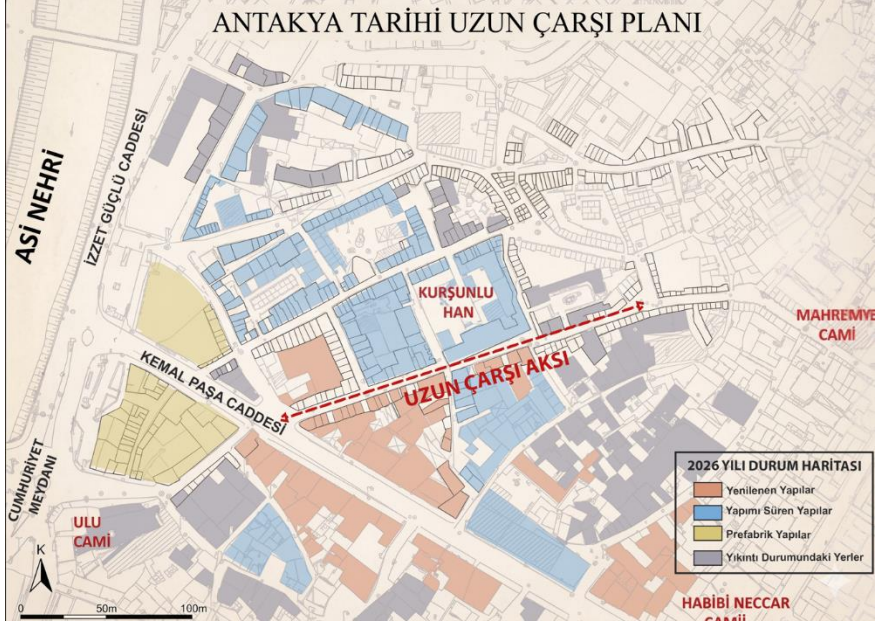
Yıkımın ardından başlatılan acil yeniden yapım (rekonstrüksiyon) süreci, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı koordinasyonunda yürütülen kentsel dönüşüm ve ihya projeleri kapsamında Uzun Çarşı'nın yeniden inşa çalışmaları için de uygun görülmüştür (T.C. Cumhurbaşkanlığı, 2023). Resmi verilere göre, bu süreçte sadece Uzun Çarşı ve çevresi için ilk etapta 600 adet ticaret biriminin yeniden inşası projelendirilmiş ve temelleri atılmıştır. Bu inşa sürecinde çarşının bazı tarihi bölümlerinin korunması, alanın bütünüyle yeniden ayağa kaldırılması hedeflenmektedir. Alandaki esnafın ekonomik yaşantısını sürdürebilmesi için ise çarşının çeperlerine geçici prefabrik ticari alanlar kurulmuştur (Anadolu Ajansı, 2025). Bu bölge için planlanan projeye ait görsel Şekil 4'te görülmektedir.

Şekil 4. Antakya Uzun Çarşı ihya ve yeniden yapım çalışmaları

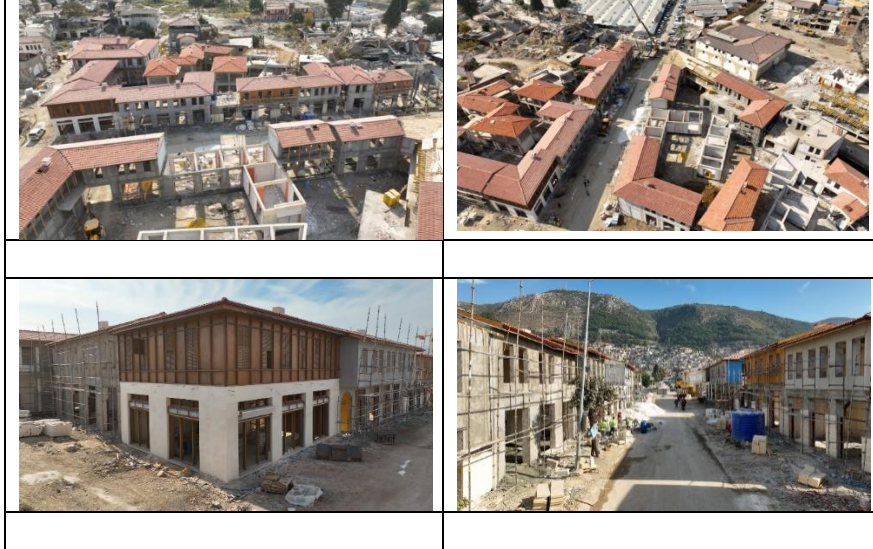

Kaynak: (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2023).

Şekil 5. Günümüzde yenilenen yapılar

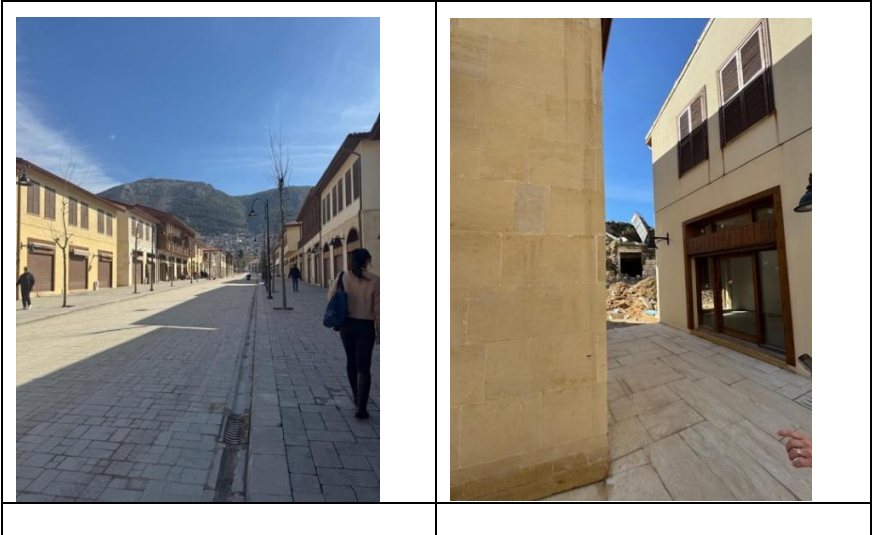
Tablo 4. Deprem sonrası yeniden yapım

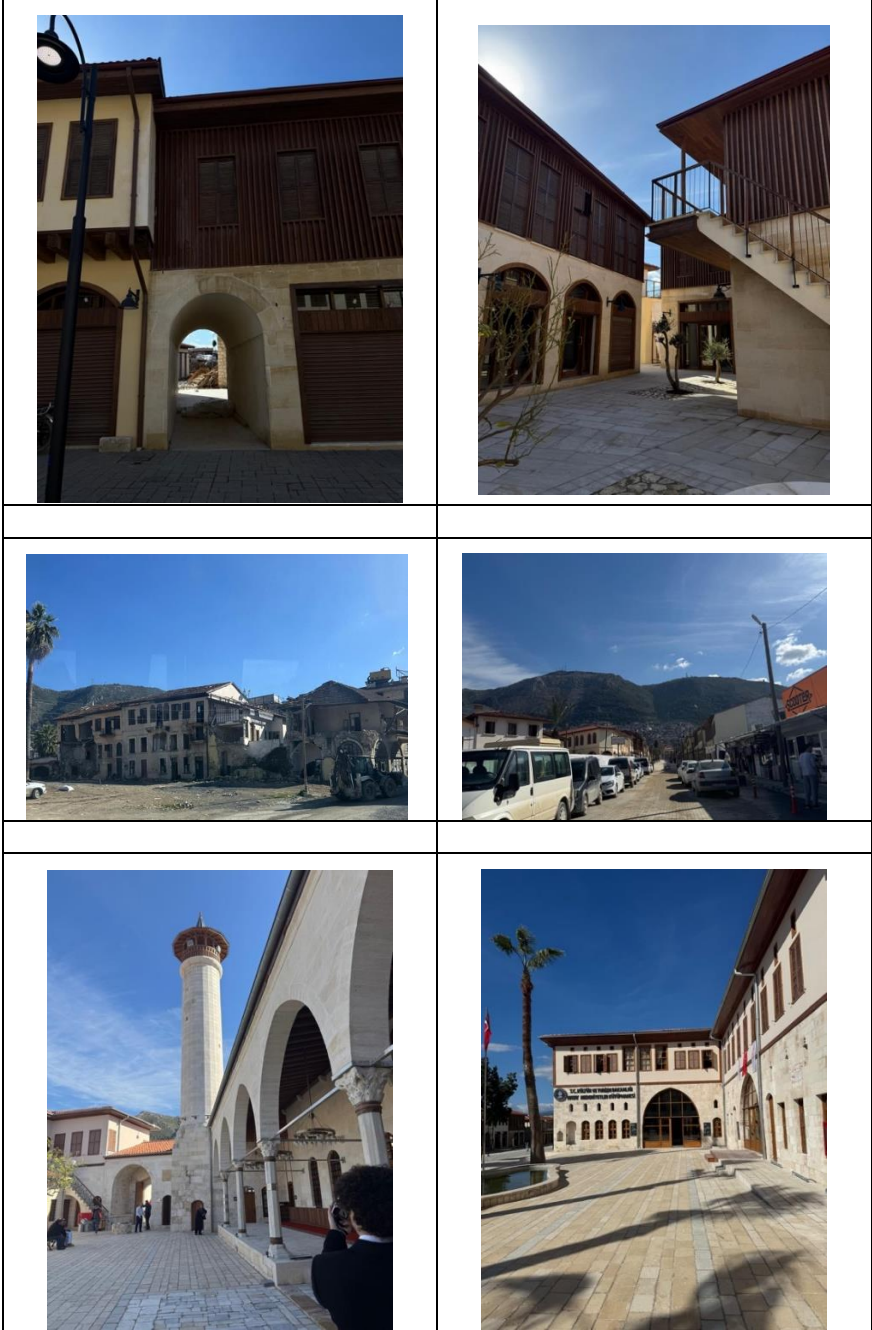

Kaynak: (T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı, 2023).

Tablo 5. Yeniden Yapım Aşamasında Kemal Paşa Caddesi ve Çevresi

Kaynak: Yazar Arşivi

Tarihi Uzun Çarşı'nın yeniden yapımı, Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı koordinasyonunda, TOKİ (Toplu Konut İdaresi Başkanlığı) tarafından etaplar halinde yürütülmektedir. Bakanlık verilerine göre, projenin ilk etabı kapsamındaki çalışmalar, 6 bin 441 metrekarelik bir alanda, 3 ada içerisinde "zemin+1" katı geçmeyecek şekilde 131 dükkânın inşasını içermektedir (T.C. ÇŞB, 2024). Bölgede yapılan sondaj çalışmalarının ardından temeller atılmış ve inşaat süreci hız kazanmıştır. Çarşının genelinde 600'den fazla ticari birimin yeniden inşası planlanmakta olup bu birimlerin "Antakya mimarisine uygun" şekilde yapılması hedeflenmektedir (T.C. Cumhurbaşkanlığı İletişim Başkanlığı, 2024).

Bu hedef doğrultusunda, çarşının tarihi dokusuna ve yerel sivil mimari özelliklerine uyum sağlaması amacıyla projelendirme aşamasında çeşitli ilkesel kararlar alınmıştır. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği İl Müdürlüğü yetkililerinin açıklamalarına göre, inşa edilecek yeni ticari birimlerin geleneksel dokunun içe dönük yapısını yansıtacak şekilde "avlulu" ve "çift girişli" bir formda tasarlanmasına özen gösterilmektedir (Tablo 5). Yapıların hem kütsel olarak hem de malzeme bağlamında kentin hafızasıyla ilişki kurabilmesi hedeflenmiş; bu amaçla cephe kaplamalarında Antakya'nın yerel sivil mimarisinde tarih boyunca karakteristik bir unsur olarak kullanılan Yayladağı taşı tercih edilmiştir (T.C. ÇŞB, 2024). Resmi makamlar, bu malzeme seçimi ve mekânsal kurgunun, esnafın ve ziyaretçilerin geçmişteki "çarşı havasını" yeniden teneffüs edebilmesi ve kentin kültürel olarak ihya edilmesi amacını taşıdığını belirtmektedir. Bu yaklaşımın ilk örnekleri Tablo 5'te görülmektedir.

Mevcut durum itibarıyla Uzun Çarşı'nın yeniden inşa alanında fore kazık ve benzeri dayanıklılık artırıcı sistemler ile zemin iyileştirme ve temel atma çalışmaları büyük oranda tamamlanmıştır. Taşıyıcı sistemi biten dükkânların cephe giydirme ve "örnek dükkân" uygulamaları aşamasına geçilmiştir (Şekil 3). Yeniden inşa sürecinde resmi kurumlar tarafından özellikle dikkat edilen başlıca hususlar şunlardır:

- Tarihi Silüetin Korunması: Yapı yüksekliklerinin tarihi dokuyu ezmeyecek şekilde zemin+1 kat olarak sınırlandırılması.
- Malzeme Özgünlüğüne Atıf: Modern taşıyıcı sistemlerin (betonarme veya çelik) üzerinin yerel Yayladağı taşı ve ahşap cumba/saçak detayları ile kaplanarak Antakya sivil mimarisine görsel bir uyum sağlanması.
- Ticari İşlevin Sürekliliği: Dükkânların eski kullanım alışkanlıklarına (avlu kültürü, açık/yarı açık mekân ilişkisi) imkân tanıyacak plan şemalarıyla kurgulanması (Anadolu Ajansı, 2024).

Bakanlık ve yerel yönetimlerin bu rekonstrüksiyon çabası, kentin ekonomik olarak yeniden canlanması ve halkın bölgeye geri dönmesi için kritik bir müdahale olarak değerlendirilse de; koruma kuramı açısından büyük bir tartışmayı da beraberinde getirmektedir. Zira yukarıdan aşağıya ve daha çok fiziksel inşaya odaklanan bu planlama yaklaşımı; Uzun Çarşı'yı var eden organik sokak dokusunun, malzeme özgünlüğünün ve esnaf kültürünün "yeni ve betonarme/çelik" bir yapılaşma içerisinde nasıl yeniden hayat bulacağı sorusunu açıkta bırakmaktadır. Sadece bir metrekare ve dükkân sayısına indirgenmiş bir yeniden yapım projesinin, Antakya Uzun Çarşısı'nın asırlık "otantikliğini" mi yansıtacağı, yoksa kentsel belleğin yalnızca fiziksel bir taklidini mi üreteceği hususu, koruma uzmanları ve kentin asıl sahipleri olan yerel halk için en hassas konu başlığı olmaya devam etmektedir.

Affet sonrası Fiziksel yeniden üretim ≠ kültürel süreklilik kavramı

Antakya kent merkezinde, Kemalpaşa Caddesi, Kurtuluş Caddesi ve Asi Nehri arasında kalan tarihi kompleksi, kentin en önemli odaklarının kesişim noktasında yer almakta ve tarihsel süreç içerisinde bir ticaret alanı olmanın ötesinde kentsel kimliği temsil eden güçlü bir kültürel miras alanı olarak varlığını sürdürmektedir. 6 Şubat 2023 depremleri sonucunda yapı stokunun büyük ölçüde ağır hasar alması ya da tamamen yıkılması, özellikle Uzun Çarşı ve Kapalı Çarşı bütününde ciddi bir tahribata yol açmıştır. Ancak bu

alanın önemi yalnızca fiziksel yapıların kaybı ile sınırlı değildir; söz konusu çarşı, Osmanlı döneminden günümüze uzanan süreçte kent merkezini simgeleyen, toplumsal belleğin ve kültürel sürekliliğin taşıyıcısı olan çok katmanlı bir yaşam alanıdır.

Uzun Çarşı, tarih boyunca birçok kez deprem yaşamış; bilinen en az yedi büyük yıkım sürecine rağmen yeniden inşa edilerek kentsel yaşam içerisindeki sürekliliğini sürdürmüştür. Bu durum, çarşının kent hafızasında yer etmiş bir “mekânsal kimlik” olduğunu göstermektedir. 6 Şubat depremleri sonrasında yürütülen yeniden inşa sürecinde ise fiziksel yeniden üretimin yeterli olmadığı açıkça görülmektedir. Yapıların yeniden yapılması, tek başına kültürel sürekliliğin sağlandığı anlamına gelmemektedir.

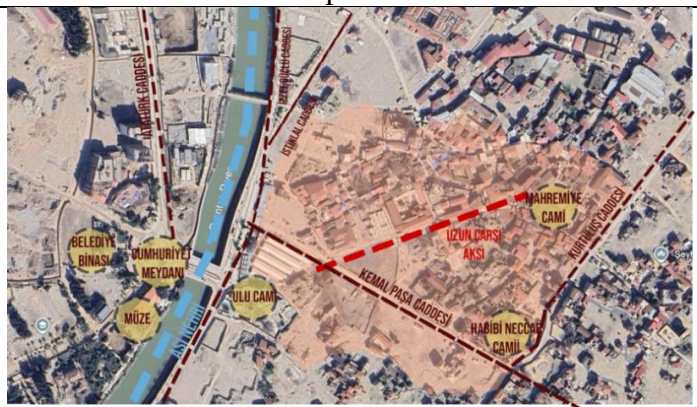
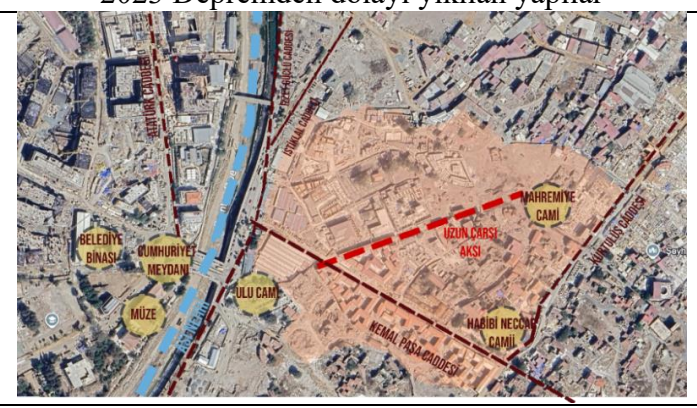
Camillo Boito'nun koruma kuramında vurguladığı üzere, tarihî yapılara müdahalede esas olan özgünlüğün korunması olup, yeniden yapım uygulamalarına ancak zorunlu ve sınırlı durumlarda başvurulmalıdır. Bu yaklaşım, fiziksel bütünlüğün ötesinde tarihî çevrenin taşıdığı anlam ve değerlerin korunmasını öncelemektedir (Boito, 1893). Afet sonrası koruma politikalarında fiziksel yeniden üretim ile kültürel süreklilik kavramlarının birbirinden ayrıştırılması gerekmektedir. Uzun Çarşı'yı değerli kılan temel unsur, yapıların mimari varlığının yanında çarşı içerisinde oluşan sosyal ilişkiler, geleneksel üretim biçimleri, kamusal kullanım pratikleri, açık ve kapalı alan ilişkileri, yapı gabarisi, malzeme karakteri ve çevresindeki sivil mimari dokuyla kurduğu bütünlüklü ilişkidir. Başka bir ifadeyle, çarşının “ruhu” olarak tanımlanabilecek bu bütünsel değer, sadece cephelerin ya da yapı izlerinin korunmasıyla sürdürülemez. Bu bağlamda, tek başına fiziksel rekonstrüksiyona dayalı yaklaşımların, Boito'nun da eleştirdiği biçimde, tarihî çevrenin özgün karakterini zayıflatma riski taşıdığı söylenebilir.

Günümüzde Bakanlık tarafından etaplar halinde sürdürülen yeniden yapım projelerinde yapıların büyük çoğunluğunun rekonstrüksiyon niteliğinde olması ve geleneksel yapım teknikleri yerine betonarme sistemlerin tercih edilmesi, otantiklik tartışmalarını gündeme getirmektedir. Hızlı üretim ve fiziksel ayağa kaldırma hedefi önemli olmakla birlikte, bu yaklaşımın ziyaretçiler ve kent kullanıcıları üzerinde yaratacağı tarihsel algı, mekânsal aidiyet ve özgünlük hissi

sorgulanmalıdır. Çünkü koruma, geçmişin fiziksel biçimini yeniden üretmek yerine o mekânın tarihsel anlamını, toplumsal bellekteki yerini ve kültürel sürekliliğini geleceğe aktarabilmektir.

Afet öncesinde tarihsel süreklilik gösteren kentsel doku, deprem anında meydana gelen yıkım ve sonrasında hasar gören yapıların büyük ölçüde iş makineleriyle kaldırılmasıyla fiziksel olarak ortadan kalkmıştır. Yeniden inşa sürecinde ise güncel malzeme tercihleri ve betonarme yapım tekniklerinin yaygın biçimde kullanılması, alanın özgünlüğünü (otantikliğini) zayıflatan bir müdahale biçimi olarak ortaya çıkmaktadır. Buna karşılık, hasar almış yapıların yerinde korunması, güçlendirilmesi ya da özgün malzemelerinin yeniden kullanılması yoluyla üretimin sürdürülmesi, kentsel belleğin ve “yerin ruhu”nun devamlılığı açısından daha güçlü bir koruma yaklaşımı sunma potansiyeline sahiptir. Nitekim hava fotoğrafları üzerinden yapılan karşılaştırmalar, deprem öncesi dokunun afet sonrasında büyük ölçüde tahrip olduğunu; ancak alanın tamamen temizlenmesinin ardından bu dokusal sürekliliğin geri dönüşsüz biçimde kaybolduğunu göstermektedir (Tablo 6). Yeni projede hızlı üretim hedefi doğrultusunda benimsenen betonarme rekonstrüksiyon yaklaşımı ise, fiziksel bir yeniden üretim sağlasa da tarihsel çevrenin özgün mekânsal karakterini ve algılanan kültürel değerini yeniden kurmakta yetersiz kalmaktadır. Bu durum, afet sonrası müdahalelerde fiziksel yeniden yapım ile kültürel süreklilik arasındaki ilişkinin her zaman örtüşmediğini açıkça ortaya koymaktadır.

Tablo 6. Çalışılan Alanın Sınırları ve Yıllar İçindeki Değişimi

2022 Deprem Öncesi

2023 Depremden dolayı yıkılan yapılar

2026 Yıkılan yapılar yerine yeniden inşa edilen yapılar

Kaynak: Yazar Arşivi

Bu nedenle Uzun Çarşı örneğinde afet sonrası yeniden yapım süreci, bir rekonstrüksiyon meselesi olmanın ötesinde; otantiklik, kültürel mirasın sürekliliği ve kent hafızasının korunması bağlamında ele alınmalıdır. Fiziksel yeniden üretim, kültürel sürekliliği desteklediği ölçüde anlam kazanmakta; aksi durumda ise yalnızca geçmişin yüzeysel bir temsiline dönüşme riski taşımaktadır.

Sonuç

Tablo 7. Yeniden inşa edilen tarihi dokunun değerlendirilmesi

Değerlendirme Kriteri	Korunma Durumu	Açıklama
Yapı Gabarisi	Kısmen Korunmuş	Genel kütle etkisi ve yapı sınırları büyük ölçüde korunmaya çalışılmış, ancak bazı yapılarda özgün gabari tam olarak sürdürülememiştir.
Yol Genişliği	Büyük Ölçüde Korunmuş	Tarihi çarşı akslarının ve sokak genişliklerinin büyük oranda mevcut izler üzerinden devam ettirildiği görülmektedir.
Açık Alan – Kapalı Alan İlişkisi	Korunmamış	Çarşı içerisindeki geçirgenlik ve avlu/boşluk ilişkileri geleneksel mimariye göre değiştirilmiş, deprem öncesi açık-kapalı alan dengesi farklılaşmıştır.
Yapı Yüksekliği	Kısmen Korunmuş	Kat adetleri ve genel yükseklik anlayışı korunmakla birlikte bazı yapılarda yeni yapım sistemi nedeniyle farklılaşmalar oluşmuştur.
Yapı İzi	Korunmamış	Daha önce organik olarak gelişen doku, parsel sınırları ve yapı oturumları büyük ölçüde değiştirilmiş ve yeniden oluşturulmuştur.
Yapı Malzemesi	Korunmamış	Malzeme, taşıyıcı sistem geleneksel yapım sistemlerinden farklılaşmış, geleneksel taş ve ahşap kullanımı görsel düzeyde kalmıştır.
Yapım Tekniği	Korunmamış	Geleneksel yapım teknikleri yerine çağdaş hızlı yapım yöntemleri ve betonarme sistemler uygulanmıştır.
Cephe Özellikleri	Korunmamış	Cephe karakteri ve ritmi geleneksel yapılara göre taklit edilmeye çalışılmış,

		ancak özgün malzeme ve işçilik eksikliği nedeniyle otantiklik zayıflamıştır.
Cephe Açıklık Oranları	Kısmen Korunmuş	Kapı, pencere ve dükkân açıklıkları genel olarak referans alınmış olsa da birebir özgünlük her yapıda sağlanamamıştır.
Çarşı Dokusu	Kısmen Korunmuş	Mekânsal süreklilik hedeflenmiş olsa da yeniden üretim sürecinde özgün sosyal, kültürel ve fiziksel doku tam anlamıyla korunamamıştır. Çarşı aksı mevcut zaman aralığında farklılaştırılmıştır.
Kültürel Süreklilik	Korunmama Riski Taşıyor	Fiziksel yeniden yapım sürse de geleneksel aks, kullanıcı profili ve çarşının sosyal hafızasının devamlılığı belirsizlik taşımaktadır.

Antakya Uzun Çarşı, ticari işlevlerinin yanında tarih boyunca koruduğu mekânsal süreklilik, geleneksel üretim biçimleri, sosyal ilişkiler ağı ve çok katmanlı kültürel yapısıyla kentsel kimliğin en önemli bileşenlerinden biri olmuştur. Çarşı; camiler, hamamlar, çeşmeler ve çevresini oluşturan geleneksel sivil mimarlık örnekleriyle birlikte bütüncül bir tarihi çevre niteliği taşımakta, bu yönüyle fiziksel olduğu kadar sosyal ve kültürel belleğin de taşıyıcısı olarak öne çıkmaktadır. Ancak 6 Şubat 2023 depremleri sonrasında yaşanan büyük yıkım, yapı stokunun yanında, alanın tarihsel sürekliliğinin ve otantik karakterinin de ciddi biçimde zarar görmesine neden olmuştur.

Yeniden yapım sürecinde çarşının özgün yol izleri ve genel mekânsal kurgusunun büyük ölçüde referans alınmaya çalışıldığı görülmektedir. Bununla birlikte yapım tekniği ve taşıyıcı sistem açısından geleneksel karakterin sürdürülemediği; kâgir sistemlerin yerini büyük ölçüde betonarme ve çağdaş hızlı yapım tekniklerinin aldığı, geleneksel taş ve ahşap kullanımının cephe düzeyinde kalarak görsel etkisinin sürdürülmeye çalışıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, açık-kapalı alan dengesinin deprem öncesi döneme göre değiştirildiği, mevcut durumda açık ve avlulu mekan tasarımının arttığı görülmektedir. Bu durum, fiziksel biçimsel sürekliliğin geleneksel mimariye uygun olarak korunmasına rağmen, organik bir düzenleme olmaması sebebiyle yapının otantik değerinin

zayıflamasına ve tarihsel katmanların okunabilirliğinin azalmasına yol açmaktadır. Bunun yanında, yeniden yapımına odaklanılan Kemal Paşa Caddesi'nin yeni cazibe merkezi olarak konumlandırıldığı ve çarşı aksının büyük ölçüde bu aksa kaydığı görülmektedir. Özellikle yıkılan ya da ağır hasar alan yapıların, tamamen temizlenerek bu cadde üzerinde oluşturulan bir aksta, yeni malzeme ve tekniklerle yeniden üretilmesi, geçmişin fiziksel izlerinin silinmesi tehlikesini ortaya çıkarmakta; çarşının tarihsel hafızasını ve kültürel sürekliliğini risk altına sokmaktadır.

Deprem sonrası oluşan acil barınma ve ekonomik canlanma ihtiyacı doğrultusunda yeniden yapım sürecinin hızlı ilerletilmesi anlaşılabilir bir gereklilik olmakla birlikte, tarihi çevrelerde yalnızca fiziksel yeniden üretime dayalı yaklaşımlar yeterli olmamaktadır. Koruma kuramı ve uluslararası koruma ilkeleri doğrultusunda, yeni ile eskinin ayrımının hissedilebildiği, ancak tarihsel referansların da sürdürüldüğü dengeli bir yaklaşımın benimsenmesi önem taşımaktadır. Bu bağlamda yeniden yapım sürecinde cephe karakterinin taklit edilmesi ile sınırlı olmayıp yapım tekniği, mekânsal organizasyon ve kullanıcı profili gibi alanın ruhunu oluşturan unsurların da dikkate alınması gerekmektedir.

Ayrıca Uzun Çarşı'nın kimliği yalnızca ticari yapılardan oluşmamakta; çevresindeki dini, sosyal ve sivil mimari öğelerle birlikte anlam kazanmaktadır. Daha önce bu mekâna tarihi yapılardan geçerek ulaşılırken, mevcut tasarımda tarihi etki yalın olarak algılanmakta, bağlamından uzak olarak okunmaktadır. Dolayısıyla ticari birimlerin yeniden kurgulanmasında organik izlerin taşınması; yalnızca anıtsal yapılarda malzeme ve yapım tekniklerinin korunmasında hassasiyet görülmesi, alanın tarihsel ruhunun ve özgün kentsel atmosferinin tam anlamıyla yaşatılması için yeterli değildir. Geleneksel zanaatların, kullanıcı alışkanlıklarının ve sosyal ilişkilerin sürdürülebilmesi; fiziksel koruma kadar önemli bir unsur olarak değerlendirilmelidir. Bu değerlendirmeleri içeren bilgiler Tablo 7'de görülmektedir.

Sonuç olarak Antakya Uzun Çarşı örneği, tarihi dokunun yeniden üretiminin yalnızca fiziksel biçimin tekrar edilmesiyle mümkün olmadığını göstermektedir. Otantiklik; malzeme, teknik, mekânsal

bellek, kullanım biçimi ve kültürel süreklilik gibi çok katmanlı değerlerin birlikte korunmasıyla sürdürülebilmektedir. Bu nedenle deprem sonrası yeniden inşa süreçlerinde hız odaklı uygulamaların yanı sıra, koruma kuramı ve mevzuatını gözeten; kimlik, bellek ve mekânın ruhunu temel alan bütüncül yaklaşımların benimsenmesi gerekmektedir.

Kaynakça

- Ahunbay, Z. (2018). Koruma kuram ve ilkeleri üzerine düşünceler. *Mimarlık Dergisi*, (403), 45–51.
- Ahunbay, Z. (2019). *Tarihi çevre koruma ve restorasyon*. Yem Yayın.
- Anadolu Ajansı (AA). (2025, 28 Ağustos). *Hatay'da tarihi Uzun Çarşı esnafı geçici prefabrik dükkanlarında faaliyete ba*
- Asarcıklı, M. (1989), Antakya Kent Formunun Oluşturan Öğelerin Araştırılıp Değerlendirilmesi, Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- Boito, C. (1983). *Korumak mı restore etmek mi?* (A. Tümertekin, Çev.). Janus Yayıncılık. İstanbul
- Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2023). *Kahramanmaraş depremleri sonrası hasar tespit ve yeniden inşaa raporları*.
- Downey, G. (1961). *A History of Antioch in Syria: From Seleucus to the Arab Conquest*. Princeton University Press.
- Gazete Duvar. (2023, 2 Mart). *Deprem öncesi ve sonrası aynı fotoğrafta*. <https://www.gazeteduvar.com.tr/deprem-oncesi-ve-sonrasi-ayni-fotografta-haber-1606458>
- Gündüz, S., & Reyhanoğlu, G. (2018). Kadim kentin kimliği: Antakya Uzun Çarşı. *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 6(15), 857–871. <https://doi.org/10.33692/avrasyad.510256>
- Güngördü, Z. (2020). Kent kimliğinin değişim sürecini geleneksel çarşılar üzerinden düşünmek: Antakya–Uzun Çarşı örneği. *Eskiz: Şehir ve Bölge Planlama Dergisi*, 2(1), 1–23. <https://doi.org/10.5505/sjcrp.2020.40085>

- ICOMOS Australia. (2013). *Burra Tüzüğü: The Australia ICOMOS charter for places of cultural significance*.
- ICOMOS. (1964). *Venedik Tüzüğü (International Charter for the Conservation and Restoration of Monuments and Sites)*.
- ICOMOS. (1994). *Nara Özgünlük Belgesi (The Nara Document on Authenticity)*.
- Jukka Jokilehto, J. (1999). *A history of architectural conservation*. Butterworth-Heinemann.
- Kennedy, H. (1985). From Polis to Madina: Urban Change in Late Antique and Early Islamic Syria. *Past & Present*, (106), 3-27.
- Pamir, H. (2014). Antik Dönemden Ortaçağ'a Antakya'nın (Antiocheia) Kentsel Gelişimi. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(25), 1-22.
- Pendlebury, J. (2013). Conservation values, the authorised heritage discourse and the conservation-planning assemblage. *International Journal of Heritage Studies*, 19(7), 709–727.
- Sakaoğlu, N. (2017). *Osmanlı Tarihi Sözlüğü*. Kavramlar, Kurumlar, Olaylar. İstanbul: Alfa
- T.C. Cumhurbaşkanlığı. (2023, 2 Eylül). *Hatay Kentsel Dönüşüm Projesi Toplu Temel Atma Töreni*.
- T.C. Çevre, Şehircilik ve İklim Değişikliği Bakanlığı. (2024 Kasım 22) *Tarihi Uzun Çarşı'da asrın felaketinin izleri siliniyor* [Şekil 2]. Erişim adresi: <https://csb.gov.tr/haberler/tarihi-uzun-carsi-da-asrin-felaketinin-izleri-siliniyor-301698>
- T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı. (1983). *2863 sayılı Kültür ve Tabiat Varlıklarını Koruma Kanunu*.

Turgut, N. (1986). *Antakya tarihi ticaret merkezi mekânsal yapı değişim ve gelişim sürecinin kent ticaret merkezi planlamasına etkinliği* (Yayımlanmamış yüksek lisans tezi). Gazi University Fen Bilimleri Enstitüsü.

Turgut, N. (1986). *Antakya Tarihi Ticaret Merkezi Mekânsal Yapı Değişim ve Gelişim Sürecinin Kent Ticaret Merkezi Planlamasına Etkinliği*, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü (Doctoral dissertation, Yüksek Lisans Tezi (Basılmamış), Ankara).

UNESCO. (2011). *Recommendation on the historic urban landscape*. UNESCO.

UNESCO. (2017). *Operational guidelines for the implementation of the World Heritage Convention*. UNESCO World Heritage Centre.

Varnacı Uzun, F., & Somuncu, M. (2023). Depremler sonrası Antakya kentsel kültürel mirası hakkında değerlendirme. *Ankara Üniversitesi Çevre Bilimleri Dergisi*, 10(1), 9–23. <https://izlik.org/JA79ZZ59AA>

BÖLÜM 0

KAZIMKARABEKİR İLÇESİ TARİHİ KENT MERKEZİNDEKİ GELENEKSEL YAPILARIN KORUMA SORUNLARI

1. Şadan Sena ERDEMİR¹

2. Murat ERDEMİR²

Giriş

Geleneksel mimari kırsal bir çevrede endüstri öncesi dönemin imkanlarıyla fiziksel çevre şartları ve sosyo-kültürel olguların çerçevesinde gelişen toplumun ihtiyaçlarını karşılamak adına ekonomik, rasyonel, fonksiyonel yapı karakterini oluşturmaktadır (Crespo, Barrera & Ramos, 2015: 328). Geleneksel mimari ürünler iklim, malzeme, yapım tekniği, sosyo-kültürel olgular etrafında gelişen ve kültürel mirası oluşturan öğelerdir (Sözen & Gedik, 2007: 1816). Uzun yıllar bilgi birikimi sonucunda ortaya çıkmış, fiziksel çevre şartlarının etkisinde kültürle bütünleşerek sınırlı kaynaklar çerçevesinde gelişmiş bir organizmadır. Geleneksel dokuları oluşturan yapılar az enerji gerektiren, geri dönüşümlü, yenilenebilir doğal malzemelerden

---

¹ Yüksek Mimar, Konya Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Orcid: 0000-0002-2928-7864

² Yüksek Mimar, Konya Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Orcid: 0000-0003-1769-710X

oluşmaktadır. Bu malzemelerin enerji korunumu sağlaması, sağlıklı yaşam alanları oluşturması, sürdürülebilirliğini sağlamaktadır (Şahin & Yıldız, 2020: 334).

21. yy'da kentler hızlı küreselleşmenin etkisinde modernleşme ve gelişim yaşamıştır (Basee & Abdulla, 2022: 101718). Kentlerin gelişmesiyle onlara bağlı olan ilçeler ve kırsal yerleşimlerde bu değişim ve dönüşümden etkilenmiştir. Tarihi yerleşimler, arazi kullanımını, sosyo-ekonomik durum vb. gibi kentlerin özgün yapısını değiştiren birçok faktöre maruz kalmıştır. Tarihi çevre ve yeni yapılaşmanın bir arada görüldüğü bu tür alanlarda, yeni yapılaşmanın niteliksiz olması, kentsel doku karakterinin uyumsuzluğuna ve tutarsızlığına neden olabilmektedir.

Günümüzde bu yerleşimler iklimsel, sosyal, ekonomik ve morfolojik değişimlere karşı ayakta kalmaya çalışan savunmasız sistemler olarak ortaya çıkmaktadır (Basee & Abdulla, 2022: 101718; Deppisch, 2017). Sosyal ve ekonomik yapının değişmesi, yapıli çevrenin değişmesine ve bu da toplumsal yapının farklılaşmasına neden olmuştur. Endüstri ve teknolojinin gelişmesi kırsal ve kentsel yapı arasındaki dengenin bozulmasına yol açmış ve geleneksel yerleşimlerin karakteri doğrudan etkilenmiştir. Kentlerin ve kırsal alanların modernleşme dönemine geçmesiyle sosyal yapının değişmesi, ekonomik etkenler, bakım masrafları, tarihi çevre bilinci eksikliği, koruma planı yetersizliği, geçmişle ve geleneklerle bağın koparılması, geleneksel tekniklerle inşa edilen yapıların çağdaş yaşam ihtiyaçlarını karşılayamaması, birçok geleneksel konutun niteliksiz eklerle donatılması, terk edilmesi ve bilinçli yada doğal etkenler sonucunda tahrip olarak yıkılması geleneksel dokuların yok olmasını hızlandırmıştır (Arabacıoğlu & Aydemir, 2007: 206).

Ülkemizde tarihi çevre ve yapılar birçok tehditle karşı karşıya kalmıştır. Kırsal bölgelerin kentleşme sürecinde anıtsal yapı haricindeki geleneksel yapıların korunmasında gereken önemin

verilmediği, özellikle birçok geleneksel konutun kentleşme sürecinde tarihi statü kazandırılmayarak yok edildiği düşünölmektedir.

Kazımkarabekir ilçesi asırlardır yerleşim yeri olarak kullanılan tarihi bir alandır. Bu alana özgün malzeme ile inşa edilmiş yapılar ve sokak dokusu tarihi çevreyi oluşturmaktadır. Geleneksel doku zamanla yerini yeni yapılaşmaya bırakmış ve mevcut doku, yapılar ve sokak dokusunun büyük bir bölümü günümüze ulaşamamış ayakta kalan yapılar ise tehdit altındadır. Yörede betonarme yapılar ile geleneksel konut dokusunun iç içe geçtiği bir yapılaşma görölmektedir. Kırsal mimaride kentleşme sürecinde oluşan koruma sorunları ve geleneksel yapılarda bozulmaya neden olan etkenlerin tespitinin belirlenmesi amacıyla kırsal yerleşim alanından kentleşmeye yönelen Kazımkarabekir İlçesinin tarihi çekirdeğini oluşturan Asartepe Höyüğü 2. Ve 3. Derece arkeolojik sit alanı sınırları çalışma alanının belirlenmesinde etkili olmuştur (Şekil 1).

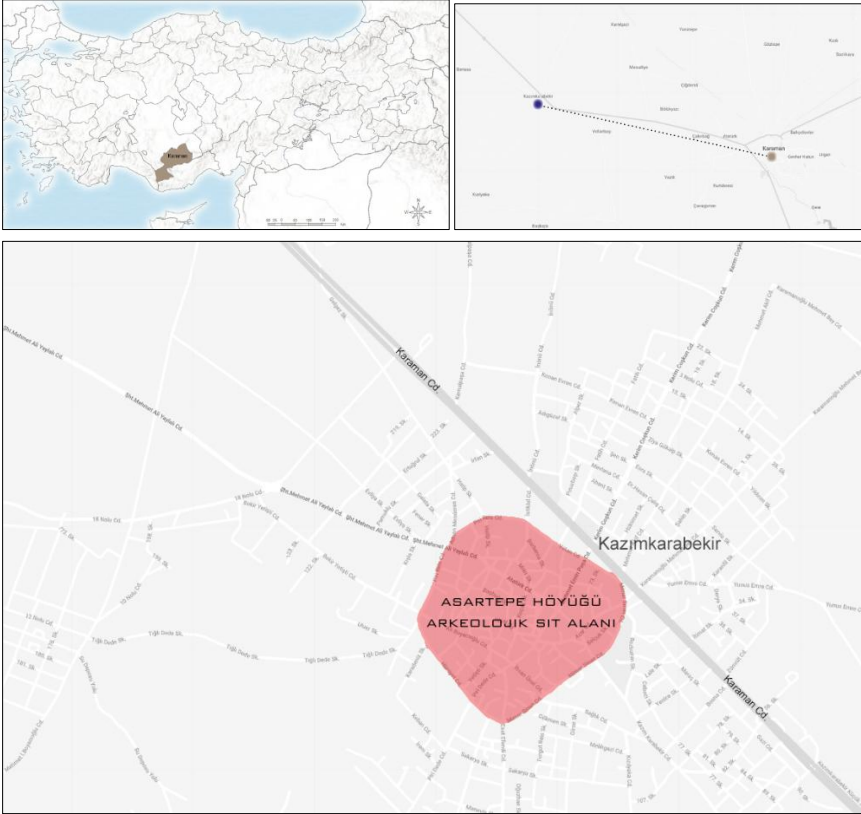
Kazımkarabekir ilçesinde geleneksel yapıları tehdit eden unsurların belirlenmesi ve bozulma nedenlerinin tespit edilerek sorunlara dair çözümler sunulması çalışmanın amacını oluşturur. Bu çalışmada geleneksel yöntemlerle inşa edilmiş yapıların hasar tespitine örnek oluşturmaları ve tarihi çevrede geleneksel yapıların korunması çerçevesinde yapılacak olan uygulamalara ışık tutması hedeflenmektedir.

Çalışma Kazımkarabekir ilçesinin tarihine, yöresel mimarisine ve tarihi çevre ve yapılarda görölen koruma sorunlarına ait literatür verileri, yerleşim alanında bulunan tescilli ve tescilsiz geleneksel olarak inşa edilmiş taş kagir yapıların güncel fiziksel durumu ve tarihi yapılara ait arşiv belgeleri ile sınırlıdır.

Bu bölgenin tarih boyunca yerleşim yeri olarak kullanılması, yöreye özgü bir malzeme kullanarak inşa edilmesi, bu alanın

korunmasında yeterli bir çalışma olmaması alanının belirlenmesinde etkili olmuştur. Karpuz (2009) “Türk kültür varlıkları envanteri” ve Topal (2009), “Karaman Kültür Envanteri” yayınlarında tescilli yapılara ait envanter çalışması yer almaktadır. Daha önce literatürde tescilli olmayan geleneksel konut dokusu mimarisi ve alandaki koruma sorunları, bozulma nedenleri tespitiyle ilgili benzer bir çalışma yapılmamıştır.

Şekil 1. Çalışma Alanı

Kaynak: URL-1, 2026

Yöntem

Tarihi çevredeki sorunları tespit edebilmek adına Kazımkarabekir Asartepe Höyüğü Arkeolojik Sit Alanının sınırları içerisinde yer alan mevcut geleneksel doku incelenmiştir. Çalışmada geleneksel dokularda koruma sorunları bağlamında geleneksel taş kagir yapılarda görülen bozulmaların tespiti çerçevesinde değerlendirilmelerde bulunulmuştur. İmar planında belirtilen arkeolojik sit alanı sınırları içerisinde yer alan mahallede alan çalışması gerçekleştirilmiştir. Amaçlı örnekleme yapılarak imar planında sit alanı içerisinde belirtilen tarihi-tescilli yapılar ve geleneksel yığma yapılar alan çalışmasında incelenmiş ve imar planında yer almayan tescilsiz geleneksel konutlar belirlenmiştir. Yapılar dış mekan ve iç mekanda fotoğraflama ile belgelendirilmiş ve nitel gözlemlerle değerlendirilerek imar planı üzerinden tarihi değer analizi yapılmıştır. Bu kapsamda dokunun tarihi, kültürel ve mimari öneminin ortaya çıkarılarak koruma çalışmaları yapılmasında yol gösterici niteliğinde olması düşünülmektedir.

Kazımkarabekir İlçesi Kentsel Gelişim

İç Anadolu Bölgesinde Karaman'ın Kazımkarabekir ilçesi kent merkezine 23 km, Konya il merkezine 85 km uzaklıktadır. Konya'yı Karaman'a Mut'a ve İçel'e bağlayan tarihi kervan yolunun üzerinde yer alan tarihi bir bölgedir (Özergin, 1965: 150). Yerleşim bir höyüğün üzerinde kurulmuştur. Karaman ile Konya arasında, kuzeyinde Hacıbaba Dağı, güneyinde Karaman il merkezi yer alan ilçe Hititler döneminden itibaren yerleşim yeri olarak kullanılmıştır (Uysal, Alodalı & Demirci, 1992: 263). Roma ve Bizans döneminde önemli bir üs ve ticari merkez olarak kullanılan bölge Selçuklu ve Osmanlı dönemlerinde de önemli bir yerleşim yeri olmuştur. Osmanlı döneminde 200 yıl boyunca Konya'ya bağlı 25 ilçeden biri iken 1885'te bucak olmuştur (Uysal, Alodalı & Demirci, 1992: 262).

Eski adı Gaferiyat olan ilçe bir iç kale ve bir de yerleşim yerini çevreleyen dış kaleden oluşan sur içi yerleşmesidir. Asar tepe

höyüğü yerleşim yerinin çekirdeğidir. Bu surlar Eminettin, Boyacı ve Pazarcı mahallelerini içine alan dörtgen formlu bir yapıdır (Karpuz, 2009: 595-596). Evliya Çelebi Seyahatnamesinde bu bölgeden bahsetmiştir. Yöresel, yassı, beyaz taştan inşa edilen kalenin çevresi 2500 adım, yüksekliğinin 15 arşın olduğunu belirtmiştir. Batıya 8, güneyde ise 5 kapısı bulunmaktadır. Sur duvarları içerisinde toprak dam örtülü yöresel taş malzemeden inşa edilmiş evler bulunmaktadır. Evlerde bahçe bulunmamaktadır. Eski Cami, Yeni Cami (Malbastı Hacı Mehmed Ağa Cami), Mercan Ağa Mescidi, Hacı İlyas Mescidi, Pîr Ahmed Çavuş Mescidi, bir hamam, üç medrese, altı mektep, kırk dükkân ve iki hanın yer aldığı belirtilmiştir (Evliya Çelebi Seyahatnamesi, 2010: 334). Günümüze yalnızca bir adet kemerli kufeki taşından inşa edilmiş dış kale kapısı ulaşmıştır (Karpuz, 2009: 595-596).

Günümüzde Asar Tepe arkeolojik sit alanı ve dış surların çevrelediği alan üzerinde yer alan Pazar, Eminettin, Oba, Boyacı ve Subaşı mahallerinden yerleşim yeri gelişmeye başlamıştır (Kazımkarabekir Belediyesi Arşivi, 2000). Cumhuriyet döneminde 1989'da Karaman'ın il olmasıyla ilçe statüsü kazanmıştır (Uysal, Alodalı & Demirci, 1992: 262). Karaman- Konya yolu üzerinde yer alması gelişmesinde etkili rol oynamıştır. 21.yy'a kadar ilçede sanayi ve ticaret çok gelişmediğinden geçim kaynağı genelde tarım ve hayvancılık olmuştur. 1990'lı yıllarda ilçenin toplam alanının %87,5'i tarım alanıdır. Tarım ve hayvancılık yerleşim yerinin mimarisinin şekillenmesinde etkili olmuştur (Uysal, Alodalı & Demirci, 1992: 263). İlçe geleneksel yerleşimi dar sokaklardan, yüksek avlu duvarlı ve geniş avlulu evlerden, sokakların birleştiği alanlarda meydan ve meydandaki mescit ve çeşmelerden oluşmaktaydı (Karpuz, 2000: 9).

“Kasaba Taşı” olarak adlandırılan sadece bu yöreye özgü taş malzemenin taş ocakları bu ilçede yer almaktadır. İlçedeki yapıların tamamı bu malzeme ile inşa edilmiştir (Uysal, Alodalı & Demirci,

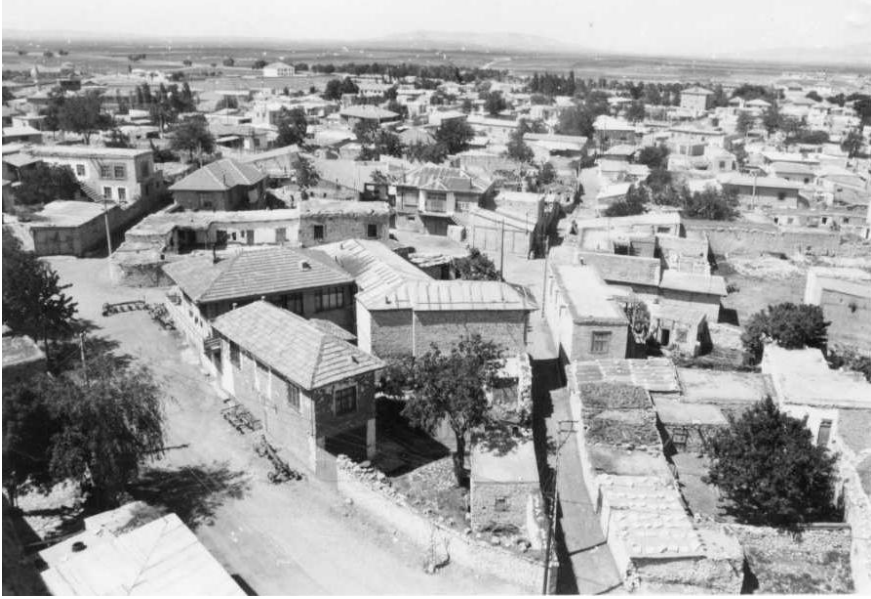
1992: 264). Enerji korunumu sağlayan ve maaliyeti az olan sürdürülebilir bir doğal malzemedir. Bu taş yer altında 4-5 cm kalınlığında tabakalar halinde bulunmakta, ilk çıkarıldığında yumuşak olduğu için kolay işlenebilmektedir. Daha sonra sertleşen bu taş, yapı için uygun bir malzemedir (Kazımkarabekir Belediyesi Arşivi, 2000: 7). Bu taş sadece belirli katmanlarda ve belirli bölgelerde çıkmaktadır. En ok Kazımkarabekir’de bulunan bu taş aynı zamanda Antalya Elmalı ve Kayseri Bünyan ilçelerinde de çıkartılmaktadır (Karpuz, 2000: 10). Çıkarılan bu taş ile cami, han, hamam, sivil mimari, bedesten ve çeşmelerin tamamı inşa edilmiştir. Büyük, geniş, beyaz renkte ve pürüzsüz olan bu taşın işlenmesi ve uygulanması kolay olmuştur. Taşın uygulanması ustalık ve işçilik gerektirmektedir. Yığma yapım tekniğinde inşa edilen yapılarda Kasaba taşı duvarın dış kısımlarına yerleştirilir ve ortada kalan bölüme samanlı çamur ile moloz taşlar doldurularak inşa edilir. (etin, 2019: 394). Pencere ve kapı gibi doğrama açıklıklarına ahşap lento ve hatıllar yerleştirilir. Yapıların st örtüsü toprak damlıdır, zamanla ahşap çatı ya da oluklu sac levha kaplama gibi uygulamalar yapılmıştır. Bu malzemenin ve yapım tekniğinin bölgenin tamamında bütün yapılar için kullanılmasıyla yöreye özgü bir yerleşim karakteri geliştirilmiştir.

Konutlar sofasız plan tipi olan Karaman geleneksel konut plan tipine benzer olarak bir mabeyn iki oda plan tipindedir (Kayhan, 2022: 20). Yapıların oğu “Kasaba taşı” olarak adlandırılan malzemeden yığma tekniğinde, düz toprak damlı, bir veya iki katlı inşa edilmiştir (şekil 2). Geleneksel konutların tamamında ahır ve samanlık yer almaktadır (Uysal, Alodalı & Demirci, 1992: 263).

İlçeye 1979 yılında imar planı yapılmasıyla kent dokusu değişmeye başlamıştır (URL-2). Düz bir arazi üzerinde organik bir yerleşim karakteri sergileyen mahallede Cumhuriyet döneminde yeni mahalleler eklenmiş, geleneksel yerleşim, imar planları ve yeni yapılaşmalar sonucu deformasyona uğraşmıştır (şekil 3). Karaman-

Konya yolu üzerinde bulunan ilçede 21. yy başında evlerin yarıdan fazlası taş yığma yapıyken, sanayileşmenin gelişmesi ve üniversiteye bağlı meslek yüksek okulunun açılmasıyla nüfus ve refah seviyesinde artış yaşanmış ve artan konut ihtiyacıyla betonarme yapıların inşası hız kazanmıştır. (Kazımkarabekir Belediyesi Arşivi, 2000: 5).

Şekil 2. Kazımkarabekir ilçesi geleneksel yerleşim dokusu

Kaynak: Kazımkarabekir Belediyesi Arşivi, 2009

Şekil 3. a), b), c) Mevcut sokak dokusu d) Koruma sınırları içerisinde meydan

Kaynak: Yazarlar, 2023

Geleneksel Dokunun ve Yapıların Mevcut Durumunun Tespiti

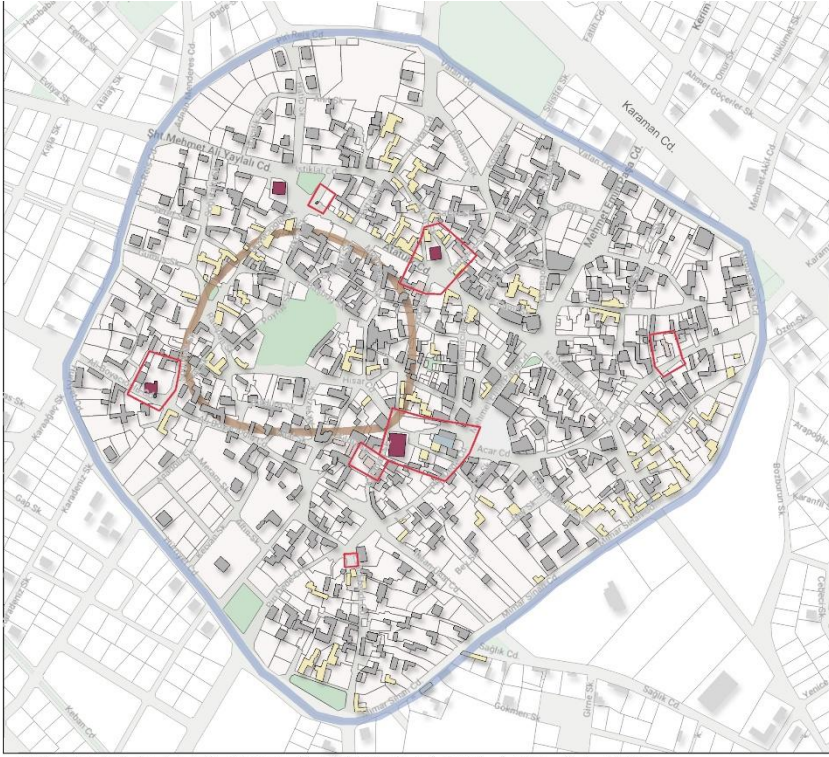
İlçede geleneksel yapıların yoğun olarak yer aldığı arkeolojik sit alanı sınırları içerisinde yer alan 10 tescilli yapı, taş yığma olarak inşa edilmiş geleneksel konutlar ve yardımcı yapılar nitel gözleme dayalı incelenmiştir (Şekil 4). Pazar, Eminettin, Oba, Boyacı ve Subaşı mahallerini kapsayan çalışmada mevcut durumu değerlendirmek amacıyla tescil durumu ve işlev analizlerini gösteren tarihi değer analizi hazırlanmıştır. Çalışma alanının büyük bir bölümünü konut yapısı oluşturmaktadır. 4 adet tescilli konut, 4 adet tescilli dini yapı, 1 adet tescilli hamam, 2 adet tescilli çeşme, tescilli su taksimat yapısı ve su kuyusu yer almaktadır. Tescilli konutların restorasyonu gerçekleşmemiştir. Yapılar terk edilmiş vaziyettedir. Anıtsal yapıların bir kısmı kesme taşla, geleneksel yapılarının tamamı yöresel kasaba taşıyla yığma olarak inşa edilmiştir. Yapıların özgün hali düz toprak çatıyken, günümüzde tamamında toprak damın gerektirdiği bakım nedeniyle ahşap kırma çatı uygulaması

bulunmaktadır. Yapı elemanlarında; döşeme, tavan, merdiven, kapı-pencere doğrama elemanları ve süslemelerde ahşap malzeme kullanılmıştır. Dışta yer alan merdivenlerde taş malzeme tercih edilmiştir.

Alanda 75 adet tescilsiz geleneksel tekniklerle inşa edilmiş konutlar ve yardımcı yapılar tespit edilmiştir. Betonarme yapıların oranı geleneksel yapılardan fazladır. Bazı parsellerdeki yapılar yıkılmış, boş ve tanımsız alanlar oluşmuştur. Bu alanların birçoğu günümüzde otopark olarak kullanılmaktadır. Bazı geleneksel konutlar apartmanlar arasında kalmış ve sıkışık bir yerleşim karakteri izlenimi vermiştir. Yeni mahallelere yerleşimler olmakla birlikte bu bölgede de yıkılan konutların arsaları üzerine yeni ada ve parsel düzenlemeleri devam etmektedir.

Sit alanı sınırları haricinde tescilli yapılar çevresinde 7 adet koruma alanı belirlenmiştir (Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, 2020). Korunacak alanların kapsamı sınırlıdır. Bölgede yeşil alan ihtiyacı görülmektedir. Kültürel ve sosyal alanlar bulunmamaktadır.

Şekil 4. Tarihi Değer Analizi

**KAZIMKARABEKİR ARKEOLOJİK SİT ALANI
TARİHİ DEĞER ANALİZİ**

	TESCİLLİ DİNİ YAPI		DİĞER YAPILAR
	TESCİLLİ KONUT		YEŞİL ALAN
	TESCİLLİ HAMAM YAPISI		ASARTEPE HÖYÜĞÜ III. DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI SINIRI-SUR DUVARI SINIRLARI
	TESCİLLİ ÇEŞME VE SU TAKSİMAT YAPISI		ASARTEPE HÖYÜĞÜ II. DERECE ARKEOLOJİK SİT ALANI SINIRI
	TESCİLSİZ GELENEKSEL KONUTLAR-YARDIMCI YAPILAR		TESCİLLİ KORUMA ALANI SINIRLARI

Kaynak: Yazarlar (2026)

**Kazım Karabekir Geleneksel Yapılarında Bozulmalar ve
Bozulmaya Neden Olan Etmenler**

Bütün tarihi çevrelerin ve geleneksel yapıların korunup, günümüze entegre edilmesi mümkün değildir. Zaman içerisinde geleneksel dokunun günümüz şartlarına uyum sağlayamamasının ve kentlere entegre olamamasının birçok nedeni bulunmaktadır. Niteliksiz yapılaşma, ekonomik şartlar, çağdaş yaşam ihtiyaçları, yeni alan ihtiyacı, doğal faktörler geleneksel dokuların sürdürülebilirliğini sağlamayı engellemektedir (Tanaç, 2010: 21-22). Bir bölgede ve yapı grubunda koruma stratejisi oluşturmak adına öncelikle bozulmaya neden olan etmenlerin belirlenmesi gerekmektedir. Ahunbay (2017)'e göre tarihi yapılarda görülen bozulmalar iç ve dış etkenler olarak ikiye ayrılmaktadır. Kazımkarabekir'de insanların sosyal, toplumsal ve ekonomik ihtiyaçlar nedeniyle geleneksel yapıların terk edilmesi ve bakımsızlık sonucu geleneksel malzemelerle inşa edilen yapılar birçok doğal faktöre maruz kalarak deformasyona uğramıştır. Yapılarda yağmur, kar, zemin suları, nem, bitki oluşumları, canlı organizmaların neden olduğu hasarlar görülmektedir. Bozulmaya neden olan etmenler iç ve dış faktörler çerçevesinde değerlendirilmiştir.

Dış Nedenler

İnsanların Neden Olduğu Hasarlar

Yapıların bozulmasında asıl neden insan kaynaklı faktörler ve bunların sonucunda ortaya çıkan deformasyonlardır.

Terk

Geleneksel yapıların terk edilmesi daha çok toplumsal ve ekonomik sorunlarla ilişkilidir (Ahunbay, 2017: 50). Geleneksel konutların bakımının zorluğu, çağdaş yaşam ihtiyaçlarının karşılanamaması ya da yapıların miras yoluyla paylaşılması arazi üzerinde yeni yapılaşmaların önü açılmaktadır. Terk edilen yapıların harabeye dönmesi ya da değişken kullanıcılarının çevreyi tehdit etmesi

yapıların yıkılmasını gerektirmiştir. 1960'lı yıllardan itibaren ilçenin terk edilmeye başlaması, yeni gelen nüfus için yeni yapı ihtiyacının oluşması geleneksel dokunun da deformasyonunu hızlandırmıştır. Alanda çoğu yapı terkedilmiş haldedir (Şekil 5). Terk edilme sonucu bakımsız kalan yapılar iklim koşullarının ve fiziksel çevrenin etkisiyle bozulmaya maruz kalmıştır (Şekil 6).

Şekil 5. Alanda terk edilmiş yapılar

Kaynak: Yazarlar, 2023

Şekil 6. Alandaki bakımsızlık sonucu oluşan sıva dökülmeleri, taş ve ahşap malzemede çürüme ve malzeme kaybı

Kaynak: Yazarlar, 2023

Kötü Kullanım ve Onarımlar

Kazımkarabekir ilçesi geçmişte dış surlarla çevirili iken insanların uzun yıllar sur duvarlarındaki taşları konut yapımında kullanmaları sonucu 2016 yılına kadar sadece Karaman kapısı olarak adlandırılan 1 adet sur kapısı ayakta kalabilmiştir (Konyalı, 1967: 157). Sur kapısının araç yolunda olması nedeniyle, bir aracın çarpması sonucu kapı 2016 yılında yıkılmıştır. Bu kapı günümüzde kesme taş malzeme ile restore edilmiştir (Şekil 7).

Teknolojik imkanların artması, malzemeye kolay ulaşılabilirlik, kolay işçilik yeni yapılaşmalarda tarihi çevreyle uyumsuz binaların ortaya çıkmasına neden olmuştur. Günümüzde geleneksel konutlar; doku ile uyumsuz yeni ve ek yapılarla, bazı duvarlarının yıkılarak briket veya tuğla örölerek kapatılmasıyla, ahır mekanlarının garaj olarak kullanılması sonucu metal garaj kapıları eklenmesiyle ve pencerelerde PVC gibi malzemeler kullanılmasıyla özgünlüğünü yitirmiştir. Düz toprak damın yağmur ve karın etkisine karşı dayanımının az olması, yapılarda çatı yapılmasını gerektirmiştir. Yapıların çoğunda yığma taş duvarların üzeri briket veya tuğla örölüp, üzeri oluklu sac levhalarla kapatılarak çatı yapılmıştır. Dokuda yer alan bu niteliksiz ekler sadece görsel kirlilik değil aynı zamanda yığma binalarda strüktürel hasarlara da yol açmaktadır (şekil 8).

şekil 7. Yıkılan kale kapısı restorasyon sonrası hali

Kaynak: Yazarlar, 2023

şekil 8. Uyumsuz malzeme ile onarım

Kaynak: Yazarlar, 2023

Bayındırlık Etkileri

Geleneksel dokularda sit kararları alınmadan önce, tarihi çevreye uyum sağlamayan, ekonomik kar elde etmek için yapılan binalar, belirli bir kültür ve bilgi birikimi sonucu oluşan bu yerleşimlerin deformasyonuna ve yok olmasına sebep olmuştur (Ahunbay, 2017: 126). Koruma kararlarının tek yapı ölçeğinde yoğunlaşması, tarihi çevreleri korumak için yeterli olmamış, imar planlarının farklı faktörlere maruz kalması korunma faaliyetlerinin kapsamını etkilemiştir (Kuban, 2000: 37). Mevcut geleneksel yapılar yeni yapılaşma içerisinde ezilmekte ve araziden rant elde etme düşüncesine maruz kalmaktadır. Çok katlı binaların ve apartmanların yaygınlaşması yerleşimin morfolojisinin farklılaşmasına sebep olmuştur. Kırsal yerleşimlerin kentsel statü kazandırılması amaçlanırken, geleneksel dokunun yok sayılması deformasyonu hızlandırmıştır. Sadece 4 adet geleneksel konut yapısının tescili bulunmaktadır. Koruma faaliyetlerinin gecikmesi geleneksel

yapıların korunmasını engellemektedir. Bölgenin 3. derece sit alanı olması da bu tür tahribatların kolay olmasında etkilidir.

Tarihi yapıların kullanıcı hataları ve strüktürel hasarlar sonucu yıkılması sonucunda boş ve tanımsız alanlar oluşmuş ve otopark olarak kullanılmaya başlamıştır. Geleneksel yapım tekniğiyle inşa edilmiş konutlar da yol uygulamaları sonucu yıkılmıştır. Yıkılan geleneksel konutların arazilerindeki yeni yapılaşma sonucu mevcut geleneksel yapılar uyumsuz ve sağlıksız yapılaşma içerisinde kalmıştır (Şekil 9).

Şekil 9. Doku ile uyumsuz betonarme yapılar

Kaynak: Yazarlar, 2023

Uzun Süreli Doğal Faktörler

Terk edilen ve bakımsız kalan yapılar; iklimin etkisiyle yağmur ve kar yükü, zemin ve yeraltı suları kaynaklı deformasyonlara uğramaktadır (Ahunbay, 2017: 46).

Kullanılan yapılarda düz toprak çatı kaldırılıp yerine kırma çatı yapılmıştır. Terk edilen yapılarda ise düz toprak çatı düzenli bakım ve onarım görmediğinden yağmur ve kar yüklerini taşıyamayıp çökmeye sebep olmuştur (Şekil 10). Su ve nemden dolayı zamanla malzemelerde bozulmalar görülmektedir (Şekil 11).

Şekil 10. Yağmur, kar yüküyle toprak damın çökmesi sonucu yapıların tahrip olması

Kaynak: Yazarlar, 2023

Şekil 11. Yağmur, kar sonucu taş malzemede oluşan biyolojik bozulmalar

Kaynak: Yazarlar, 2023

Bitki ve Canlı Organizma Kaynaklı Hasarlar

Bitkiler, ağaç kökleri, mantarlar, yosunlar, bakteriler taş malzemede bozulmaya sebep olmaktadır. Bakteriler, liken ve mantarların ürettikleri asitler taşa zarar vermektedir. Bakteri kaynaklı bozulmalar gözle görülmezken, mantar ve likenler beyaz lekelenmeler olarak ortaya çıkar. Kireçtaşlarının uzun süreli neme maruz kalması sonucunda oluşan yosunlar ve renk değişimleri taşların içerisine işlemiştir. Ayrıca taşların su tutuculuk özelliklerinin fazla olması da malzemede bozulmayı hızlandırmaktadır (Ashurst & Ashurst, 1990; Zakar & Eyüpgiller, 2015: 115-116). Terk edilmiş

yapılarda bitki köklerinin (Şekil 12.a) ve yosun oluşumlarının (Şekil 12.b) sonucunda oluşan deformasyonlar ile duvarlarda mukavemetin azaldığı görülmektedir.

Şekil 12. a) taş malzemede görülen bitki oluşumları b) taş malzemede yosun oluşumu

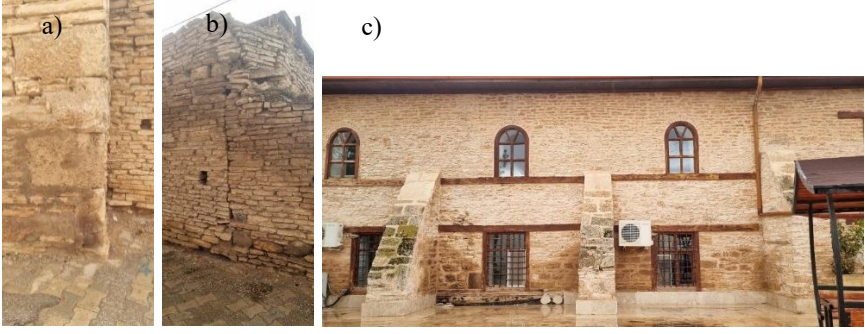
Kaynak: Yazarlar, 2023

İç Nedenler

Hatalı Malzeme Seçimi – Kötü İşçilik ve Detay Uygulamaları

Zeminden ve yer altından gelen sular taş malzemelerde çözülmeye, fiziksel ve kimyasal yapısının bozulmasına ve çürümeye neden olmaktadır. Yeraltı suları kılcallık yoluyla temellerden duvara yükselerek ve malzemelerde çiçeklenme, küf, mantar ve yosun gibi organizmalarının gelişmesi için elverişli ortam oluşturmaktadır (Zakar & Eyüpgiller, 2015: 50). Alandaki konut yapılarında zemine yakın olan taşlarda renk değişimleri ve çürümeler görülmektedir (Şekil 13.a.b). Nalbastı Camii'nde restorasyon sonrası yağmur oluklarının ve drenajın doğru çözümlenmemesi nedeniyle yeraltından ve zeminden gelen suların kapilarite ile cephe boyunca hareket etmesi nemi artırmaktadır. Yükselen su duvarlarda tuzlanma, taşların fiziksel ve kimyasal yapısının bozulmasına neden olmuştur (Şekil 13.c).

Şekil 13. a) ve b) Zemin ve yer altı sularının yükselmesi sonucu taş malzemelerde görülen çürüme c) Nalbastı Cami zemin ve yeraltı suları taşlarda çürüme ve yosunlaşmaya sebep olmuştur

Kaynak: Yazarlar, 2023

Zeminden Kaynaklı Hasarlar

Yapının üzerine oturduğu zeminin zamanla homojenliğini kaybetmesi, mukavemetinin zayıflaması binalarda farklı oturmalarla neden olmaktadır (Ahunbay, 2017: 38). Söğütaltı Camii'nde zemin oturması (Şekil 14.c) ve pencereler oluşan 45° lik çatlaklar görülmektedir (Şekil 14.a.b.). Bazı yapılarda zeminin iki ucunun oturmasıyla cephe boyunca çatlaklar oluşmuştur (Şekil 14.d).

Şekil 14. a) b) Pencerelerde görülen çatlaklar c) Zemin oturması d) Strüktürel dikey çatlak

Kaynak: Yazarlar, 2023

Koruma Sorunlarına Yönelik Değerlendirmeler

Karaman’da 1950’li yıllardan itibaren nüfusun artmasıyla halkın ekonomik düzeyini belirli bir seviyeye ulaştırma düşüncesiyle köylerden, kasabalardan kent merkezine göç hızlanarak artmıştır (Uysal, Alodalı & Demirci, 1992: 94). 1960’lı yıllarda ilde yaşayanların Avrupa’ya işçi olarak göç etmesi sonucunda yapılar terk edilmiştir. Aynı zamanda toplumun refah seviyesinin artması, betonarme yapılaşmanın hız kazanması da geleneksel konutların terk edilmesinde önemli faktörlerdir (Uysal, Alodalı & Demirci, 1992: 96).

İlçede imar planı 1979 yılında yaptırılmış ve geleneksel dokuda yeni yapılar inşa edilmeye başlanmıştır (URL-1). Kazımkarabekir’de koruma uygulamaları Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu tarafından 1989 yılında Taci Cami’nin tescil edilmesiyle başlamış, 1992 yılında bedesten, Gaferiyyat (Çifte) Hamamı, 1995’te sur duvarlarından kalma kale kapısı (Topal, 2009: 419-423), 1999’da Büyük Cami, Nalbastı Hacı Mehmet Ağa Cami, Mahmut Boyacıoğlu Evi tescil edilmiştir (Karpuz, 2009: 569-597). Konya Kültür Varlıklarını Koruma bölge Kurulu tarafından 31.08.2020 tarihli kararında Hisar Höyük II. Ve III. Arkeolojik Sit Alanı olarak, Kazımkarabekir Dış Surları kalıntıları ise III. Derece Arkeolojik Sit Alanı olarak tescil edilmiştir (Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, 2020). Bu karar doğrultusunda

1.09.2021 yılında Koruma Amaçlı İmar Planları yapılmıştır (Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu, 2021). Sit alanı tescil çalışmasının yakın bir tarihte yapılması, tek yapı ölçeğindeki tescil çalışmalarının dar bir alanı kapsamaması ve geleneksel konutların çoğunun tescilsiz olması yapıların yok olmasına neden olan başlıca unsurlardan biri olduğu görülmektedir.

Çalışma alanının sınırlarını oluşturan III. derece arkeolojik sit alanı olan Asartepe Höyüğü, (658 no'lu İlke Kararı) Arkeolojik Sitler, Koruma ve Kullanma Koşullarına göre yeni düzenlemeler yapılabilecek alanlar sınıfına girmektedir. II. Derece sit alanı ilan edilen merkezde ise yeni yapılaşmaya izin verilmemekte fakat tescilsiz yapıların ilke kararları doğrultusunda onarımına izin verilmektedir.

İmara açık boş alanlara tarihi çevreyle uyumlu yeni yapı tasarımı yapılması gereklidir. Yerleşim karakterine uygun olarak parsellerin kullanım oranı, doluluk-boşluk ilişkisi, geleneksel yapıların insan ölçeğe uygun hacimleri, sokak düzeni, açıklık boyutları, cephe oranları, renk, malzeme ve dokuda uyum sağlayacak düzenlemeler yapılmalıdır. Alanda yapılması planlanan yeni yapıların parsellerin tarihi çevreye uyumlu, benzer, nötr ya da zıt yaklaşımlar ele alınarak tasarlanması mimari mirasın potansiyelini ortaya çıkaracak ve modern yaşamın ihtiyaçlarına da cevap verecek nitelikte olmalıdır.

Koruma olgusunun tek yapı ölçeğinde başlaması bölgesel ölçekte koruma sağlamayı zorlaştırmaktadır. Doluluk boşluk oranları, kütle ilişkileri, yapı- sokak ilişkileriyle tarihi dokunun bir bütün olarak korunması gereklidir. Mevcut sokak dokusunu korumak ve tarihi çevrenin algılanabilirliğini yükseltmek adına odak noktalarında yayalaştırma yapılması gereklidir. Yıkılan yapıların yerinde boş ve tanımsız alanlar otopark olarak kullanılmaktadır. Araç ve yaya yolları ayrıştırılmalıdır. Otoparkların meydanlardan uzaklaştırılması ve araç yollarıyla bağlantısı sağlanmalıdır.

Ekonomi ve kültür arasındaki bağlantının sağlanmasıyla tarihi çevrenin sürdürülebilirliği ve dinamizmi sağlanabilir. İlçenin tarihi dokusu fazla bilinmemektedir. Alanın turizm potansiyelini ortaya çıkaracak düzenlemelere ihtiyacı vardır. Tarihi camiler etrafında meydanlaşma görülmektedir. Bu alanların nitelikli hale getirilmesi için cami etrafında ilçenin ekonomik faaliyetleriyle ve kültürüyle bağlantılı ticari mekanlara ihtiyaç duyulmaktadır. İlçe içerisindeki bir kullanıcının bu alanda gezmeye teşvik edilmesi gerekmektedir.

Tarihi yapılar ve geleneksel konutlarda uzun süreli doğal faktörlerin açtığı hasarlar tespit edilmiştir. Bu hasarların birçoğu yapıların terk edilmesi ve bakımsızlıktan kaynaklanmaktadır. Kullanılan geleneksel konutların büyük bir kısmı niteliksiz eklerle donatılmıştır. Geleneksel konutlar çağdaş yaşam ihtiyaçlarına uyum sağlamayabilir, fakat yerel yönetim mülkiyetine aktarılıp, doğru işlevlendirmeyle ilçeye yeniden kazandırılabilir. Geleneksel yapıların işlevlendirilmesinde ilçenin kültüründe yer alan yöresel işçiliklerin sergilendiği atölyeler yapılabilir. Alandan çıkarılan “Kasaba Taşı” için malzeme laboratuvarı kurulmalı ve malzemenin kullanım alanlarını geliştirici yöntemlerin araştırılması yararlı olacaktır. Yöreden çıkarılan taş malzeme sürdürülebilir yöresel mimari için değerlendirilmeli, kültürü ve mimariyi yaşatacak modern yapılarda bu malzemeye de yer verilmelidir.

Yasal zorunluluklar tarihi çevreleri korumak için yeterli gelmemektedir. Toplumun kültürel ve mimari mirası korumaya istekli ve bilinçli olması gerekmektedir.

Sonuç

Anadolu’da bulunan geleneksel sivil mimari mevcut kaynaklar çerçevesinde geçmiş dönemlerin yaşayış, kültür, ekonomik ve sosyal yapısını yansıtır. Geçmiş dönemlerden günümüze kadar gelmiş, yıllarca süren bilgi birikimi ve kültürün

entegrasyonu sonucu oluşmuş geleneksel sivil mimari mirası, yeni yapı tasarımları için de yol gösterici niteliğindedir. Tarihi çevreler kullanıcıların ihtiyaçlarını karşılayacak, bölgenin sosyal, ekonomik ve toplumsal ihtiyaçlarına cevap verecek ve mimari mirasın sürdürülebilirliğini sağlayacak şekilde ele alınmalıdır. Yöresel mimari geçmiş çağlara ait bir olgu değil, çağdaş yaşama entegrasyonu sağlanarak kullanılması gereken kültürel miraslardır.

Kırsal sit yerleşme karakteri, dokuyu oluşturan yapı, yapım tekniği, tarımsal üretime dayalı bir yerleşmede her yapıda yer alan ahır, samanlık gibi yardımcı birimlerin de yer aldığı köy vb. yerleşimlere denir (Ahunbay, 2017: 27). ICOMOS'un Mimari Mirası Koruma Bildirgesine göre yerleşim karakteri, yapım teknikleri ve tasarımıyla bölgeye özgün olan yol, meydan, tarım alanı vb. öğelerin bir araya gelmesiyle oluşan, korunma değeri taşıyan alanlar "kırsal sit" olarak değerlendirilmektedir (ICOMOS Türkiye, 2013). Günümüzde devam etmeyen, toplumun yaşam biçimini yansıtan köy, kasaba, mahalleler, geleneksel yapı malzemesi ve fiziksel çevrenin sınırlamalarıyla oluşmuş konutlar, dokudaki kütle ve mekan özellikleriyle tarihi belge niteliği taşımaktadır (Ahunbay, 2017: 30). Kazımkarabekir arkeolojik sit alanı üzerinde yer alan dokunun yapı- sokak ilişkisi, yapım tekniği ve yöreye özgü malzemesi, tarım ve hayvancılığın geçim kaynağı olduğu kültürden kaynaklı her evde ahır, samanlık vb. yardımcı yapıların yer alması kırsal sit olma potansiyeli taşıdığını göstermektedir. Bu tarihi çevrenin sadece arkeolojik değil aynı zamanda bölgenin tarihi, kültürel ve mimari miras çerçevesinde gözetilerek yeniden değerlendirilmesi ve sürdürülebilirliğinin sağlayacak koruma planlaması yapılmasını gerektirmektedir.

Arkeolojik sitlerin üzerinde kırsal ya da kent yerleşimi olması korunma problemlerini ortaya çıkarmaktadır (Ahunbay, 2010: 107). Tarihi, arkeolojik sit ve geleneksel alanlarda mülkiyet problemi bulunmaktadır. Çağdaş yaşam ihtiyacını karşılayamayan

yapılar terk edilmekte, çevre için tehdit oluşturan bu yapılar yıkılmakta ya da miras yoluyla devredilen yapılar yıkılıp yerine apartman yapılmaktadır.

Bu çalışmanın ilçede yerleşim alanları, sanayileşme ve ekonomi gelişirken, aynı zamanda geleneksel dokuyu oluşturan geleneksel konutların korunmasına ve yaşatılmasına katkı sunması hedeflenmekte ve alanda yapılacak olan çalışmalar için bir alt zemin oluşturacağı düşünülmektedir.

Kaynakça

Ahunbay, Z. (2010). Arkeolojik Alanlarda Koruma Sorunları Kuramsal ve Yasal Açılardan Değerlendirme. *Tüba-Ked Türkiye Bilimler Akademisi Kültür Envanteri Dergisi* (8), 103-118. <https://izlik.org/JA86DP54GY>

Ahunbay, Z. (2017). *Tarihi Çevre Koruma ve Restorasyon* (9. Baskı). İstanbul: Yapı Endüstri Merkezi Yayınları (Yem Yayın).

Arabacıoğlu, F. P. & Aydemir, I. (2007). Tarihi Çevrelerde Yeniden Değerlendirme Kavramı. *Megaron*, 2(4), 204-212.

Ashurst, J., & Ashurst, N. (1990). *Practical Building Conservation: English Heritage Technical Handbook*. 1. Stone Masonry: Gower Technical Press.

Basee, D. H. & Abdulla, Z. R. (2022). Transformation Of Urban Morphology, Vulnerability And Resilience: Haifa Street Area, As A Case Study. *Ain Shams Engineering Journal*, 13(4), 101718-101726. <https://doi.org/10.1016/j.asej.2022.101718>

Crespo, I. J. G., Barrera, M. M. B., & Ramos, L. M. (2015). Climatic Analysis Methodology Of Vernacular Architecture. In M. V. G. S. Cristini (Ed.), *Vernacular Architecture: Towards A Sustainable Future* (Crc Press Ed., Pp. 327-332). London: Taylor & Francis Group.

Çetin, K. (2019). Kazımkarabekir İlçesi Kasaba Taş Evleri, Karaman. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi*, 6(7), 387-429. <https://izlik.org/JA48SG68DU>

Deppisch, S. (2017). *Urban Regions Now & Tomorrow*: Springer.

Evliya Çelebi Seyahatnamesi. (2010). *Günümüz Türkçesiyle Evliya Çelebi Seyahatnamesi: Kütahya, Manisa, İzmir, Antalya*,

Karaman, Adana, Halep, Şam, Kudüs, Mekke, Medine (1. Baskı). İstanbul: Yapı Kredi Yayınları.

Icomos Türkiye. (2013). Mimari Mirası Koruma Bildirgesi. (13/04/2026 tarihinde https://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en06058520015_42305046.pdf adresinden erişilmiştir.)

Karpuz, E. (2000). Karaman- Kâzım Karabekir’de Kültür ve Mimarlık. Karaman Kazım Karabekir Belediyesi Arşivi.

Karpuz, H. (2009). *Türk Kültür Varlıkları Envanteri: Karaman 70* (Xxvii. Dizi). Ankara: Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Türk Tarih Kurumu Yayınları.

Kayhan, Ş. S. (2022). *Kaybedilen Konut Dokusu Karaman Kale Yerleşiminin İncelenmesi*. (Yüksek Lisans Tezi). Konya Teknik Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Konya.

Kazımkarabekir Belediyesi Arşivi. (2000). Kazımkarabekir İlçesi Brifingi.

Kazımkarabekir Belediyesi Arşivi. (2009). Kazımkarabekir Tarihi Yerler Fotoğraf Albümü. In.

Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (2020): (13/04/2026 tarihinde <https://korumakurullari.ktb.gov.tr/Eklenti/104047,31082020-tarih-ve-6992-sayili-karar--karaman-ili-kazimk-.pdf?0> adresinden ulaşılmıştır.)

Konya Kültür Varlıklarını Koruma Bölge Kurulu (2021): (13/04/2026 tarihinde <https://korumakurullari.ktb.gov.tr/Eklenti/104182,gundem-331-2021pdf.pdf?0> adresinden ulaşılmıştır.)

Konyalı, İ. H. (1967). *Âbideleri ve Kitâbeleri İle Karaman Tarihi: Ermenek ve Mut Âbideleri*. İstanbul: Baha Matbaası.

Kuban, D. (2000). *Tarihi Çevre Korumanın Mimarlık Boyutu: Kuram ve Uygulama* (1. Baskı). İstanbul: Yapı-Endüstri Merkezi Yayınları.

Özergin, M. (1965). Anadolu'da Selçuklu Kervansarayları. *Tarih Dergisi*, 15(20), 141-170. <https://izlik.org/JA45KA25BE>

Sözen, M. Ş., & Gedik, G. Z. (2007). Evaluation Of Traditional Architecture In Terms Of Building Physics: Old Diyarbakir Houses. *Building And Environment*, 42(4), 1810-1816. <https://doi.org/10.1016/j.buildenv.2006.01.019>

Şahin, S. T., & Yıldız, E. (2020). The Use Of Adobe As One Of Traditional Building Materials In Designing New Architectural Products For Sake Of Sustainability; The Model Of Hüyük Agriculture And Youth Camp. *Paper Presented At The 8th International Kerpik Conference on Kerpik'2020 Healthy Buildings: The Role of Earthen Materials on Providing Healthy and Sustainable Indoor Environment*, 26-27 November 2020, İstanbul, (pp. 333-340).

Tanaç, M. Z. (2010). *Tarihi Çevrede Yeni Ek ve Yeni Yapı Olgusu-Çağdaş Yaklaşım Örnekleri* (Vol. 1). İstanbul: Yalın Yayıncılık.

Topal, C. (2009). *Karaman Kültür Envanteri*. Karaman: Karaman Valiliği İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü.

URL-1 (2026). (14/04/2026 tarihinde <https://mapstyle.withgoogle.com/> adresinden ulaşılmıştır).

URL-2 (2026). (13/04/2026 tarihinde <https://www.kazimkarabekir.bel.tr/kazimkarabekir/ilce-rehberi/ilcenin-fiziki-yapisi-ve-yerlesme-durumu> adresinden ulaşılmıştır).

Uysal, A., Alodalı, N. & Demirci, M. (1992). *Dünü ve Bugünü ile Karaman (Kültür, Tarih, Coğrafya)* (2. Baskı). Konya: Karaman Yunus Emre Kültür Derneği Yayını.

Zakar, L. & Eyüpgiller, K. K. (2015). *Mimari Restorasyon Koruma Teknik ve Yöntemleri*. İstanbul: Ömür Matbaacılık.

BÖLÜM 0

ADANA, 5 OCAK MEYDANI'NIN KENTSEL MEKAN KALİTESİ BAĞLAMINDA ANALİZİ

ÖZLEM BÜYÜKTAŞ¹
MEHMET İNCEOĞLU²

Giriş

Bireylerin özel alanından farklı olarak, herkes tarafından görülebilen, duyulabilen ve erişilebilen kısacası herkes için bir dünya olarak tanımlanan kamusal alanlar, birçok insanın bir araya gelerek iletişim kurduğu, sosyalleşerek etkileşim halinde olduğu sosyal dokunun ortaya çıktığı mekanlardır. Yapay ve doğal çevresi ile kamusal alanlar, bireylerdeki aidiyet duygusunu arttırmakta ve kent içerisindeki yapısal dengeyi kurmaya yardımcı olmaktadır. Kent için önemli bir noktada olan kamusal alanlara kaldırımlar, caddeler, parklar, spor alanları, meydanlar örnek verilebilir (Karayılmazlar & Çelikyay, 2018).

---

¹ Araştırma Görevlisi, Adana Alparslan Türkeş Bilim ve Teknoloji Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Orcid: 0000-0002-4094-9603

² Doçent, Eskişehir Teknik Üniversitesi, Mimarlık Bölümü, Orcid: 0000-0001-5264-8755

Kentsel açık mekanların en etkin şekilde kullanıldığı meydanlar, antik dönemden Cumhuriyet'in ilk yıllarına kadarki süreçte kentin temel ögesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat, sürekli olarak değişen ve dönüşen kentler, tasarım açısından ekonomik rasyonellik baskılar altında kalmaktadır. Bunun sonucunda meydanlar kazanmış oldukları kent imgesi ve kent kültürünü kaybederek kimliksiz, niteliksiz mekanlara dönüşmeye başlamıştır. Meydanlar, tarihsel süreçte kentlerin kimliğini yansıtan kentsel yaşamın odak noktası iken günümüzde taşıt meydanı veya otopark olarak kullanılarak özgün değerlerini yitirmişlerdir (Özer & Ayten, 2005). Bu durum, kentsel mekânın kalitesini de olumsuz etkilemektedir.

Kentlerdeki kamusal mekanların kalitesi, kentte yaşayan bütün bireylerin hayatına doğrudan etki etmektedir. Bireyler, özel alanlarının dışına çıktıkları andan itibaren kamusal mekanları deneyimledikleri için kamusal mekanlardaki kalite önem arz etmektedir (Çekmecelioğlu & Erdönmez, 2018). Bu çalışma, kent içerisindeki bir kamusal mekân görevi gören meydanların kentsel kalite bağlamında değerlendirilmesi amaç edinmiştir. Bu amaç doğrultusunda Adana- 5 Ocak Meydanı çalışma alanı olarak ele alınmıştır. Adana 5 Ocak Meydanı belirlenen kalite parametreleri doğrultusunda ele alınarak mekânsal kalitesi hakkında verilerin elde edilmesi sağlanmıştır.

Kentsel Mekan Olarak Meydanlar

Kent, kentsel mekânı içeren ya da kentsel mekanla birlikte yapılandırılan yerleşme olarak tanımlanmaktadır (Krier, 1979). Kentin oluşmasında, şekillenmesinde etken bir unsur olan kentsel mekân, dış mekânda yapıların birbiriyle ve diğer unsurlarla olan ilişkilerinin, yakınlıklarının oluşturduğu mekanlar olarak ele alınmaktadır. Bireyler arasındaki ilişkileri, yakınlıkları oluşturan meydanlar çeşitli araştırmalar tarafından tanımlanmıştır. En genel

hali ile meydanlar, tarihsel süreçte bireylerin sosyal yaşamlarının gerçekleştiği, birbiriyle etkileşim halinde bulunduğu, ticari ve fikir alışverişi yaptığı, kısacası hayatın örgütlendiği mekanlardır (Özdemir Işık, Öztürk Nohut, & Lakot Alemdağ, 2016). Meydanlar, fiziksel açısından dolu ve boşluklardan oluşan bölgedeki doku içerisinde yer alan genişlemiş boşluklardır. Geleneksel yerleşmelerdeki bu boşluklar, herkes tarafından benimsenmiş ve bölgenin doğal gelişimi içinden kendiliğinden ortaya çıkan, tüm kente hizmet veren, yeni bir kentin kuruluşunda başlama noktası olarak görülen merkez niteliğindeki mekanlardır. Fiziksel anlamda boşluk olmanın ötesinde kentsel yaşama katkıları ile de kent için oldukça önemli bir mekandır (Eyüce, 2000).

Schulz [1971 aktaran (İnceoğlu & Aytuğ, 2009)] ise meydanı kentsel yapının en belirgin ve göze çarpan ögesi; Lynch (2014), kentin düğüm noktası (Ulutaş, 2019), meydanı buluşma-toplanma yeri olmasının yanı sıra kentin kalbi, toplumsal hayatın merkezinde yer alan bir mekan olarak tanımlamakta ve kamusal bir salonun kültürel-tarihsel olayların meydana geldiği bir sahne (Marshall, 2005), yaşam alanı veya bireylerin ihtiyaçlarını karşılamak için yaratılmış bir çevre ve aynı zamanda bütün kentsel yaşamın gerçekleştiği kentsel oda olarak tanımlamaktadır. Marshall (2005) meydanı tanımlamış olduğu çevre benzetmesini Londra'daki Fitzroy Meydanı'nı örnek vererek; güzel binalarla çevrili, ağaçların arasında dolaşan insanların bulunduğu sakin ve resmi ortam şeklinde ifade etmektedir. Eski dönemlerde meydanlar, doğal bir şekilde geçiş güzergahları ve binalardan artakalan bölümlerin kullanımı ile ortaya çıkmıştır. İlerleyen dönemlerde artan bilinç, değişen koşullardan dolayı doğal bir şekilde oluşan meydanların ihtiyaçlara yanıt vermekte yetersiz kaldığı görülmüştür. Böylece, meydanların tasarımı söz konusu olmuştur. Meydan tasarımlarında kentsel tasarımcılar meydanda kent dekorasyonu sanatını sergileme fırsatını

sunmuşlardır (Çelik & Canbay Türkyılmaz, 2020; Moughtin, Oc, & Tiesdell, 1999).

Sitte'ye [aktaran (Çelik & Canbay Türkyılmaz, 2020)] göre tasarlanmamış ve boş bırakılan bir toprak parçasının meydan olarak tanımlanamamaktadır. Sınırları belirli olan bir alanın meydan olarak tanımlanması için karakter ve anlam bakımından estetik düzenlemelerin yapılması gerektiğini ifade etmektedir.

Meydanlar, her kentin doğal, kültürel, sosyal ve ekonomik özelliklerine göre farklı içerik ve fonksiyonlara sahiptirler. Kentin kalbi olma özelliği taşıyan ve toplumsal hayatın merkezi olan meydanlar, aynı zamanda kentsel kullanımda sirkülasyon sağlamaktadır. Bu noktada meydanlar kentin odak noktası olma özelliğini kazanmaktadır. Bireyler, meydanları toplanma alanı olarak kullanmaktadır. Fiziksel anlamda sirkülasyon sağlama, toplanma alanı olmasının yanı sıra meydanlar kent tarihinin izlerini de taşımaktadır. Geçmiş ve gelecek arasında bağ kurarak kültürel ortamların oluşmasına katkı sağlamaktadır (Bayramoğlu & Yurdakul, 2019). Görüldüğü üzere, meydanlar kent ve içerisinde yaşayan bireyler için tasarımı, kalitesi, konumu, kullanımı açısından oldukça önemli bir mekandır.

Kentsel Mekan Kalitesi

Kent kullanıcısı olarak bireyler, buldukları her yaşta, yaşadıkları her kentte kentsel mekanı kullanmaktadırlar. Bundan dolayı kentsel mekanların kalitesi, bireylerin yaşam kalitesini de etkilemektedir. Makro ve mikro seviyede tüm organizasyonların gelişimi hakkındaki yaklaşımlarda kalite kavramı odak noktadır (İnceoğlu ve Aytuğ, 2005). Literatürde kalite kavramını tanımlayan ve kentsel mekânda kalite kavramını konu alan çalışmalar bulunmaktadır.

Greene (1992), tasarımıyla ilişkili mekân kalitesini işlev, düzen, kimlik, çekim şeklinde dört ana başlık olarak belirlemiştir.

Bireylerin yerleşimi için bir mekânın verimli organizasyonu ve planlamasının fiziksel planlamanın teknik ve becerilerini kullanarak başladığını ifade etmektedir. Belirlemiş olduğu parametrelerin her biri farklı özellikte ve tasarım için oldukça önemlidir. Greene (1992)'e göre; işlev mekânın etkili bir çalışmasını, düzen mekana yönelebilmelerini ve mekanı anlayabilmesini; kimlik, mekânın özel veya benzersiz niteliklerini yansıtan görsel bir görüntüsünü; çekim, kullanıcılarına zaman içerisinde zevk veren bir tasarımı temsil etmektedir. İşlev parametresi, bağlantı, emniyet, konfor ve ferahlık, çeşitlilik ile; düzen parametresi, uyumluluk, açıklık, devamlılık ve denge ile; kimlik parametresi, odak, birlik, karakter ve özellik (müstesnalık) ile; çekim parametresi, ölçek, uygunluk, canlılık ve uyum ile bağlantılıdır.

Gehl (2011), kamusal mekanların kalitesinin yaya merkezli yaklaşımının yanında kamusal mekanlardaki aktivitelere bağlı olarak da fiziksel çevrenin kalitesi üzerine bir yaklaşım geliştirmiştir (İnceoğlu & Aytuğ, 2009), (Gehl, 2011). Kamusal mekanlarda meydana gelen üç farklı aktivite olduğu belirtmiştir. Bu aktiviteler; gerekli (okul ya da işe gitmek, otobüs beklemek gibi aktiviteler) seçmeli (yürüyüş yapmak, temiz hava solunmak gibi bireyin kendi isteği doğrultusunda yapılan aktiviteler) ve sosyal (oyun oynayan çocuklar, selamlaşmalar gibi bireylerin etkileşim halinde olduğu aktiviteler) aktivitelerdir. Şekil 1'de de görüldüğü üzere, bu aktivitelerden seçmeli ve sosyal aktiviteler kent kalitesi için oldukça önemlidir. Seçmeli aktivitelerin iyi olduğu bir mekan oldukça kalite olarak kabul edilirken; seçmeli aktivite bakımından zayıf olan bir mekan kötü kaliteye bir mekan olarak tanımlanmaktadır.

Resim 1 Fiziksel Çevre Kalitesi ve Aktivite İlişkisi

	fiziksel çevrenin kalitesi	
	zayıf (kötü)	güçlü (iyi)
gerekli aktiviteler	●	●
seçmeli aktiviteler	•	●●●●●●●●
sosyal aktiviteler	●	●

Kaynak: Gehl, 2011

Nasar (1989), Perception, Cognition and Evaluation of Urban Places adlı çalışmasında fiziksel bir çevrenin farkındalık oluşturma, rahatlama, uyanık halinde olma gibi güzel duygular hissettirebileceği gibi aynı zamanda daha az farkındalık oluşturacak duyguları da uyandırabileceğini ifade etmektedir. Çalışmasında, kentsel açık kamusal alanların bu duyguları nasıl ortaya çıkardığını ele almıştır. Ona göre çevresel etkinin boyutları heyecan verici, hoş olmayan, hoş, heyecan verici özellikleri arasında yer almaktadır. Nasar (1989)'a göre hoş, heyecan verici bir mekan ilginç hissettirmektedir. Hoş olmayan ve uyku getirici bir mekan kasvetli; hoş ve uyku getirici bir mekan ise dinlendirici hissettirmektedir. Çevrenin, kullanıcıya yansıtılmış olduğu bu hissiyatlar kalitenin kullanıcı tarafından algılanış bir biçimi olduğunu göstermektedir. Buradan yola çıkarak, Nasar, estetik değerleri üç farklı başlık altında tanımlamıştır: Kolektif ve Organize değişkenler; Mekansal değişkenler; Ekolojik ve İçerik çeşitliliğini sağlayan değişkenler.

Tablo 1 Nasar'a Göre Estetik Parametreleri

Başlıklar	Parametreler	Özellikler
Kolektif ve Organize değişkenler	Karmaşıklık ve Düzen	Çevre bireyi hem içerisine alacak kadar çekici olmalı hem de bireyin rahat bir şekilde yön bulmasına yardımcı olmalıdır. Çevre, orta düzey bir karmaşıklık ve yüksek düzeyde düzen içerisinde olmalıdır.
	Yenilik ve Benzerlik	Bireylerin yenilik ve benzerlik tercihleri yaşlı ve genç kesim arasında farklılık göstermektedir. Bu noktada, gelecekteki çalışmalarda benzerlik ve yeniliğe ihtiyaç duyulacaktır.
Mekansal değişkenler	Açıklık	Yapılan araştırmalara göre bireyler, açıklığı /ferahlığı tercih etmektedir. Açıklığın ve onu çevreleyen unsurların arzu edilen özelliklerini belirlemede önemli olduğu görülmüştür.
	Gizem	Bir mekanda var olan gizem duygusu estetik değeri arttırmaktadır.
Ekolojik ve İçerik çeşitliliğini	Doğallık	Doğa, onarıcı ve estetik değeri olan bir içerik değişkeni olarak tanımlanmaktadır. Bu parametre sadece 'ağaç' değil diğer doğal unsurları da ele almaktadır. Örneğin, doğal bir öge olan suyun manzara kalitesini arttırdığı görülmektedir.
	Sembolik Anlam	Bireyler, sembolik anlamı tarihsel önem olarak tanımlamaktadır. Sembolik anlamda yer alan stiller
	Bakım (Kirlilik)	Harap olma, endüstriyel kullanımlar, araçlar çevresel kaliteyi olumsuz yönde etkilemektedir

Kaynak: Yazarlar Tarafından Hazırlanmıştır.

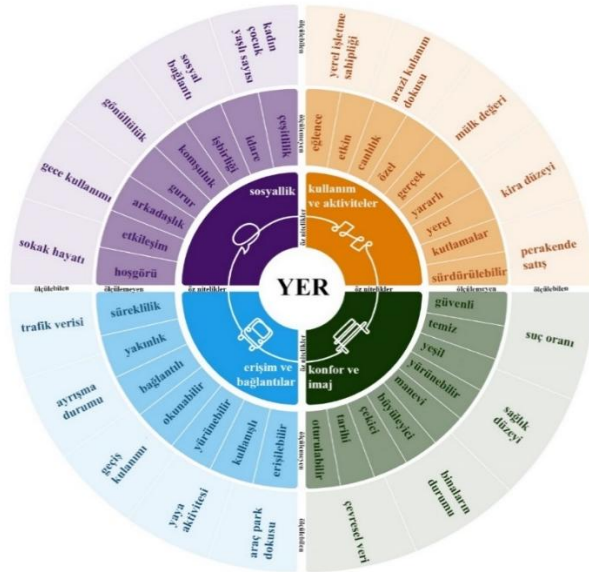
Tablo 1'de de görüldüğü üzere, çevresel kalite için çeşitli parametreler bulunmaktadır. Nasar bu çeşitliliği kentsel alanların bir hiyerarşi (tekil yapılardan sokağa, sokaktan mahallelere, mahallelerden ilçelere ve tüm kentsel alanlara) içerisinde oluşmasından dolayı tek bir parametrenin bütün kentsel alanlar için geçerli olmayacağını ifade etmektedir. Estetik değerler, alanın niteliği, kullanıcı faaliyetleri ve amaçlarının niteliğine göre farklılık göstermektedir (Nasar, 1989).

1975 yılında kurulan Project for Public Space, uzmanlar ve akademisyenler tarafından desteklenen bir sivil toplum kuruluşudur. "Bir yeri başarılı kılan nedir?" sorusu doğrultusunda çok sayıda

kamusal mekânı incelemiştir. Kamusal mekanın başarılı olması için dört ana parametre belirlemiştir (Çekmecelioğlu & Erdönmez, 2018); URL 1. PPS ‘Bir Yeri Nasıl Başarılı Kılar?’ sorusu ile hazırladığı görseli (Resim 2), şu şekilde yorumlamaktadır:

Diyagramdaki orta daireyi bildiğiniz bir yer olduğunu hayal edin: bir sokak köşesi, bir oyun alanı, bir binanın dışındaki bir meydan... O yeri kırmızı halkadaki dört kritere (sosyallik, kullanım ve aktivite, konfor ve imaj, erişim ve bağlantılar) göre değerlendirebilirsiniz. Bu ana kriterlerin dışındaki halkada, bir yeri yargılayabileceğiniz bir dizi sezgisel veya nitel yön vardır; Bir sonraki dış halka, istatistik veya araştırma ile ölçülebilen nicel yönleri gösterir (URL 2).

Resim 2 PPS’ye Kamusal Mekân Kalitesinin Parametreleri

Kaynak: URL 1

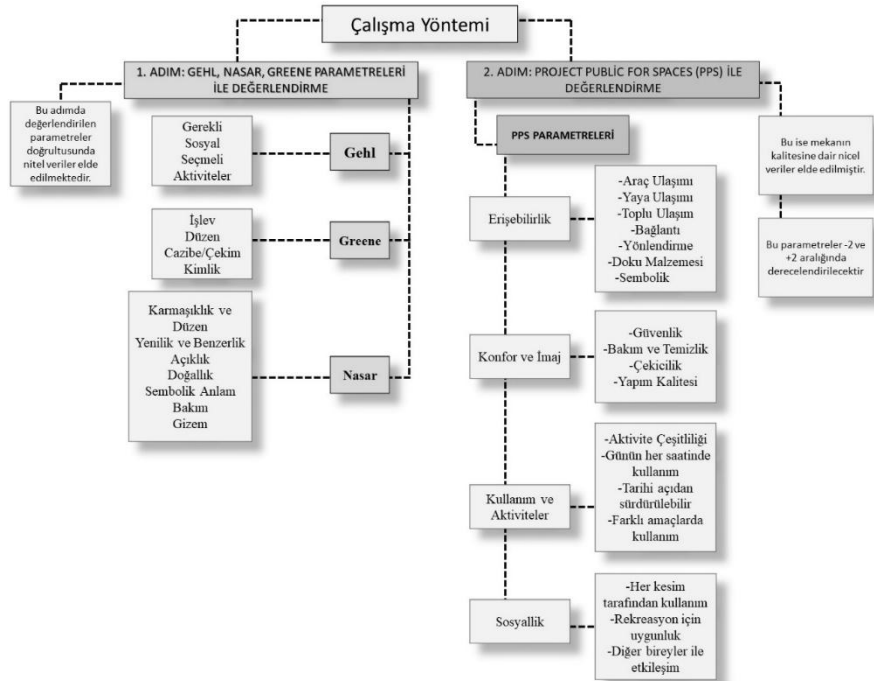
PPS tarafından belirlenen parametreler **erişebilirlik ve bağlantılar**: süreklilik, yakınlık, yaya aktivitesi, erişilebilir; **konfor ve imaj**: binaların durumu, sağlık düzeyi, temiz ve güvenli çevre;

kullanım ve aktiviteler: eğlence, etkin tasarım, canlılık, sürdürülebilirlik; **sosyallik:** etkileşim, iş birliği, hoşgörü şekilde sıralanabilir (Resim 2). Bu parametreler ve bu parametrelerin içerisinde barındırdığı kriterler öz nitelikler, ölçülemeyen nitelikler ve ölçülemeyen niteliklere sahiptir. PPS, görüldüğü üzere bir mekânın kalitesini hem nicel hem de nitel olarak değerlendirilmesini sağlamaktadır.

Yöntem

Çalışmada yöntem olarak nitel ve nicel verilerin elde edilmesi için iki farklı yöntem kullanılmıştır. İlk adımda Gehl, Nasar ve Greene tarafından belirlenen kalite parametreleri; ikinci adımda ise PPS tarafından belirlenen kalite parametreleri bağlamında 5 Ocak Meydanı değerlendirilmiştir.

Resim 3 Çalışma Yöntemi

Kaynak: Yazarlar Tarafından Hazırlanmıştır.

İkinci adımda nicel veri elde edilmesi için somut kalite gösterge yöntemi kullanılmıştır. Bu değerlendirme için PPS tarafından belirlenen parametrelere '+2, +1, -1, -2' değerleri verilerek meydanın olumlu ve olumsuz etkenler arasındaki farkın ortaya çıkarılması amaçlanmıştır. Sayısal bir değere göre mekânın çok kötü, kötü, orta, iyi, çok iyi düzeyde olmasını belirleyen aralık Resim 4'te yer aldığı gibidir. Bu aralıklar, -2; +2 puan bazında değerlendirilerek, şematize edilmiştir. +2 değeri istenilen özelliklerin sağlanmış olduğunu; -2 değeri ise istenilen özellikleri sağlamadığını ifade etmektedir. Beş eşit parçaya bölünerek çok kötü, kötü, orta, iyi, çok iyi düzeyler şeklinde değer aralıkları oluşturulmuştur. Bu şekilde değerlendirilen bir mekân maksimum +32; minimum -32 değer olmaktadır.

Resim 4 Kalite Düzeyini Belirlemede Değer Aralıkları

Kaynak: Uzgören & Erdönmez, 2017

Çalışma sonucunda, nitel ve nicel veriler değerlendirilerek 5 Ocak Meydanı'nın kalite bağlamında değerlendirilmesi sağlanmıştır.

Materyal

Adana kenti kurulduğunda süreçten günümüze kadarki süreçte tek merkezli bir gelişim görülmektedir. Koruma Amaçlı İmar Planı kapsamında 5 Ocak Meydanı merkezi nokta olarak kabul edilmektedir (Payaslı Oğuz & Aksulu, 2007). Küçüksaat Meydanı olarak da isimlendirilen meydan, Küçüksaat adını İşbankası tarafından yaptırılan kumbara şeklindeki saatten almaktadır. 5 Ocak Meydanı, Cumhuriyet'ten önce ve sonra farklı mekânsal izleri taşımaktadır. Meydandan da Cumhuriyetin ilk yıllarında batılı

düzenlemeler yapılması istenmiş, Atatürk anıtının etrafına dairesel formda bir düzenleme yapılmıştır. İlerleyen dönemlerde ise nüfus artışı, motorlu araç kullanımı gibi etkenlerden dolayı anıt çevresinde yapılan zemin düzenlemesi yola dönüştürülmüştür (Sertkaya, 2011).

Resim 5 Günümüzde Beş Ocak Meydanı ve Yakın Çevresi

Kaynak: Yandex Map

Resim 6'da yer alan görsellerde meydanın geçmişten günümüze kadarki süreçte değişimi de görülmektedir. Resim 6'da işaretli olan binalar, günümüzde Kemeraltı Cami ve Vergi Dairesinin olduğu binalardır. 1975 yıllarına ait bu görselde görüldüğü üzere meydanın sınırları belli olmayıp, sadece bir yol güzergahı olduğu görülmektedir. Bu 1980'li yıllarda açılan meydan için tarihi kent merkezinde yıkım kararları alınmıştır. Meydanın inşa etme sürecinin uzun sürmesinden dolayı o dönem esnafı olumsuz etkilenmiştir

(Şahin, 2019). 1980’li yıllarda meydan Atatürk Anıtı’nın yapı ile sınırları belli olan bir zemin etrafında yerleşim göstermektedir. Günümüzde ise yolların ihtiyaçlara cevap verememesinden dolayı 1980’lerde oluşturulan zemin araç yoluna dahil edilmiştir. Resim 7’de ise 5 Ocak Meydanı’nın günümüzdeki kullanımına dair görseller yer almaktadır.

Resim 5 Geçmişten Günümüze Beş Ocak Meydanı ve Yakın Çevresi

Kaynak: Sertkaya, 2011, URL 3 ve URL 4

5 Ocak Meydanı’nın günümüzdeki kullanımına bakıldığında, Saydam Caddesi, Abidinpaşa Caddesi, Sefa Özler Caddesi, Kızılay Caddesi’nin kesişim noktasında yer alan bir düğüm noktasıdır. Toplu taşıma araçlarının büyük bir yoğunluğu meydan etrafındaki yol güzergahını kullanması nedeniyle araç trafiği bakımından yoğun kullanıma sahiptir. Meydan çevresinde kamu, ticari, tarihi ve konut yapıları ile çevrilidir. Meydan içerisinde ise Atatürk anıtı, oturma alanları, ağaç gibi kentsel donatı elemanları yer almaktadır. 5 Ocak Meydanı aynı zamanda tarihi kent dokusu içerisinde yer aldığı söylenebilir. Meydan çevresinden bulunan tarihi dokuya Abidinpaşa Caddesi, Kemeraltı Cami örnek verilebilir.

Resim 5 Geçmişten Günümüze Beş Ocak Meydanı ve Yakın Çevresi

İmgesel Yapılar (Vergi Binası)

Tarihi Yapılar (Kemeraltı Camii)

Meydanı Çevreleyen Yapılar

Ali Münif Yeğenağa Caddesi

Toplanma alanı (Meydan)

Meydanı Çevreleyen Yapılar

Ali Münif Yeğenağa Caddesi

Sefa Özler Caddesi

Kaynak: Yazar Arşivi, 2023; URL 5

Meydanın şekillenmesini sağlayan caddelerden Ali Münif Yeğenağa Caddesi, meydanı kentin önemli bir simgesi olan büyüksaat yapısına ve yapının bulduğunu meydana bağlamaktadır. Meydanı tarihi, kamu, ticari gibi farklı işlevlerdeki mekanlarla çevrelendiği görülmektedir. Kentsel donatı anlamında meydanda Atatürk heykeli dikkat çekici bir kentsel donatı elemanıdır. Meydan, önemli aksları bir araya getirmesi, etrafında çeşitli işlevlerdeki yapıları buldurması ile çeşitli kültür ve sınıftan bireyler için geçiş noktası olarak karşımıza çıkmaktadır (Sertkaya, 2011).

5 Ocak Meydanı ile ilgili yapılan çalışmalara bakıldığında (Demirel, 2008), Adana'daki meydanların yer seçimine metodolojik bir değerlendirme yaparak, kentin fiziksel koşullarını, meydan gereksinimlerini saptayarak meydanlar için yer seçim ölçütleri belirtmiştir. Bu çalışmada incelenen 5 Ocak Meydanı'nın mevcut durumda meydan olarak algılsa da yanlış uygulamalar sonucunda özelliğini, fonksiyonunu yitirerek kavşak, otopark gibi kullanımlara hizmet verdiğini tespit edilmiştir (Sertkaya, 2011). Kent Meydanları: Adana-5 Ocak Meydanı Örneği Üzerine Bir İrdeleme adlı çalışmada 5 Ocak Meydanı'nın çeşitli kentlerden seçilen meydanlarla kıyaslaması yapılmıştır. Meydanın konumundan dolayı bir düğüm noktası olduğunu, ulaşım ağı olarak işlev gördüğünü, meydan etrafındaki küçük ve büyük ölçekli mağazalar ve restoranlarıyla günün her saatinde kullanıma açık olduğunu, kentin her yönünden önemli aksları bir araya topladığını, çeşitli kültürler ve sınıftaki bireylerin meydanda ulaşım sağladığını, geçtiğini ifade etmektedir. Etrafındaki farklı işlevlerdeki birçok yapıyla çevrili olmasına rağmen ulaşım ağının yoğunluğu ve yaya kullanımı için ayrılmış tanımlı bir alanın olmaması nedeniyle yapıların kent meydanına katkısı zayıftır. Meydanın kalite bağlamından ele alınması, daha önceki çalışmalarda da görülen meydanın sahip olduğu sorunların çözülmesinde yardımcı olacağı düşünülmektedir.

Sonuç ve Değerlendirme

Toplumsal ve sosyal açıdan birçok önemli işlevi içerisinde barındıran, dönemin önemli olaylarına şahitlik eden meydanlar kent için oldukça önemli kamusal alanlardır. Meydanlarda, bireyler bir araya gelerek kültürel, ticari, sosyal açıdan çeşitli aktarımlarda bulunurlar. Bu noktada kent yaşamını canlandıracak, kent kimliğini yansıtabilecek meydanlar tasarlamak hem bireyler hem de kent için oldukça önemlidir. Adana 5 Ocak Meydanı kentin önemli bir düğüm noktasıdır. Önceki yapılan çalışmalarda meydanın kavşak noktası olma, meydan özelliğini taşıma konusunda eksiklerinin olması gibi durumlar tespit edilmiştir. Meydanın kalite bağlamından da ele alınmasıyla elde edilen sonuçlar, meydan ile ilgili yürütülebilecek çalışmalar ya da alınabilecek önlemler konusunda bir belge niteliğinde olması amaçlanmıştır.

İlk aşamada Gehl, Nasar ve Greene parametreleri ile 5 Ocak Meydanı analiz edilerek nitel veriler elde edilmiştir.

Tablo 2 Kalite Parametreleri Bağlamında 5 Ocak Meydanı

	Kalite Parametreleri	Açıklama
Gehl	Gerekli Aktiviteler	Meydan, konumu, etrafındaki mekânsal çeşitlilik ve ulaşım açısından çeşitli aktiviteye olanak vermesine rağmen daha çok gerekli aktiviteler için kullanılmaktadır.
	Seçmeli Aktiviteler	
	Sosyal Aktiviteler	
Nasar	Karmaşıklık ve Düzen	Meydanda bireylerin oturma, dinlenme gibi eylemler için donatı elemanları bulunmaktadır. Meydan, açık bir yapıya sahiptir. Meydan etrafında bariyerlerin olması, meydanın dairesel bir forma sahip olduğunu göstermektedir. Fakat bu durum meydanın çevresiyle olan ilişkisini olumsuz etkilemektedir. Meydan içerisinde su ögesi, yeşil alan bulunmaktadır.
	Yenilik ve Benzerlik	
	Açıklık	
	Doğallık	
	Sembolik Anlam	
	Bakım	
	Gizem	
Greene	İşlev	Meydanda yürüyüş gibi toplu etkinliklerin yanı sıra oturma, bir araya gelme gibi aktiviteler de meydana gelmektedir.
	Düzen	
	Cazibe/Çekim	

	Kimlik	Meydan, araç kullanımının artmasında dolayı kavşak olma özelliğini kullanmıştır. Meydan çevresinde tarihi binaların bulunması, tarihi doku içerisinde yer alması meydana tarihsel bir kimlik kazandırmaktadır.
--	--------	--

Kaynak: Yazarlar Tarafından Hazırlanmıştır.

Gehl'nin belirlemiş olduğu parametrelere göre 5 Ocak Meydanı gerekli aktiviteler için kullanılan bir mekân olması, sosyal ve seçmeli aktiviteler için zayıf bir mekân olması, kalite açısından mekânı düşük kalitede olduğunu göstermektedir. Greene ve Nasar tarafından belirlenen parametrelerde de görüldüğü üzere 5 Ocak Meydanı kalite açısından çevresindeki verilere bakımından oldukça zengin bir mekân iken, verilerin doğru bir şekilde kullanılmamasından dolayı meydanın mekân kalitesi olumsuz etkilenmektedir. Meydanın somut kalite göstergeleri bağlamında ele alınması Tablo 3'te yer aldığı gibidir.

Tablo 3 PPS Bağlamında 5 Ocak Meydanı'nın Değerlendirilmesi

Parametreler		-2	-1	+1	+2	Açıklamalar
Erişebilirlik	Araç Ulaşımı					Abidinpaşa Caddesi, Kızılay Caddesi, Saydam Caddesi gibi önemli caddelerin keşişim noktası olmasından dolayı meydana erişim araç, yaya ve toplu ulaşım kolay bir şekilde sağlanmaktadır. Meydan, daha çok sembolik değil kavşak olma özelliğini taşımaktadır.
	Yaya Ulaşımı					
	Toplu Ulaşım					
	Diğer caddeler ile bağlantısı					
	Yönlendirme					
	Doku Malzemesi					
	Sembolik					
Konfor- İmaj	Güvenlik					Meydan, akşam saatlerinde yetersiz aydınlatma olması ve yeteri aktivite olmamasından dolayı kişi sayısının az olmasından
	Bakım ve Temizlik					
	Çekicilik					

	Yapım Kalitesi					dolayı güvenlik bakımından eksikliler yaşamaktadır.
Kullanım	Aktivite Çeşitliliği					Aydınlatma, aktivite eksikliğinden dolayı günü her saati için kullanıma uygun değildir. Meydan, etrafındaki tarihi yapı, bağlantılı olduğu tarihi özellikler taşıyan caddelerden beslenmektedir. Fakat meydana tarihi özelliği yansıtan bir düzenleme bulunmamaktadır.
	Günün her saatinde kullanım					
	Tarihi açıdan sürdürülebilir					
	Farklı amaçlarda kullanım					
Sosyallik	Kadın, yaşlı, çocuk gibi her kesim tarafından kullanım					Gündüz saatlerinde caddenin kullanımı yoğun olması, diğer bireyler ile etkileşimi arttırmaktadır. Fakat rekreasyonel anlamda meydana bulunan oturma birimleri dışında farklı bir öge bulunmamaktadır.
	Rekreasyon için uygunluk					
	Diğer bireyler ile etkileşim					
TOPLAM DEĞER		0: ORTA				

Kaynak: Yazarlar Tarafından Hazırlanmıştır.

Tablo 3'te görülen açıklamalar ve verilen değerler doğrultusunda mekânsal kalitenin en yüksek olduğu değer erişebilirlik parametresi (+6: ORTA) olduğu görülmektedir. En düşük kalite parametresi ise kullanım ve aktiviteler olduğu tespit edilmiştir (-5: ORTA). Bu iki parametre nitelik değer olarak Orta düzey olarak değerlendirilse de sayısal değer olarak rakamsal farklılıklar bulunmaktadır. Kalite bağlamında ele alınan 5 Ocak Meydanı, belirlenen parametreler doğrultusunda Orta düzeyde bir kaliteye sahip olduğu görülmüştür. Ulaşım ve erişebilirlik açısından meydan olumlu bir kaliteye sahip olmasına rağmen meydanın kalitesinin daha iyi bir düzeyde olması için birtakım ihtiyaçları bulunmaktadır. Bu ihtiyaçların karşılanması için yapılacak olan

düzenlemelerde çalışmada belirlenen parametreler bağlamında düzenlemelerin yapılması oldukça önemlidir. Sosyal ve seçmeli aktiviteler için meydana kentsel mobilyaların zenginleştirilmesi, aktivite olanaklarının artırılması, tarihi bir çevrede konumlanmasından dolayı etrafındaki bariyerlerin kaldırılarak çevresiyle ilişkisinin güçlendirilmesi, gece kullanımını da sağlayacak düzenlemelerin yapılması, yapılan düzenlemelerin sadece araç trafiği için değil, yaya trafiği ve aktivitelere göre de yapılması mekânın kalitesini olumlu yönde etkileyeceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Alpak, E. M., Düzenli, T., & Yılmaz, S. (2018). Kamusal Açık Mekânların Kalitesi ve Sosyal Etkileşim Üzerindeki Etkileri. *Journal of History Culture and Art Research*, 7(2), 624-638. doi:10.7596/taksad.v7i2.1508
- Bayramoğlu, E., & Yurdakul, N. M. (2019). Kentsel Açık Mekân Olarak Meydanların Yaşam. *Journal of History Culture and Art Research*, 8(1), 425-435. doi:10.7596/taksad.v8i1.1554
- Çekmecelioğlu, E., & Erdönmez, M. E. (2018). Kamusal Alan Toplum İlişkisinde Mekansal Kalite; Eminönü Tahtakale Örneği. *Kent Akademisi*, 11(36), 486-507.
- Çelik, E., & Canbay Türkyılmaz, Ç. (2020). Kent Meydanı Ergonomisinin İncelenmesi: Siirt 15 Temmuz Demokrasi Meydanı Örneği. *Modular Journal*, 3(1), 1-19.
- Çınar Altınçekiç, H. S., Ergin, B., & Tanfer, M. (2014). Tarihsel süreç içinde kent kimliğinin mekânsal kalite değerlendirmesi üzerine bir araştırma (Taksim Meydanı). *Artvin Çoruh Üniversitesi Orman Fakültesi Dergisi*, 15(2), 132-148. doi:10.17474/acuofd.26010

- Çınar, H. S., Kanbur, N., Çavdur, E., Dinçer, B., Özdemir, A., & Iokhim, P. (2021). Research on Urban Identity: Example of Beşiktaş Pier Square. *Bartın Orman Fakültesi Dergisi*, 23(2), 370-385. doi:10.24011/barofd.885797
- Demirel, T. (2008). *Kent Meydanları Yer Seçimine Metodolojik Bir Yaklaşım: Adana Kenti Örneği [Yüksek Lisans Tezi]*. Adana: Çukurova Üniversitesi FBE.
- Eyüce, Ö. (2000). Meydanlar. *Ege Mimarlık Dergisi*(34), 11.
- Gehl, J. (2011). *Life between buildings: using public space*. Washington - Covelo - London: Island Press.
- Greene, S. (1992). Cityshape communicating and evaluating community design. *ournal of the American Planning Association*, 58(2), 177-189.
- İnceoğlu, M., & Aytuğ, A. (2009). Kentsel Mekânda Kalite Kavramı. *Megaron*, 4(3), 131-146.
- Karayılmazlar, A. S., & Çelikyay, H. S. (2018). Kentlerde kamusal alanların tasarımı ve önemi. *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(17), 83-90.
- Krier, R. (1979). *Urban space*. New York: Rizzoli.
- Lynch, K. (2014). *Kent İmgesi [1960]* (6. b.). (İ. Başaran, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Marshall, S. (2005). *Streets and patterns*. London: Spon Press.
- Moughtin, C., Oc, T., & Tiesdell, S. (1999). *Urban Design: Ornament and Decoration [1995]* (2. ed.). Oxford: Architectural Press.

- Nasar, J. L. (1989). Perception, Cognition, and Evaluation of Urban Places. In I. Altman, & E. H. Zube (Eds.), *Public Places and Spaces* (pp. 31-56). New York: Plenum Press.
- Özdemir Işık, B., Öztürk Nohut, D., & Lakot Alemdağ, E. (2016). Trabzon Meydan Düzenlemesinin Kullanıcı Talepleri Bakımından Değerlendirilmesi. *İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi*, 6(14), 1-12. doi:10.16950/iüstd.41908
- Özer, M. N., & Ayten, M. A. (2005). Kamusal Odak Olarak Kent Meydanları. *Planlama*(3), 96-103.
- Payaslı Oğuz, G., & Aksulu, I. (2007). Adana Tepebağ'daki Tarihi Yerleşim Dokusunun İncelenmesi, Koruma Sorunları ve Öneriler. *Gazi Üniversitesi Mühendislik Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 22(2), 207-21.
- Sertkaya, İ. (2011). *Kent Meydanları: Adana 5 Ocak Meydanı Örneği Üzerine Bir İrdeleme [Yüksek Lisans Tezi]*. Adana: Çukurova Üniversitesi FBE.
- Şahin, B. B. (2019). *Adana tarihi kent merkezinde morfolojik bir okuma; Abidinpaşa Caddesi'nin 1938-2018 yılları arasındaki fiziki değişimi [Yüksek Lisans Tezi]*. Adana: Çukurova Üniversitesi FBE.
- Ulutaş, E. (2019). İmgeden gerçekliğe: Kamusal bir mekân olarak meydan. *İçtimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, 3(2), 138-146.
- URL 1: <https://www.pps.org/article/grplacefeat> (Erişim Tarihi: 15.03.2023)
- URL 2: <https://drexel.edu/~media/Files/westphal/dept/arch/charrette/Successful%20Places.ashx#:~:text=In%20evaluating%20thousands%20of%20public,other%20and%20take%20people%20when> (Erişim Tarihi: 17.03.2023).

URL 3: <https://tr.pinterest.com/pin/483785184953380378/> (Erişim Tarihi: 12.03.2023)

URL 4:

<http://wowturkey.com/forum/viewtopic.php?t=15221&start=25>
(Erişim Tarihi: 12.03.2023).

URL 5:

https://www.youtube.com/watch?v=89FBrC52ci8&list=LL&index=3&t=33s&ab_channel=GezginErol (Erişim Tarihi: 17.03.2023).

Uzgören, G., & Erdönmez, M. E. (2017). Kamusal Açık Alanlarda Mekan Kalitesi ve Kentsel Aktiviteleri İlişkisi Üzerine Karşılaştırmalı Bir İnceleme. *Megaron*, 12(1), 41-56. doi:10.5505/megaron.2016.42650

